

**1925-1928 YILLARI ARASI TÜRKİYE
CUMHURİYETİ SALNAMELERİ (KÜTAHYA)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Harun YILDIRIM

Kütahya -2017

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim dalı

Yüksek Lisans Tezi

**1925-1928 YILLARI ARASI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ SALNAMESİ (KÜTAHYA)**

Danışman
Doç. Dr. Necati AKSANYAR

Hazırlayan
Harun YILDIRIM

Kütahya – 2017

Kabul ve Onay

Harun YILDIRIM'ın hazırladığı "1925-1928 Yılları Arası Türkiye Cumhuriyeti Salnameleri (Kütahya)" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2017

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Necati AKSANYAR (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Arif KOLAY		
Yrd. Doç. Dr. Halim DEMİRYÜREK		

Doç. Dr. Fatih KIRIŞIK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “1925-1928 Yılları Arası Türkiye Cumhuriyeti Salnameleri (Kütahya)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2017

Harun YILDIRIM

Özgeçmiş

26.07.1983 yılında Kütahya ili Gediz İlçesinde doğdu. İlköğrenimini Altıntaş Köy İlkokulu, Ortaöğrenimini Gediz Anadolu Lisesinde tamamladı. Lise öğrenimini Gediz Lisesinde tamamladı. 2002 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümüne giriş yaptı ve 2006 yılında mezun oldu. 2015 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans programında öğrenci olmaya hak kazandı ve halen yüksek lisans çalışmalarına devam etmektedir.

ÖZET

1925-1928 YILLARI ARASI TÜRKİYE CUMHURİYETİ SALNAMELERİ (KÜTAHYA)

YILDIRIM, Harun
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Necati AKSANYAR
Ekim, 2017, 180 sayfa

Çalışmanın temel amacı, Harf İnkılabından önce, Osmanlıca olarak basılmış olan Salnamelerden yararlanarak Cumhuriyetin ilk yıllarında Kütahya'nın sosyal, ekonomik ve demografik yapısını değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, 1925-1928 yılları arasında yayımlanmış olan üç adet devlet salnamesinin ve bir adet Türkiye Salnamesinin Kütahya bölümleri, birebir transkribe edilmiştir. Daha sonra bu metinlerdeki verilerden yola çıkılarak Kütahya hakkında değerlendirme yapılmıştır.

Salnamelerden yararlanarak, yapılan bu değerlendirmelerde Kütahya'nın tarihi, sınırları, idari taksimatı, nüfus ve nüfus olayları, ticari faaliyetleri, hayvancılık, ormancılık, madencilik, sanayi, tarımsal faaliyetler hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca, o dönemde Kütahya ve ilçelerinde faaliyetlerini sürdüren esnafın isimleri ve uğraştıkları ticari alanlar da tespit edilmiştir. Bunlardan başka Kütahya ve kazalarındaki şirketler, kaplıcalar; Kütahya'yı çevre il ve ilçelere bağlayan yollar; bankalar ve vilayet dahilinde çıkan gazeteler hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Salnamelerden elde edilen bir diğer bilgi de Kütahya'da görev yapan devlet görevlilerinin isimleridir. Bu görevlilerden yola çıkılarak Kütahya'daki devlet kuruluşları hakkında da bilgi sahibi olmak mümkün olmuştur.

Elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde, salnamelerin yerel tarihler için ana kaynak niteliğinde olduğu teyit edilmiştir. Bu doğrultuda salnameler için yerel tarih araştırmacılarının vazgeçilmez kaynaklarından birer arşiv değerinde olduğu kesin olarak söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Salname, Cumhuriyet, Sosyal ve Ekonomik, Demografik, Gediz, Uşak, Simav, Emet, Tavşanlı

ABSTRACT**THE YEARBOOKS OF TURKISH REPUBLIC BETWEEN 1925 AND 1928
(KÜTAHYA)****YILDIRIM, Harun****Master Thesis, Department of History****Thesis Adviser: Asst. Prof. Necati AKSANYAR****October, 2017, 180 pages**

The main aim of the work is to evaluate the social, economic and demographic form of Kütahya in the early years of Republic, by making use of the Yearbooks which printed in Ottoman language before the alphabet revolution. By the way of this aim three state yearbooks which published between 1925 and 1928 and Kütahya sections of a Turkey Yearbook were transcribed one by one. Then some evaluations were made about Kütahya by the datum from these texts.

In these evaluations by using of the yearbooks some information was given about Kütahya's history, borders, administrative system, population and demographic events, business activities, farming, forestry, mining, industry and agricultural facilities. Besides the tradesmen's names and their trade areas in that period in Kütahya and its towns were determined. Different from these information about Kütahya and its towns' firms, spas the roads that link Kütahya to other cities and its own towns, the banks and the newspapers published in the city, was reached. Another information that handed from the yearbooks is government official's names who had worked in Kütahya. By way of these officials, it was possible to get information about the government agencies in Kütahya.

When the information which was obtained is evaluated it was confirmed that the yearbooks are the main source for local history. By this way it can be said that the yearbooks are a value of indispensable archives for local history researchers.

Keywords: Kütahya, Yearbook, Republic, Social and Economic, Demographic, Gediz, Uşak, Simav, Emet, Tavşanlı

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

T.C. DEVLET SALNAMESİNDE KÜTAHYA

1.1. 1925-1926 YILI DEVLET SALNAMESİNDE KÜTAHYA VİLÂYETİ	13
1.2. 1926-1927 YILI DEVLET SALNAMESİNDE KÜTAHYA VİLÂYETİ	21
1.3. 1927-1928 YILI DEVLET SALNAMESİNDE KÜTAHYA VİLÂYETİ	29
1.4. TÜRKİYE SALNAMESİ'NDE (1927) KÜTAHYA	47
1.4.1. Kütahya Vilayeti	47
1.4.2. Gediz.....	56
1.4.3 Emed (Eğrigöz).....	61
1.4.4. Uşak	63
1.4.5. Simav	83

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ DEVLET SALNAMESİNE GÖRE KÜTAHYA

2.1. KÜTAHYA TARİHİ	94
2.2. VİLÂYETİN SINIRLARI	94
2.3 İDARİ TAKSİMAT	95
2.3.1. Kütahya Merkez Kazası.....	97
2.3.1.1. Kütahya Merkez Kazası'nın Köyleri	98
2.3.1.2. Altıntaş Nahiyesi'nin Köyleri	99
2.3.1.3. Armudili Nahiyesi'nin Köyleri	100
2.3.1.4. Gireği Nahiyesi'nin Köyleri	100
2.3.2. Eğrigöz Kazası.....	101
2.3.2.1. Emet Merkez Kazası'nın Köyleri	101
2.3.2.2. Virancık Nahiyesi'nin Köyleri.....	102
2.3.3. Simav Kazası	102
2.3.3.1. Simav Merkez Kazası'nın Köyleri.....	103
2.3.3.2. Dağardı Nahiyesi'nin Köyleri.....	104
2.3.4. Tavşanlı Kazası.....	104

2.3.4.1. Tavşanlı Merkez Kazası'nın Köyleri	105
2.3.4.2. Gümüş Nahiyesi'nin Köyleri	106
2.3.5. Uşak Kazası	106
2.3.5.1. Uşak Merkez Kazası'nın Köyleri.....	107
2.3.5.2. Ulubey Nahiyesi'ne Bağlı Köyler.....	108
2.3.5.3. Banaz Nahiyesi'ne Bağlı Köyler	108
2.3.5.4. Sivaslı Nahiyesi'ne Bağlı Köyler.....	109
2.3.5.5. Karahallı Nahiyesi'ne Bağlı Köyler.....	109
2.3.6. Gediz Kazası	109
2.3.6.1. Gediz Merkez Kazası'nın Köyleri	110
2.3.6.2. Şaphane Nahiyesi'ne Bağlı Köyler	111
2.4. NÜFUS VE NÜFUS OLAYLARI	111
2.4.1. Nüfus Verileri	111
2.4.2. Nüfus Olayları.....	112
2.5. TİCARET.....	114
2.5.1. Ticari Faaliyetler.....	114
2.5.2. Hayvancılık.....	116
2.5.2.1. Yük ve Binek Hayvanları.....	117
2.5.2.2. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvanlar	119
2.5.2.3. Arıcılık	121
2.5.3. Ormancılık	122
2.5.4. Madencilik	124
2.6. ESNAFLAR	128
2.6.1. Kütahya Merkez Kazası Esnafları	128
2.6.2. Uşak Kazası Esnafları	129
2.6.3. Gediz Kazası Esnafları.....	130
2.6.4. Emet Kazası Esnafları.....	131
2.6.5. Simav Kazası Esnafları.....	131
2.6.6. Tavşanlı Kazası Esnafları	132
2.7. TARIM	132
2.7.1. Hububat Yetiştiriciliği	137
2.7.2. Sebze Yetiştiriciliği.....	138
2.7.3. Sanayi Bitki Yetiştiriciliği	139
2.7.4. Bağcılık.....	140
2.8. SANAYİ.....	141
2.9. ŞİRKETLER.....	144
2.10. EĞİTİM.....	145

2.11. TABİİ GÜZELLİKLER, SAĞLIK KURUMLARI VE KAPLICALAR..	148
2.11.1. Tabii Güzellikler	148
2.11.2. Sağlık Kurumları ve Kaplıcalar	149
2.12. GAZETELER	152
2.13. YOLLAR.....	152
2.14. VİLAYETTE BULUNAN KURUM VE KURULUŞLAR.....	156
2.15. BANKALAR	157
2.16. DEVLET GÖREVLİLERİ.....	158
SONUÇ.....	164
EKLER.....	168
KAYNAKÇA	175
DİZİN	179

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: 1925 Yılında Kütahya'nın Kaza ve Nahiyeleri.....	95
Tablo 2.2: Kütahya Merkez Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Adetleri.....	97
Tablo 2.3: Kütahya Merkez Kazası'na Bağlı Köyler	98
Tablo 2.4: Altıntaş Nahiyesine Bağlı Köyler	99
Tablo 2.5: Armutdili Nahiyesine Bağlı Köyler	100
Tablo 2.6: Gireği Nahiyesine Bağlı Köyler	100
Tablo 2.7: Eğrigöz Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları	101
Tablo 2.8: Emet Merkez Kazası'na Bağlı Köyler	101
Tablo 2.9: Emet-Virancık Nahiyesine Bağlı Köyler	102
Tablo 2.10: Simav Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları.....	102
Tablo 2.11: Simav Merkez Kazasına Bağlı Köyler.....	103
Tablo 2.12: Simav-Dağardı Nahiyesine Bağlı Köyler	104
Tablo 2.13: Tavşanlı Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları	104
Tablo 2.14: Tavşanlı Merkez Kazasına Bağlı Köyler	105
Tablo 2.15: Tavşanlı-Gümüş Nahiyesine Bağlı Köyler	106
Tablo 2.16: Uşak Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları.....	106
Tablo 2.17: Uşak Merkez Kazasına Bağlı Köyler.....	107
Tablo 2.18: Uşak-Ulu Bey Nahiyesine Bağlı Köyler.....	108
Tablo 2.19: Uşak-Banaz Nahiyesine Bağlı Köyler	108
Tablo 2.20: Uşak-Sivaslı Nahiyesine Bağlı Köyler	109
Tablo 2.21: Uşak-Karahallı Nahiyesine Bağlı Köyler	109
Tablo 2.22: Gediz Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları	109
Tablo 2.23: Gediz Merkez Kazasına Bağlı Köyler	110
Tablo 2.24: Gediz-Şaphane Nahiyesine Bağlı Köyler	111
Tablo 2.25: Kütahya ve Bağlı Kazaların Nüfusları.....	111
Tablo 2.26: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılına Ait Nüfus Verileri	112
Tablo 2.27: Kütahya Vilayeti'nin 1926 Yılına Ait Nüfus Vukuat Verileri	113
Tablo 2.28: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılına ait Nüfus Vukuat Verileri.....	114
Tablo 2.29: Kütahya Vilayeti'nin 1926 Yılı İdhalat Ürünleri.....	115
Tablo 2.30: Kütahya Vilayeti'nin 1926 Yılı İhracat Ürünleri.....	116

Tablo 2.31: Kütahya'nın 1926 Yılı Hayvan Sayıları	117
Tablo 2.32: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılındaki Yük ve Binek Hayvan Sayısı	118
Tablo 2.33: Kütahya'nın 1927 Yılındaki Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayıları....	119
Tablo 2.34: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılına Ait Hayvancılık Gelirleri	120
Tablo 2.35: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılındaki Arı Kovanı Sayısı ve Bal Hasılatı.	121
Tablo 2.36: Kütahya'nın Dağları ve Yüzölçümleri.....	122
Tablo 2.37: 1927-1928 Salnamesine Göre Kütahya'nın Ormanları	123
Tablo 2.38: Kütahya Vilayeti'nde 1927 Yılındaki Orman Ürünleri ve Miktarları	124
Tablo 2.39: Kütahya Vilayeti'ndeki Madenler	125
Tablo 2.40: Kütahya'nın Keşfedilmiş Ancak İşletmeye Açılmamış Madenleri	126
Tablo 2.41: Kütahya'da İşletmeye Açılmış Olan Madenler ve İmtiyaz Tarihleri	126
Tablo 2.42: Kütahya Vilayeti Dahilindeki Esnafın Kazalara Göre Dağılımı	128
Tablo 2.43: Kütahya Merkez Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri.....	128
Tablo 2.44: Uşak Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri	129
Tablo 2.45: Gediz Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri.....	130
Tablo 2.46: Emet Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri.....	131
Tablo 2.47: Simav Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri	131
Tablo 2.48: Tavşanlı Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri.....	132
Tablo 2.49: Salnamelere Göre Kütahya'da Yetiştirilen Tarım Ürünleri ve Miktarı....	135
Tablo 2.50: Kazalara Göre Dönüm Cinsinden Hububat Tarımı	137
Tablo 2.51: Kazalara Göre Kilogram Cinsinden Hububat Tarımı	137
Tablo 2.52: Kazalara Göre Sebze Yetiştiriciliği	138
Tablo 2.53: Sanayi Bitkilerinin Kazalara Göre Dağılımı.....	139
Tablo 2.54: Kütahya Vilayeti'ndeki Bağlar ve Elde Edilen Üzüm Miktarı.....	140
Tablo 2.55: Kütahya Vilayeti'ndeki Şirketler	144
Tablo 2.56: Kütahya Merkez Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları	146
Tablo 2.57: Tavşanlı Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları.....	147
Tablo 2.58: Emet Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları.....	147
Tablo 2.59: Uşak Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları	147
Tablo 2.60: Gediz Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları.....	148
Tablo 2.61: Simav Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları	148
Tablo 2.62: Kütahya Merkez Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler	150

Tablo 2.63: Uşak Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler.....	150
Tablo 2.64: Gediz Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler	150
Tablo 2.65: Simav Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler.....	151
Tablo 2.66: Eğrigöz Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler	151
Tablo 2.67: Tavşanlı Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler	152
Tablo 2.68: Kütahya'nın Şehirlerarası Yolları ve Yolların Durumları	153
Tablo 2.69: Kütahya'nın İlçelerine ve Vilayete Bağlı Diğer Yerlerine Giden Yollar .	153
Tablo 2.70: Kütahya'nın Vilayet Merkezinin Dışındaki Yolları ve Yolların Durumları	154
Tablo 2.71: Kütahya ve Kazalarındaki Kurum ve Kuruluşlar	156
Tablo 2.72: 1926 Yılı Kütahya Muallimler Birliği Yönetim Kurulu.....	156
Tablo 2.73: Kütahya ve Kazalarında Bulunan Bankalar.....	157
Tablo 2.74: Kütahya Merkez Kazası İdari Görevlileri.....	158
Tablo 2.75: Kütahya Merkez Kazası Adli Görevlileri	159
Tablo 2.76: Uşak Kazası'nın İdari Görevlileri.....	160
Tablo 2.77: Uşak Kazası'nın Adli Görevlileri	161
Tablo 2.78: Simav Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri.....	162
Tablo 2.79: Gediz Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri	162
Tablo 2.80: Tavşanlı Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri	163
Tablo 2.81: Eğrigöz Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri	163

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.s.	: Adı geçen salname
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
OTAM	: Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları

TEZ METNİ

GİRİŞ

1- Araştırmanın Amacı ve Önemi

Cumhuriyetin ilk yıllarında orta büyüklükte bir Anadolu şehri olan Kütahya'nın bu döneme ait sosyo-ekonomik yönleri tam olarak ele alınıp incelenmemiştir. Bu durum, temel kaynaklar olarak bilinen resmi belgelerin ele alınıp incelenmesi suretiyle giderilebilir. Temel kaynaklar arasında yer alan salnameler, ait oldukları dönem itibariyle vilayetlerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel durumları hakkında istatistikî bilgiler vermesi açısından önemlidir. Bu çalışmada Kütahya Vilayeti'nin 1925 yılından başlayıp 1928 yılına kadar olan devrede yayımlanmış Salnâmeler kullanılarak Kütahya Vilayeti hakkındaki çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

2- Salnâmelerin Tarih Araştırmalarına Katkısı ve Önemi

Salnâme, bir sene boyunca olayların ve bilgilerin topluca gösterilmesi için düzenlenmiş eserler için kullanılmış bir tabirdir. Farsça *sene* demek olan *sal*, *mektup* ve *kitap* manasına gelen *nâme* kelimesinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir kelime grubudur. Bu tabirin bugünkü karşılığı *yıllıktır*¹.

Osmanlılar döneminde Salnâmelerin büyük bir çoğunluğu devlet tarafından hazırlatılarak, neşredilmişlerdir. Bu yüzden resmi birer kaynak mahiyetindedirler. Salnâmeler'de umumiyetle devlet teşkilatı ve devletin muhtelif kadroları ile bu kadrolarda görev yapan rical ve yüksek memurların bir takım bilgileri yer almaktadır. Devlet tarafından yayımlanan bu resmi salnâmelerden başka bir de özel mü'esseseler ya da şahıslar tarafından hazırlanan resmi olmayan salnâmeler vardır. Bu salnamelerde önceki yılın iç ve dış olaylarından ve önemli şahsiyetlerinden bahsederler. Gerek devlet tarafından yayımlanan resmi salnameler ve gerekse özel kurum ve şahıslar tarafından yayımlanan salnameler umuma hizmet için neşredilmişlerdir².

Osmanlılarda ilk resmi salnâme, Tanzimat'ın ilanını takip eden yıllarda, 1847 yılında, yılda bir kez “ Salnâme-i Devlet-i Osmaniye” adıyla çıkarılmaya başlanmıştır.

¹ Mehmet Zeki Pakalın, (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.105.

² Midhat Sertoğlu, (1986), *Osmanlı Tarihi Lügatı*, Enderun Kitapevi, İstanbul: s. 297.

Bu salnâme Mustafa Reşit Paşa'nın teşviki ile tarihçi Hayrullah Efendi, Ahmet Vefik Efendi ve Cevdet Paşa'nın ortaklaşa çalışmaları sonucunda yayımlanmıştır³.

Sonraki yıllarda muhtelif vilayetlere ait salnameler de neşredilmeye başlanmıştır. Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, Aydın Vilayeti Salnamesi, Kastamonu Vilayeti Salnamesi, Trabzon Vilayeti Salnamesi, Edirne Vilayeti Salnamesi gibi salnameler en önemli salnamelerdir. Söz konusu salnameler genellikle, bir önceki yıla ilişkin olurdu. Bu tür yayınlarda ilgili kurumlar kendi çalışmalarını, görevlilerini, faaliyet alanlarına ilişkin çeşitli bilgileri içeren bilgiler verirlerdi.

Salnameleri bir tür yıllık çalışma raporu olarak değerlendirmek daha doğrudur. Vilayet Salnameleri, ait oldukları vilayetin idare teşkilatı, memur listeleri, ait oldukları vilayetin tarihi, eski eserleri, coğrafyası, ekonomik faaliyetleri, nüfusu gibi bir takım bilgiler içermektedir. Vilayetlerin bazılarında yalnız bir tek salname yayımlandığı halde bazılarında yirmiye yakın salname çıkarılmıştır. En çok salname çıkaran Hüdavendigâr (Bursa) ve Selanik'tir. Vilayetlerde hazırlanan salnameler içinde çok değerli olanlar vardır: Halep, Hüdavendigâr, Selanik, Manastır, Diyarbekir vilayetleri önde gelen salnamelerdir.⁴

Bu şekilde salnameler çıkarılarak söz konusu vilayetin tanıtımı yapılıyordu ve sunduğu ekonomik ve sosyal imkanları da iç ve dış piyasalara ilan ediliyordu. Salnamelerde yer alan güncel kanuni düzenlemeler, yönetmelikler, görev yapan memurların isimleri, söz konusu kuruluşun teşkilat yapısı gibi bilgiler, çalışanlar ve diğer paydaşlar açısından da önemli bilgilerdi. Bu haliyle salnameler yayımlandığı dönem için de bir başvuru kaynağıydı.

Yukarıda ifade ettiğimiz gerek devlet ve gerek vilayet salnâmelerinden başka resmi olmak kaydıyla resmi mü'esseseler de salnâmeler çıkarmaya başlamıştır. Bunların başlıcaları şunlardır: Salnâme-i Askeri, Salnâme-i Bahrî, Salnâme-i Rasathâne-i Amire, Salnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye, Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye,

³Abdullah Yüksel, (2008), *H.1287(M.1870)-H.1297(M.1880) Yılları Arasında Hüdavendigâr Vilayeti Salnamelerinde Kütahya Sancağı*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: s.2.

⁴ Musa Çadırcı, (1991), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yay., Ankara: s. 293.

Salnâme-i Hilâl-i Ahmer, Salnâme-i Rüsûmât, Salnâme-i İlmiye'dir⁵. Bu salnâmeler neşri yapan kurumlar hakkında bilgiler içermektedirler.

Özel kurum ve şahıslar tarafından neşredilen salnamelerin ilki *Türkiye* adı ile Ali Suavi tarafından H. 1288 (M. 1871) yılında Paris'te yayımlanmıştır. Bu özel salnâmeler daha çok resimli olup içindekiler çok çeşitlidir. Bu dönemde bastırılmış olan özel salnâmelere Ebüzziya Tevfik, Salname-i Hadika, Mehmet Arif, el- Münakkah, Ahmet İhsan, Nevsal-i Servet-i Fünun, Hüseyin Vassaf, Nevsal-i 'Ars, Besim Ömer Paşa, Nevsal-i Afiyet, Mehmet Tahir, Nevsal-i Ma'lumat, Selanikli Tevfik, Nevsal-i Askeri, Osman Ferid ve Ekrem Reşad, Nevsal-i Osmanî, İsmail Gaspıralı, Salname-i Türkî gibi salnâmeler örnek olarak gösterilebilir.⁶

Türkiye Cumhuriyeti zamanında 1925-1941 yılları arasında yayımlanan devlet salnâmesinin sayısı 6'dır. Bunlardan 1925-1926 Yılı Salnamesi, 1926-1927 Yılı Salnamesi ve 1927-1928 Salnamesi eski yazı (Osmanlıca) olarak basılmıştır. Sonrakiler ise Yeni Türk Alfabeleri ile bastırılmıştır.⁷

Osmanlı Devlet Salnamelerinin uzantısı olarak Cumhuriyet döneminde yayımlanan bu salnamelerde vilayetlere ait önemli veriler bulunmaktadır. Vilayet Salnâmeleri, ilgili vilayetin idarî bölünüşü, mülkî amirleri, yerel tarihi ve coğrafyası, eski eserleri, ekonomik faaliyetleri, nüfusu ve eğitimi hakkında önemli istatistikî bilgiler içermesi açısından önemli kaynak eserlerdir. Özellikle her vilayete ve kazaya ait coğrafya ve tarih bilgilerini içinde barındıran salnâmelerde mülkî, idarî, ziraî, eğitim, sosyal ve ekonomik yapı hakkında detaylı bilgilerin bulunması araştırmacılara yol gösterici niteliğindedir. Verileri dönemsel olarak karşılaştırma imkânı sunan salnâmeler, matematiksel bilgiler vermesi açısından ayrıca önem arz etmektedir. Edinilen bu somut bilgiler ışığında, yeni kurulan devletin teşkilat şemasını anlaşılır kılan salnâmeler aynı zamanda tüm vilayet ve kazalarda olduğu gibi Kütahya'da da aynı yapının geliştiğini de gösterir niteliktedir. Bu çalışmada, Cumhuriyet döneminde yayımlanan Eski Türkçe Harflerle basılmış salnamelerdeki bilgiler doğrultusunda Kütahya Vilayeti'nin 1925-

⁵ Tevfik Büyüksarıkulak, (1988), *II. Abdülhamit Dönemi Salnâmelerine Göre Konya Vilayeti Merkez Sancağı'nın İktisadi Durumu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: s. 2.

⁶ İlhan Palalı, (2010), "Osmanlı Salnameleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (2010/Ocak-Haziran), s.10.

⁷ Bilgin Aydın, (2009), "Salnâme", *DİA*, İstanbul, C. XXXVI, s. 52.

1928 yılları arasındaki mülkî, idarî, sosyal ve kültürel yapılanması değerlendirilecektir. Böylece topyekûn bir kalkınma içinde olan ülkede, vilayetler bazında nelerin gerçekleştirildiği ve erken cumhuriyet döneminde hangi aşamalardan geçildiği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Sonuç olarak söylenebilir ki Tanzimat döneminden itibaren basılmaya başlayan salnâmeler Osmanlı devletinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin idarî, askerî, ilmî, iktisadî, siyasî ve kültürel alanlardaki faaliyetleri hakkında önemli ve ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu yüzden yapılacak olan ilmi çalışmalarda göz ardı edilemeyecek çok önemli kaynaklar arasında yer alırlar.

3- Türkiye Cumhuriyeti Salnameleri

1925-1926 Devlet Salnâmesi İstanbul'da Matbaa-i Amire'de bastırılmış olup basım tarihi 1926 olarak yazılmıştır. Toplam 884 sayfadan oluşmaktadır. Salnamenin ilk başında 1926 yılı takvimi bulunmaktadır. Takvimde 1926 yılının bütün günlerine ait namaz vakitleri yer almaktadır. Herhangi bir açıklama yer almamakla beraber, bu namaz vakitlerinin Ankara iline ait olma ihtimali bulunmaktadır. Namaz vakitlerinde, Tulû'uş-Şems (Güneşin Doğuşu), öğle, ikindi, akşam, yatsı ve imsak vakitleri yazılmıştır. Takvimin ardından Kanun-i Esasi'nin metni yer almıştır. Bunu Mustafa Kemal'in bir fotoğrafı ve "Reis-i Cumhûr Hazretlerinin Tercüme-i Halleri" başlığı ile detaylı hayatı anlatılmıştır. Sonra sırasıyla, Riyâset-i Cumhûr Dâiresi, İcrâ Vekilleri Hey'eti, Büyük Millet Meclisi, Encümenler, Baş Vekâlet, Adliye Vekâleti, Dâhiliye Vekâleti çalışanlarının isimleri ve görevleri verilmiştir. Bundan sonra Posta, Telgraf, Telefon Müdüriyet-i Umûmiyesi'ne ait ücretler belirtilmiştir. Ücretlerden sonra Hâriciye Vekâleti, Mâliye Vekâleti, Maârif Vekâleti memurları ve çalışanlarının görevleri ve isimleri yazılmıştır. Maârif Vekâleti sayfası oldukça geniş tutulmuş, her bir vilayette kaç ana okulu olduğu ve kaç öğretmenin görev yaptığı ayrı ayrı yazılmıştır. Bunu ilkokullar, sivil askeri erkek liseleri, kız liseleri, orta mektepler, erkek ve kız öğretmen mektepleri, imam hatip mektepleri, âli mektepler (yüksek okullar) hakkında sayısal veriler takip etmiştir. Yine üniversitedeki öğrencilere de fakülte fakülte ayrıca yer verilmiştir. Bu bağlamda, Hukuk Medresesi, Edebiyat Medresesi, İlahiyat Medresesi, Yüksek Muallim Mektebi, Mekteb-i Mülkiye başlıkları altında istatistikî bilgilere yer verilmiştir. Bu sayısal verilerden sonra, Nâfia vekâleti, Zirâat Vekâleti,

Ticâret Vekâleti, Sıhhiye ve Muâvenât-ı İctimâiyye Vekaleti çalışanları ve bahsi geçen vekaletlere ait istatistikî bilgiler yer almıştır. Bütün bunlardan sonra Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki Ziraat Bankaları ve Osmanlı Bankası hakkında bilgi verildikten sonra, bunların şubelerindeki görevliler belirtilmiştir.

Daha sonra Vilayetler hakkında bilgilere geçilmiştir. Her bir vilayetin genel durumu, tarım bilgileri, nüfus bilgileri, eğitim bilgileri ve kazaları hakkında bilgiler verilmiştir. İlk olarak Ankara vilayetinin değerlendirmeye alındığı bu salnamede, Kütahya Vilayeti 794-803 sayfaları aralığında değerlendirilmiştir.

1926-1927 yılı Devlet Salnamesi ise Matbû'ât Müdiriyet-i Umûmiyesi tarafından bastırılmıştır. Bir önceki salnamelerdeki bilgiler bu salnamede de aynı şekilde verilmiştir. Vermiş olduğu bilgilerde pek fazla bir değişiklik bulunmamaktadır. Bir önceki salnameden en önemli farkı, her bir vilayetin milletvekillerinin fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu salnamede Kütahya Vilayeti 1072-1078 sayfaları arasında yer verilmiştir. Bu salname toplam 1167 sayfadan ibarettir.

1927-1928 yılı salnamesi de yine Matbû'ât Müdiriyet-i Umûmiyesi tarafından bastırılmıştır. Diğer iki salnamede yer alan takvim bu salnamede yer almamaktadır. Bu bölüm atlanarak direk olarak Teşkilat-ı Esasiye Kanunu metni ile başlamıştır. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'ndan sonra "Mill-i Bayrağın Aksâm-ı Esâsiyesi Arasında Nisbetler" başlığı altında, Türk Bayrağının oranları ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Bundan sonraki bilgiler önceki salnamelerdekilerle paralellik arz etmektedir. Bu salnamede Kütahya Vilayeti 1148-1161 sayfaları arasında verilmiştir. Salname toplam 1300 sayfadır.

1927 Türkiye Salnamesi ise 1322 sayfadır. Ancak, Arap rakamları ile bu sayı verildikten sonra, Latin rakamları ile yeniden numaralandırılmaya gidilmiş ve 102'ye kadar sayfa numarası verilmiştir. Latin rakamları ile verilen bölümde Latin Harfleri ile Fransızca olarak küçük kartvizit biçiminde reklamlar yer almaktadır. Anadolu Matbaasında bastırılmış olan bu eserin imtiyaz sahibi Hasan Hulki olarak belirtilmiştir. Salname genel olarak incelendiği zaman Türkiye Cumhuriyeti'ndeki esnafları ve diğer ticarî kuruluşları vermek amacıyla hazırlandığı izlenimi vermektedir. Bu bağlamda her bir ilçe ve il ayrı ayrı harf sırasına göre değerlendirilmeye tabi tutulmuş, genel bilgiler verildikten sonra, esnaflar tek tek isim olarak belirtilmiştir. Kütahya Merkezi 831-837,

Uşak Kazası 756-764, Tavşanlı Kazası 731-734, Gediz Kazası 817-819, Simav Kazası 711-713 ve Eğrigöz Kazası da 571-573 sayfaları arasında yer almıştır.

4- Kütahya'nın Tarihçesi

Anadolu'nun eski yerleşim yerlerinden birisi olan Kütahya'nın kuruluş tarihini kesin olarak belirlemek mümkün olmamıştır. Ancak tarihinin çok eskilere dayandığı anlaşılmaktadır. Çünkü Kütahya şehri Ezop'un doğduğu memleket olarak bilinmektedir. Bu duruma göre Kütahya'nın kuruluşu M.Ö. VI. Yüzyıla kadar gitmektedir.⁸ Sırasıyla Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Makedonya, Bergama krallıklarının hâkimiyetinde bulunmuş daha sonra Roma İmparatorluğu ve onun ikiye ayrılmasından sonra Bizans İmparatorluğunun hâkimiyetine girmiştir.⁹ Kütahya Roma ve Bizans dönemlerinde önemli bir ticâret merkezi haline gelmiştir. Bizans döneminde piskoposluk merkezi haline getirilmiş ve Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri olmuştur.¹⁰

Eski kaynaklara göre; Kütahya'nın Antik Çağ'daki adı Katiaenion'dur. Ünlü Antik Çağ coğrafyacısı Strabon'a göre bu ad Kotis'in Kenti anlamına gelmektedir. Kotiaenion adı temel sözcük aynı kalmak şartı ile farklı dönem ve yazılışlara göre "Kotiaion", "Cotyaeum" ve "Cotyaium"¹¹ olarak da kullanılmıştır. Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, ilin tarihi MÖ VI. yüzyıla dayanmaktadır. İl toprakları içinde yerleşen en eski halk Frigler'dir. MÖ 1200 yıllarında, Anadolu'ya gelen Frigler, Hitit İmparatorluğu'nun topraklarına girdiler. MÖ 676'da Kimmerler Frigya Kralı III. Midas'ı bozguna uğratarak, Kütahya ve çevresine egemen oldular.¹²

Makedonyalı Büyük İskender'in tarih sahnesine çıkması ve Persleri mağlup ederek Anadolu'yu hâkimiyeti altına almasıyla Kütahya el değiştirmiştir. (M.Ö. 333) Büyük İskender'in genç yasta ölmesi üzerine imparatorluk parçalanmış ve Kütahya İskender'in kumandanlarından Antigonos'un eline geçmiştir. M.Ö. 278.yılında Britanya Krallığı Kütahya'yı topraklarına katmış ve daha sonra da Bergama Krallığının eline

⁸ Charles Texier, (2002), *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, Ali Suat (Çev.), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, C.2, s.284

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1932), *Bizans ve Selçukilerle, Germiyan ve Osmanoğulları Zamanında Kütahya Şehri*, İstanbul Devlet Matbaası, , s. 5

¹⁰ Mustafa Yeşil, (1937), *Kütahya İlinin Kısa Tarihi*, Matbaa-i Ebüzziya, İstanbul: s.8

¹¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 6

¹² Hakkı Dursun Yıldız, (1982), *"Kütahya'nın Tarihçesi"*, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan, İstanbul: Kütahya Belediyesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Sanat Tarihi Enstitüsü Yay., s. 35-36.

geçmiştir. M.Ö. 62 yılında Sezar'ın damadı Pompoeus Kütahya'yı Roma İmparatorluğu topraklarına katmıştır. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Kütahya Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğunun hâkimiyetine girmiştir.

Kütahya, Romalılar zamanında Hristiyanlığın önemli merkezlerinden birisi haline geldi. Takibata uğrayan Hristiyanlar Kütahya'ya sığındılar. Putperest Roma, şehrin tahsisatını kesti ve şehir ihmale uğrayarak bir süre bakımsız kaldı. Roma'nın Hristiyanlığı resmen kabul etmesinin ardından piskoposluk merkezi oldu. Bizans döneminde ise Kütahya'nın önemi çok arttı. Bizanslılar şehre hâkim ve kale inşasına elverişli buldukları sarp tepeye burçlar ile tahkim edilmiş iki kat sur içinde bir şato yaptılar. Bu şato, Germiyanogluları ve Osmanlılar döneminde yapılan Kütahya Kalesi'nin esasını teşkil etmiştir.¹³

Kütahya'da Roma ve Bizans dönemine ait eserler azdır. Charles Texier Küçük Asya isimli eserinde, kale suru içinde harap vaziyette bir Bizans kilisesi olduğunu ve duvarlarında bazı resim ve işlemlerin görülebildiğini belirtir.¹⁴

Romanos Diogenes, Selçuklu Sultanı Alparslan'la girdiği mücadeleyi kaybetmiş ve esir düşmüştür. Savaştan sonra, Alparslan Diogenes'i serbest bırakmış ve Diogenes tahtını geri almak için yaptığı mücadeleyi de kaybederek, Kütahya kalesine hapsedilmiştir. Bu hadiseden az bir zaman sonra, Anadolu'nun büyük bir kısmı ile beraber Kütahya'da Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından 1080 yılına doğru Türklerin eline geçmiştir.¹⁵

I. Kılıçarslan, I. Haçlı Savaşı'nda yenilmesinden sonra Kütahya yeniden Bizans'ın eline geçmiştir. II. Kılıçarslan 1176'da Bizans imparatoru Manuel Komnenos'u Myriakephalon (Miryakefalon)'da yenince Kütahya fethedildi. Şehrin, Selçuklu Devleti'nin eline geçmesi kesin olarak Alaattin Keykubat zamanında olmuştur. M.1233 tarihli Yoncalı Hamamı Kitabesi Kütahya'nın Türkler tarafından son fetih

¹³ Uzunçarşılı, s.5

¹⁴ Texiser, a.g.e, s.285

¹⁵ M. Çetin Varlık, (2003), 'Kütahya', *DİA*, C. 26, s.580

tarhini ortaya koymaktadır.¹⁶ Evliya Çelebi'ye göre ise Kütahya'nın Türk hâkimiyetine girişi 1315 yılında, Şah Yakup zamanında olmuştur.¹⁷

Sultan II. Kılıçarslan'ın, ülkesini on bir oğlu arasında paylaştırması sırasında Kütahya, Gıyaseddin Keyhusrev'in hissesine düştü. Daha sonra kardeşler arası taht kavgaları sırasında durumdan yararlanan Bizans, Kütahya'yı ele geçirdi ise de Sultan Alaattin Keykubat zamanında Selçuklu kumandanlarından İmauddin Hezar Dinarı tarafından üçüncü defa ele geçirildi (1230) ¹⁸.

XIII. yüzyıl ortalarında IV. Rükneddin Kılıçarslan döneminde Kütahya ve yöresi, Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin uç beyliğine tayin edilen oğullarına iktâ olarak verildi. Aynı yüzyılın ikinci yarısında şehir ve çevresi Germiyanlıların etkisi altında kaldı. 1277'de meydana gelen Cimri olayı sırasındaki hizmetlerinden dolayı bölgenin kendilerine verildiği Germiyanlılar zamanla şehri merkez yaparak beyliklerinin temelini attılar. Kütahya 1285 yılından itibaren Germiyanlılar, Moğollar ve Selçuklu Sultanı II. Mesud'a karşı mücadele konusu oldu. 1286-1291 yılları arasında mücadelelerde bazen Germiyanlılar, bazan Sultan Mesud'un kuvvetleri galip geldi. 699 (1300) tarihli bir kitâbe bu yıllarda Germiyanlılar'ın Selçuklu hâkimiyetini tanıdıklarını gösterir. Kütahya merkez olmak üzere Germiyan Beyliği'nin 1300'de kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihten itibaren kaynaklarda hânedan adı şehir için de kullanılmıştır.¹⁹

Germiyanlı Beyliğini kuran Yakup Bey, Moğollar tarafından öldürülen Kerimuddin Alishir Bey'in oğludur. Kendisi Anadolu Selçuklu Sultanı III.Gıyaseddin Keyhusrev zamanında devletin ileri gelen emirlerinden birisiydi. Görev sahası Ankara ve civarı idi.²⁰ III. Aladdin Keykubad'a bağlı iken yukarıda da ifade edildiği gibi 1300 yılında bağımsızlığını ilan etmiş, Kütahya merkez olmak üzere beyliğini kurmuştur. Beyliğin ilk bağımsız idarecisi olan Yakup Bey dönemi (1300-1340) Germiyanlıların en güçlü dönemini oluşturur. Bizans'ın Yakup Bey devrinde Germiyanlılarına yıllık 100.000 dinar vergi ve hediyeler gönderdikleri belirtilir.

¹⁶ Celal Kağmıoğlu, (1964)*Tarihi ve Turistik Yönü ile Kütahya*, İstanbul: Halk Basımevi, s.18.

¹⁷ Mustafa Çetin Varlık, (1989) "Evliya Çelebi'ye Göre Kütahya Ve Bu Bilgilerin Arşiv Belgeleri ile Karşılaştırılması", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, , Sayı 4'den Ayırbaşım, TTK Basımevi, Ankara:s.299.

¹⁸ Yıldız, a.g.e, s. 38.

¹⁹ Varlık, *DİA*, s.580.

²⁰ Kağmıoğlu, a.g.e., s.21.

Yakup Bey'in, hükümdarlar gibi emirleri, vezirleri, kadıları, hazineleri ve konakları olduğu ve sultanlara mahsus her şeye sahip olduğu bilinmektedir.²¹

Yakup Bey'in vefatı 1340 yılı olarak kabul edilmektedir. Yakup Bey'den sonra yerine geçen oğlu Mehmed Bey döneminde Germiyanogullarının hakimiyet alanı Eğirdir'e kadar ilerlemiştir.²² Mehmet Bey'in Kula ve Simav'ı yeniden Germiyan topraklarına kattığı bilinmektedir. Bu durum, II. Yakup Bey'e ait Taş Vakfiye'de kaydedilmektedir.²³

Mehmet Bey'in 1361 yılında ölümü üzerine yerine oğlu Süleyman Şah geçti. Karamanloğlu Alaaddin Bey ile Hamidoğlu İlyas Bey arasında geçen mücadelelerde Süleyman Şah, Hamidoğullarını destekledi. Ancak, Süleyman Şah Karamanoğullarının gücünden çekiniyordu. Bu sebeple, kızı Devlet Hatun'u Osmanlı Sultanı I. Murat'ın oğlu Bayezid ile evlendirmek ve böylelikle Osmanlılarla yakın ilişki kurmak istedi. I. Murat da Anadolu'daki durumunu güçlendireceğini düşündüğü için bu teklifi uygun buldu. 1381 Yılında Devlet Hatun ile Şehzade Bayezid evlendi. Çeyiz olarak Kütahya Simav, Eğrigöz (Emet) ve Tavşanlı Osmanlılar'a verildi. Şehzade Bayezid bu bölgeye vali olunca, Süleyman Şah Kula'ya çekildi.²⁴ Kütahya, Osmanlı yönetimine geçtikten sonra bir Sancak Merkezi oldu.

Süleyman Şah'ın vefatından sonra yerine geçen oğlu Kütahya'yı geri almak için mücadeleye girdi. 1402 Ankara Savaşından sonra bölge, yeniden Germiyanogulları'nın eline geçti. Bu dönemde 1411-1414 yılları arasında Kütahya Şehri Karamanloğlu Mehmet Bey tarafından istila edilmişti. Çelebi Mehmet, 1414 yılında Fetret Dönemine son vererek, Osmanlı Devleti'nde hakimiyeti pekiştirdikten sonra, Karamanogullarını mağlup etmiş ve Germiyan İlini de dayısı Yakup Bey'e geri vermiştir.²⁵ II.Yakup Bey, erkek çocuğunun olmaması sebebiyle vefatında memleketinin Osmanlılara verilmesini vasiyet etmiştir. II.Yakup Bey'in M.1429 senesinde vefat etmesiyle Germiyanogulları'nın bütün toprakları Osmanlı Devletine geçmiş oldu.²⁶

²¹ M. Cetin Varlık, *Germiyan-oğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara: Sevinc Matbaası, 1974, s. 35.

²² *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl:Dünü Bugünü Yarın*, (1982-83) "Kütahya" VII, İstanbul, , s.5298.

²³ Varlık, .Germiyan-oğulları s.47.

²⁴ Yurt Ansiklopedesi, s.5298.

²⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., s.57.

²⁶ Varlık, a.g.e., s.78.

Osmanlı yönetimine geçtikten sonra Kütahya bir "Sancak Merkezi" oldu. I.Murad'ın oğlu ve Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın damadı olan Bayezid de Kütahya Sancak Beyi olarak görevlendirildi. Bu dönemden Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar bu şekilde sancak merkezi olarak devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmed zamanında Anadolu Beylerbeyi olarak tayin edilen İshak Paşa, beylerbeyliğin merkezini 1451 yılında Kütahya'ya taşıyarak buraya yerleşti. Bu tarihten itibaren Beylerbeylik ve eyalet teşkilatının kaldırılmasına kadar Kütahya Anadolu Valilerine merkez olmuştur.²⁷

Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı toprakları otuz eyalete taksim edilmiş, merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliği, Kütahya, Saruhan, Aydın, Kastamonu, Menteşe, Bolu, Ankara, Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar), Çankırı, Teke, Hamit, Sultanönü (Eskişehir), Karasi (Balıkesir) ve Bursa adlarıyla on dört sancağa ayrılmıştır.²⁸ Kütahya bu durumunu 1825 yılına kadar korumuştur. Bu tarihte Anadolu Eyaleti yine Kütahya merkez olmak üzere Afyon, Sultanönü ve Ankara'dan ibaret küçük bir idari birim haline getirilmiştir.

Kütahya, 1833 tarihinde vali Mehmet Emin Rauf Paşa zamanında Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa komutasındaki ordu tarafından işgale uğramıştır. 4 Mayıs 1833 tarihli Kütahya Anlaşması ile İbrahim Paşa, Adana taraflarına çekilmiştir. Bu işgali müteakip eyalet teşkilatı kaldırılmış; Kütahya muhassılık ile idare edilmeye başlanmıştır. İlk muhassıl Halil Kamil Ağa isminde bir zattır. 1839'da feriklik Kütahya'da olmak üzere Eskişehir ve Afyonkarahisar ile beraber bu üç sancak birleştirildi. 1841 Yılında ise Kocaeli, Bolu, Eskişehir, Kütahya, Karahisar-ı Sahip ve Karesi Sancakları, "Hüdavendigâr Eyaleti" adı altında birleştirilmiştir. Eyaletin merkezi 1867 yılına kadar Kütahya olmuş, daha sonra Bursa'ya nakledilmiştir.²⁹ 20. yüzyıl başlarında Kütahya Sancağı merkez kazası ile birlikte Eskişehir, Gediz, Simav ve Uşak kazalarını içine almaktaydı.³⁰

1848 ihtilalleri neticesinde başlayan Macar Milli Hareketi, Avusturya ve Rusya tarafından kanlı bir şekilde bastırılınca, hareketin liderlerinden Kossuth Lajos, Bathyayi ve Mesrares 1849'da Osmanlı Devletine sığındılar. Rusya ve Avusturya'nın baskılarına

²⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s.88,

²⁸ A.g.e., s.89.

²⁹ Emre Satıcı, (2008), *19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara: s.255

³⁰ Yeşil, s.8-9.

rağmen Osmanlı Devleti mültecileri geri vermedi. Kossuth (Koşut) ve maiyeti Kütahya'ya yerleştirildiler. 1851 yılına kadar Kütahya'da kaldılar. Kaldıkları ev bugün müze haline getirilmiştir ve ziyaretçilere açıktır.

Milli Mücadele'de önemli bir yeri olan Kütahya, Cumhuriyet döneminde 8 Ekim 1923 tarihinde vilayet durumuna getirilmiştir. Bu tarihte Merkez, Emet, Gediz, Simav, Tavşanlı ve Uşak olmak üzere 6 ilçesi bulunmaktadır. 1947 yılında nahiye merkezi olan Altıntaş'ın ilçe statüsü elde etmesiyle 6 olan ilçe sayısı 7'ye yükselmiştir. 1953 yılında Uşak'ın Kütahya'dan ayrılarak müstakil il durumuna çıkması sonucunda, ilçe sayısı tekrar 6 olmuştur. Ancak, 1960 yılında, Tavşanlı'ya bağlı bir nahiye durumunda iken, Domaniç'in ilçe statüsü elde etmesiyle ilçe sayısı bir kez daha 7'ye çıkmıştır.³¹ 1987 yılında, Dumlupınar, Hisarcık, Şaphane ve Aslanapa³²; 1990 yılında Pazarlar ve Çavdarhisar³³ ilçelerinin kurulmasıyla Kütahya'nın ilçe sayısı merkez ilçe ile birlikte 13 olmuştur.

³¹ Yurt Ansiklopedisi, s.5315.

³² "103 İlçe Kurulması Hakkında Kanun", (1987,) *Resmi Gazete*, 4 Temmuz 1987, S.19507

³³ "130 İlçe Kurulması Hakkında Kanun", (1990), *Resmi Gazete*, 20 Mayıs 1990, S.20523

BİRİNCİ BÖLÜM

T.C. DEVLET SALNAMESLERİNDE KÜTAHYA

1.1. 1925-1926 YILI DEVLET SALNAMESİNDE KÜTAHYA VİLÂYETİ ³⁴

- Vilâyetin vaz'iyet ve ahvâl-i umûmiyesi
- Zer'edilen arâzi mikdârıyla mahsûlat ve ihrâcatı
- Vâridât-ı umûmiye ve husûsiyesi ile belediyeler vâridâtı
- Nüfus-u umûmiyesi
- Mektebler, Cem'iyetler, şirketler ve fabrikaları
- Bir sene zarfında vukû' 'bulan mütenevvi' cürümler mikdârı
- Me'murların isimleri ve sıfat-ı me'muriyetleri

Vilâyetin Vaz'iyet ve Ahvâl-i Umûmiyesi:

Kütahya vilâyeti; şimâlen Eskişehir, Ertuğrul, Hüdavendigâr, şarken Eskişehir, Karahisar, garben Karasi, Saruhan, cenûben Denizli, Saruhan, Aydın Vilâyetleriyle mahdûd olup, Kütahya, Uşak, Gedüs, Simav, Tavşanlı, Eğrigöz kazalarından ve Kütahya Kazası'na merbût Altıntaş, Gireği nâm-ı diğeri Arslanapa, Armudili nâm-ı diğeri Sabuncu, Uşak Kazası'na muzâf Banaz, Sivaslı, Karahallı, Ulubey, Gedüs Kazası'na mülhak Şaphane, Simav Kazası'na tabi Dağardı, Tavşanlı Kazası'na mülhak Gümüş nâm-ı diğeri Köprüören, Eğrigöz Kazası'na merbût Örencik nahiyelerinden müteşekkildir.

Nüfus-u Umûmiyesi:

Kütahya merkez Kazası'nın 67.335, Uşak Kazası'nın 91.298, Simav Kazası'nın 35.226, Gedüs Kazası'nın 37.353, Tavşanlı Kazası'nın 32.908 ve Eğrigöz Kazası'nın 29.236 ki cem'an 293.356'dır. Kasabaya beş kilometre mesâfede Sanatoryum ittihâzına elverişli olduğu hey'et-i ilmiyenin tedkîkât-ı fenniyesiyle sabit akarsuları ve latif menâzırıyla müştehir Çamlıca Mesiresi vardır. Biri Kütahya-Tavşanlı şosesinin on beşinci kilometresinde ve hemen yolun ittisâlinde diğeri Kütahya-Bursa şosesinin yirmi ikinci kilometresinden şimâl-i garbiye doğru ve müfrez bir yolun beşinci kilometresinde vâki' iki kaplıca Haziran nısf-ı ahirinden Eylül nısf-ı ahirine istişfa'

³⁴ 1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, (1926), İstanbul: Matbaa-i Amire, s.793-807.

kasdıyla gelen Kütahya Kasabası halkıyla mücavir nevâhi ve kurâ ahâlisi için sayfiyye³⁵ mahallidir. Vilâyetin ahvâl-i sıhhiyesi şâyân-ı memnûniyettir.

Zer' Edilen Arâzi Mikdârıyla Mahsûlat ve İhrâcatı:

Vilâyetin kuvve-i inbâtiyesi a'lâdan ednâya kadar tahavvül eder ve her nev'î mahsûlat yetiştirmek isti'dad ve Kâbiliyetindedir. Vilâyetin kuvve-i inbâtiyece en zengin arâzisi Porsuk Suyu'nun merkez kasaba civârında hâsıl ettiği vadi ve ova ile yine merkez kaza muzâfâtından Altıntaş ve Gireği Nahiyeleri ovaları ve Eğrigöz Kazası'nın Virancık ve Uşak Kazası'nın Banaz ovalarıdır. Vilâyetin dağlık aksamı mürtefi'dir.

Dâhil-i vilâyette vâsi' ve ehemmiyetli ormanlar mevcûddur. Bu iklimde zer' olunan nebâtat-ı envâi mahdûddur. Ormanları tezyîn eden eşcârın en mebzûl, meşhûr olanlarını ak, sarı ve karaçam ile köknar, meşe ve gürgen ağaçları teşkîl eder. Bundan başka bu iklimin sahası dâhilinde vâsi' yayla ve mer'alar bulunduğundan koyun ve keçi yetiştirmek husûsunda hâiz-i ehemmiyettir.

Mahsûlat-ı arâziden buğday ve arpanın en ziyâde yetiştigi yerler merkez kazası ile Tavşanlı, Eğrigöz ve Uşak kazalarıdır. Burçak ve emsâli gibi nebâtat-ı bakliye vilâyetin hemen her tarafında zer' edilmektedir.

Gerek yaş gerek kuru halinde sarf ve istihlâk edilmek üzere en ziyâde nohut ve fasulye ikinci derecede bakla ve mercimek zer' edilir. Vilâyet dâhilinde mahsûlat-ı mezkûrenin en çok zer' edildiği nevâhi merkez kazasıyla Tavşanlı, Eğrigöz, Uşak kazalarıdır. Tavşanlı Kazası'nda yetişen nohut birinci derecededir. Birinci derecede soğan yetişen yerler ise merkez kazasının kasabaya hem-civâr olan ova köyleri ile Eğrigöz ve Uşak kazalarıdır.

Me'a-heze mahsûlat-ı mezkûre mülhakât-ı sâire-i vilâyette dahi cüz'î küllî yetiştirilmektedir. Dâhil-i vilâyette patetes zirâatinin en ziyâde kesretle câri olduğu mevâki' merkez kazası bahçeleriyle kasabaya hem-civâr olan ova köyleridir. Bu karyeler içinde patetes zirâatında birinciliği ihraz etmiş olanı kasabaya yarım saat mesâfede ve Tavşanlı şosesi güzergâhında vâki' Bölücek Karyesi olup, 100-120 haneden 80-90 hanesi rençber olan bu karyede senevî 100.000 ila 150.000 kıyye patates yetiştirilmektedir. Ancak, vilâyette yetişen ve zirâat edilen patates envâi gayet mahdûd

³⁵ Yaz mevsimine mahsûs mesken-yazlık

ve hemen erken yetişen Marsilya cinsinden olup lezzet ve nefâsetçe meşhûr olan Viktorya, Ralirur, Marjulen ve Malta gibi makbûl nev'ileri zirâati henüz ta'ammüm etmemiştir. Bundan başka en ziyâde zer' edilen kışlık beyaz turptur. Kasaba bahçeleri ve ova köylerinde bunun zirâatine oldukça ehemmiyet verilmekte ve bu nebâtât yüzünden hayli istifâdeler te'min olunmaktadır. Vilâyet dâhilinde birinci derecede sebze yetişen mevâki merkez, Eğrigöz ve Uşak kazaları olup sebze bahçelerinde en ziyâde yetişen sebze envâ'ı havuç, pancar, şalgam, turp, pırasa, lahana, ıspanak, kabak, bamya, fasulye, hıyar, patlıcan, biber, domates, marul ve salatalıktan ibârettir. Merkez kasabanın turp, pırasa ve ale'l-husûs lahana yetiştirmek husûsundaki Kâbiliyeti birinci derecede ve fevka'l-âdedir. Yetişen lahanaların cesâmeti şayân-ı hayret bir derecede olup elli kilogram siglatinde bir baş lahanalar olduğu gibi 20-25 kilogram vezin eden lahanalar da pek çoktur.

Vilâyet kuru ve yaş meyve yetiştirmek nokta-i nazarından birinci derecede vilâyetlerden ma'dûdur. Mergûb ve nefis elma, armud, erik, vişne, kiraz ve emsâli meyveler ceviz ve fındık gibi kuru meyveler mebzûlen mevcûddur. Ale'l-husûs Kütahya merkez kazasında yetişmekte olan vişne, kiraz ve erikler gayet meşhûrdur. Vilâyetin bazı kazalarında ale'l-husûs Eğrigöz, Simav, Gedüs ve Uşak mıntıklarında oldukça ehemmiyetli mikdârda üzüm mahsûlü de yetiştirilmektedir. Üzüm mahsûlünün bir kısmı aynen ve yaş olarak sarf olunub bir kısmı da pekmez, bulama ve sirke i'mâline hasr olunmaktadır. Ancak, son senelerde Uşak, Simav, Gedüs, Eğrigöz kazalarında filoksera (asma biti) illetine düçar olmuş ve mevcûd bağların kısm-ı a'zamı harâb olmuştur.

Vilâyetin her tarafta ve bi'l-hâssa merkez kazasıyla Tavşanlı, Eğrigöz, Uşak ve Gedüs havâlisinde ve çok vâsi' ve kâbil-i hasâd tabii çayırlar mevcûd olup bunlardan her sene külliyetli mikdârda ot alınmaktadır. Sun'î çayır ihdâsına da ehemmiyet verilmeğe başlanarak vâsi Yoncalıklar te'sîs edilmiştir.

Nebâtât-ı nesciyeden (dokuma bitkileri) de dâhil-i vilâyet ile Uşak'ta pamuk, Simav'da keten ve kenevir yetiştirilmektedir.

Nebâtât-ı zeytiyeden (yağlık bitki) ise başlıca susam ile haşhaş yetişmektedir. Susam daha ziyâde Uşak'ta, haşhaş merkez, Tavşanlı ve Eğrigöz kazalarında zer' edilir. Haşhaş Simav ve Gedüs kazalarında dahi istihsâl edilmekte ve yağlı vilâyetin her

tarafında külliyyetli mikdârda ekl edilmektedir. Dâhil-i vilâyetde en ziyâde hâiz-i ehemmiyet ve şayân-ı istifâde olanları tütün ile afyondur. Tütün en ziyâde merkez kazasının ova köylerinde ikinci derecede, Tavşanlı, Eğrigöz ve Gedüs kazalarında zirâat edilir. Son senelerde bu kazalarda zer‘ edilen tütün mikdârı bin dönümü mütecâvizdir. İstihsâlât-ı zirâ‘iyyeden ahâlinin ihtiyâcı te’min olunduktan sonra senede bin, bin beşyüz vagon muhtelifü’l-cins hubûbât ve on beş bin kıyye raddesinde afyon sakızı ihrâcatı yapılmaktadır.

Uşak Kazası, Gedüs, Simav Kazalarının transit merkezidir. Kaza ihtiyâcâtını te’min ettikten sonra hubûbâtından ehemmiyetli miktarda İzmir’e sevk olunur. Senevî yirmi bin kıyye pamuk istihsâl ve İzmir’e sevk eder. Başlıca ma‘mulatı halıdır. Tütün, pamuk, palamut, afyon, mazi, kereste, kösele, meşin, sahtiyan, av derileri, balmumu, peynir ve sade yağı ihrâcatı da ehemmiyetlidir.

Simav Kazası’nın başlıca ticâreti halıcılık ve afyon sakızdır.

Gedüs Kazası’nın ticâreti afyonculuk, palamutçuluk, zahirecilik ve meyvecilik gibi şeylere inhisâr etmektedir. Tavşanlı Kazası senevî altmış bin kile kadar buğday ve arpa ihrâc eder. Senevî bir milyon aded yumurta İstanbul’a ve 30.000-50.000 kıyye afyon İzmir ve İstanbul’a 200.000 kıyye leblebi mücavir kazalara sevk etmektedir. Av derileri tereyağ ve peynir ihrâcatı da yapar. Mübâşeret olunan Kütahya-Tavşanlı hattının âtiyen işbu kaza ahvâl-i ticâriyesi üzerinde büyük ve faydalı te’sir yapması tabîdir.

Eğrigöz Kazası’nın istihsâlâtından az miktarda buğday ve arpa ile yumurta, koza, meyve, afyon, ağda, Simav ve Kütahya ve Bursa’ya ihrâc eder.

Simav Kazası’nda su ile müteharrik elektrik fabrikası ve on bin lira sermayeli bir halı şirketi mevcûddur. Tavşanlı Kazası’nda fabrika yoktur. Ancak, kazanın otuz kilometre garb-i şimâlisindeki Dağardı Krom ma‘deninden altmış ve yetmiş beygir kuvvetinde iki lokomobil ile bir aded yirmi sekiz kilovat dinamolu bir fabrika te’sis edilmek üzeredir. Eğrigöz Kazası’nda fabrika yoktur.

Kütahya merkez kazasında yüz bin lira sermayeli “Kütahya Çini İşleri Türk Anonim Şirketi” ile bir cam fabrikası mevcûddur. Uşak Kazası’nda altı yüz bin lira sermayeli “Terakkî-i Zirâat Türk Anonim Şirketi” ve 36.965 lira sermayeli “Türk Debbâğ-ı Feyz Komandit Şirketi” yirmi bin lira sermayeli “Esnaflık Şirketi” on iki bin lira sermayeli “Sebat Şirketi” dokuz bin lira sermayeli “Demircilik Kollektif Şirketi” sekiz

bin lira sermayeli “Pabuşçu ve Kunduracı Kooperatif Şirketi” 5700 lira sermayeli “İşçi ve Sanatkârân Kooperatif Şirketi” ile on üç bin lira sermayeli Ulubey Nahiyesi “Pabuşçu ve Kunduracı Kooperatif Şirketi” vardır. Simav, Gedüs, Tavşanlı, Eğrigöz Kazalarında te’sîs etmiş şirket yoktur. Kütahya merkez kazasıyla Uşak, Simav, Gedüs, Tavşanlı ve Eğrigöz kazalarında birer tüccâr odası vardır.

Merkez Kaza ile diğer kazalarda Cumhuriyet Halk Fırkası, Mu’allimler Birliği, Hilâl-i Ahmer, Tayyare, Türk Ocağı, Himâye-i Etfâl cem’iyetlerinin şubeleri vardır. Bundan başka merkez kazada Osmanlı ve Zirâat Bankası’nın birer şubeleri ve Uşak Kazası’nın Gençler Birliği, Ergenekon İdman Yurdu, Spor Mıntıkası, Esnaf Cem’iyetleri ve Terziler Cem’iyeti, Gedüs Kazası’nda da Öksüzler Yurdu komisyonu vardır.

Vilâyet dâhilinde zer’iyât yapılan arâzi mikdârı 1.169.073 dönümdür. Mahsûlatı 4.503.256 kile buğday, 5.416.059 kile arpa, 36.296 kile çavdar, 9.120 kile kaplıca, 31.900 kile yulaf, 280.620 kile mısır, 66.600 kile darı, 419.240 kile burçak, 23.728 kile mercimek, 64.320 kile nohut, 13.065 kile mürük (mürdük), 30.560 kile fasulye, 39.684 kile haşhaş, 2.700 kıyye anason, 1.817.500 kıyye patetes, 4.633.500 kıyye tütün, 416.000 kıyye pamuk olub, bu miktardan 5.574.000 kıyye buğday, 7.508.000 kıyye arpa, 500.000 kıyye nohut, 600.000 kıyye fasulye, 350.000 kıyye mercimek, 14.581 kıyye afyon sakızı İstanbul ve İzmir’e ihrâc olunur.

Vilâyetin mea-mülhakât vâridât-ı umûmiyesi 1.936.054 lira vâridât-ı husûsiyesi 605.662 aded lira olub merkez belediyesinin vâridâtı 62.965 lira, Uşak Kazası belediyesinin 55.830 lira ve Simav Kazası belediyesinin 9.000 lira, Eğrigöz Kazası’nın 5.860 aded liradır.

Merkez vilâyetde su ile müteharrik üç dakik fabrikası mevcûd olub, yevmiye iki yüz elli kile buğday tahn etmektedir. Ellişer tezgahlı iki halı fabrikası mevcûd olub, yevmiye 100-150 arşın merba’ı halı i’ mâl edilir.

Ayda 2000-2500 liralık mal ihrâc eden iki çini fabrikası mevcûddur. Uşak kazasında beş dakik fabrikası ve üç iplik fabrikası vardır.

Kütahya Kazası’nda bir orta mekteb, bir imam hatip mektebi, bir leylî sanâyi’ zirâiyye mektebi, biri erkek biri kızlara mahsûs olmak üzere iki numûne mektebi, üç erkek ikisi kızlara mahsûs olmak üzere beş ilk mekteb ve birde ana mektebi ki cem’an

on iki mekteb mevcûddur. Bu on iki mektebe müdâvim talebe adedi 1267 olub, bunun yüz doksan yedisi orta mektebe, otuz sekizi de imam hatip mektebine, ellisi leylî ilk mektebe ve kırk ikisi sanâyi' ve zirâiye mektebine ve sekiz yüz yirmi üç erkek ve kız ilk mekteblere yüz on yedisi de ana mektebine devâm etmektedirler. Merkez Kazası'na mülhak nevâhi ve köy mektepleri Kütahya merkez Kazasına mülhak Ada Akşehir Nahiyesinde üç, Armudili Nahiyesinde üç, Altıntaş Nahiyesinde dört ve Gireği Nahiyesinde dört ki cem'an on dört erkek ilk mektebi hâl-i faâliyetde olub bu mekteblerde 567 talebe devâm etmektedir.

Tavşanlı Kazası'nda biri erkek, biri kızlara mahsûs olmak üzere iki ilk mekteb mevcûd olub bu mekteblere müdâvim talebe adedi 258, Tavşanlı merkezine mülhak köylerde de dokuz ve Gümüş Nahiyesinde beş ilk mekteb mevcûd olub bu on dört mektebe 656 talebe devâm etmektedir.

Emed (Eğrigöz) Kazası'nda biri erkek ve biri kız olmak üzere iki ilk mekteb mevcûd olub müdâvim talebe adedi 154 ve Emed Merkezine mülhak köylerde de yedi ve Virancık Nahiyesi'nde beş ilk mekteb vardır. Bu on iki mektebde 517 Talebe devâm etmektedir.

Uşak Kasabası'nda bir orta mekteb bir imam hatip, bir leylî yetimleri yurdu, birisi erkek ve birisi kızlara mahsûs olmak üzere iki numûne, ikisi erkek ve biri kızlara mahsûs olmak üzere üç ilk mekteb ve bir de ana mektebi ki cem'an dokuz mekteb mevcûddur. Bu dokuz mektebe müdâvim talebe adedi 1184 olub, bunun iki yüz kırk sekizi orta mektebe, otuz sekizi imam hatip mektebine, kırk dördü leylî yetimler yurdu mektebine, yedi yüz yetmiş dokuzu zükûr ve inâs ilk mekteblere ve yetmiş beşi de ana mekteblerine müdâvimdirler.

Uşak Kazası'na mülhak nevâhi ve köy mektepleri-Uşak merkezine mülhak köylerde beş, Ulubey Nahiyesi'nde altı, Karahallı Nahiyesi'nde sekiz, Sivaslı Nahiyesi'nde dört, Banaz Nahiyesi'nde de dört ilk mekteb ki cem'an yirmi yedi mekteb hâl-i faâliyetde olub bunlarda müdâvim talebe adedi 1467'dir.

Gedüs Kasabası'nda birisi numûne olmak üzere iki erkek ve iki kız ilk mektebi mevcûd olub talebe adedi 525; Gedüs merkezine mülhak köylerde ve Şaphane Nahiyesi'nde on iki ilk mekteb mevcûd olub müdâvim talebesi 588'dir. Simav Kasabası'nda birisi numûne olmak üzere iki erkek ve bir kız ilk mektebi mevcûd olub

bu üç mektebe 297 talebe devâm etmekte olup, Simav Merkezine mülhak köylerde ve Dağardı Nahiyesinde on iki mekteb hâl-i faâliyyette olup bu mekteblere 512 talebe devâm etmektedir.³⁶

Mea-mülhak Vilâyet dâhilinde bir sene zarfında vukû' bulan cürümlerin mikdârı Kütahya merkez kazasının 671 olup mahkum olanların adedi 385 kişi, Uşak Kazası'nda 1293 mütenevvi' cürüm vukû' bulmuş, Simav Kazası'nda 552, Gedüs Kazası'nda 353, Tavşanlı Kazası'nda 302 ve Eğrigöz Kazası'nda elli dört mütenevvi' cürüm vukû' bulmuştur.

Kütahya Vilâyeti

Me'muriyet	Esami
Vali	Fevzi Bey
Defterdâr	Hasan Lütfi Bey
Tahrirat Müdürü	Agah Bey
Müfti	Hacı Bekir Efendi
Mahkeme-i Cinâyet Reisi	Rıfat Bey
Mahkeme-i Müddei Umûmiyesi	Ahmed Şakir Bey
Mahkeme-i Asliye Müddei Umûmiyesi	Osman Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	İbrahim Bey
Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Bedreddin Bıy
Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Ahmed Bey
Jandarma Kumandanı	Binbaşı Hamdi Bey
Maarif Müdürü	Şükrü Bey
Muhâsebe-i Husûsiye Müdürü	Hasan Basri Bey
Sıhhiye Müdürü	Murad Bey
Zirâat Müdürü	Fuad Bey
Baytar Müdürü	Niyazi Bey
Nüfus Müdürü	Nuri Bey
Orman Müdürü	Hakkı Bey
Eytâm Müdürü	İsmail Bey
Tapu Müdürü	Seyfeddin Bey
Evkâf Müdürü	İbrahim Bey
Posta Telgraf Müdürü	Abdullah Vehbi Bey
Muhâsebe Mümeyyizi	Lütfü Bey
Vâridât Mümeyyizi	Kamil Bey
Belediye Reisi	Ali Bey

³⁶ Cümledeki anlatım bozuklukları asıl metinde yer almakta olup, her hangi bir düzeltmeye gidilmemiştir.

Uşak Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Ali Sabri Bey
Mal Müdürü	Galip Bey
Müftü	Ali Rıza Bey
Mahkeme-i Asliye Hukuk Reisi	Ali Zühdü Bey
Cinâyet Müddei Umûmisi	Şemseddin Bey
Mahkeme-i Asliye Reisi	Ramazan Bey
Merkez Müddei Umûmisi	Mehmed Hilmi Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	İbrahim Celal Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Ali Süreyya Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Mustafa Bey
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı	Mehmed Emin Bey
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı	Ali Rıza Bey
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı	Hüseyin Hüsnü Bey
Müstantık	Ali Rıza Bey
Eytâm Müdürü	Mehmed Sadık Bey

Simav Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Cavid Bey
Mal Müdürü	Hüseyin Hüsnü Bey
Müftü	Hacı Arif Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Kemal Bey
Mahkeme-i Asliye Müddei Umûmisi	Hüseyin İzzet Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	İskender Bey
Müstantık	Salih Bey

Gedüs Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Osman Nuri Bey
Mal Müdürü	Mustafa Bey
Müftü	Kemal Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Fikri Bey
Mahkeme-i Asliye Müddei Umûmisi	Said Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Mustafa Sabri Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Abdülkerim Bey
Müstantık	Ali Rıza Bey
Eytâm Müdürü	Reşad Bey
Posta Telgraf Müdürü	Ali Rıza Bey

Tavşanlı Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Mehmed Kamil Bey
Mal Müdürü	Ali Rıza Bey
Müftü	Halil Zeki Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Hüseyin Hüsnü Bey
Mahkeme-i Asliye Müddei Umûmisi	Mustafa Rükneddin Bey
Müstantık	Fehmi Bey

Eğrigöz Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Zihni Bey
Mal Müdürü	Mustafa Remzi Bey
Müftü	Hafız Osman Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Mehmed Saib Bey
Mahkeme-i Asliye Müddei Umûmisi	Hüseyin Kazım Bey
Müstantik	--

1.2. 1926-1927 YILI DEVLET SALNAMESİNDE KÜTAHYA VİLÂYETİ³⁷

- Hudûd ve Taksîmât-ı Mülkiye
- Nüfus-u Umûmiyesi
- Tarihi Ma'lûmât
- Kâbil-i zer'-i arâzi mikdârı, Zer'iyât ve Hasâdlar Yekûnü
- Hayvânât-ı Ehliye
- Ormanlar ve Ma'denler-Sanâyi' ve Fabrikalar, Destgahlar ve Yaptıkları İşler
- Bankalar, Şirketler
- Ahvâl-ı Sıhhiyesi
- Vâridât-ı Umûmiye, Husûsiye ve Belediyeler Vâridâtı
- Mektebler, Cem'iyetler
- Cerâim-i Adliye
- Gazeteler
- Me'murların Esâmisiyle Sıfat-ı Me'muriyetleri

Hudûd ve Taksîmât-ı Mülkiyesi

Kütahya Vilâyeti şarken Eskişehir, Afyonkarahisar, garben Saruhan ve Karasi Vilâyetleri, cenûben Denizli, Saruhan ve Aydın Vilâyetleri, şimâlen Eskişehir, Ertuğrul ve Hüdavendigâr Vilâyetleri ile mahdûddur.

Vilâyet Merkez Kaza ile Uşak, Gediz, Simav, Tavşanlı, Eğrigöz kazalarından müteşekkil olup, Kütahya merkez kazasına merbût Altıntaş, Armudili, Gireği nahiyeleri,

³⁷ 1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, (1927), Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi, s.1071-1082.

Uşak Kazası'nın Sivaslı, Ulubey, Banaz, Karaçalı³⁸, Gediz Kazası'nın Şaphane, Simav Kazası'nın Dağardı, Tavşanlı Kazası'nın Gümüş, Eğrigöz Kazası'nın Örencik nahiyeleri vardır.

Merkez Kazası'nın 246, Tavşanlı Kazası'nın 110, Eğrigöz Kazasının 90, Uşak Kazası'nın 165, Simav Kazası'nın 113, Gediz Kazası'nın 85 aded karyesi vardır.

Nüfus-u Umûmiyesi: Kütahya merkez Kazası'nın 63.504, Tavşanlı Kazası'nın 32.718, Eğrigöz 32.349, Gediz Kazası'nın 37.024, Simav Kazası'nın 37.379, Uşak Kazası'nın 85.108 ki cem'an 288.082 aded nüfusu vardır.

Mülâhazât	Talak	Nikah	Vefâyât		Tevellüdât	
			İnâs	Zükûr	İnâs	Zükûr
Kütahya Merkez Kazası	55	245	68	112	30	30
Uşak Kazası	186	803	-	597	737	681
Simav Kazası	164	737	323	565	485	456
Gediz Kazası	72	669		287	44	39
Eğrigöz Kazası		716		821	Zükûr ve inâs	803
Tavşanlı Kazası	41	706	156	176	461	396
YEKÛN						

Tarihi Ma'lûmât

Kütahya eski bir şehir olub, ism-i kadimi (Kotiyum-Cotyem)'dur. İçinde ve etrafında birçok asâr-ı atıkası vardır. Selçukiler tarafından feth ve mezkûr devletin inkırâzından sonra Germiyanoğullarının merkezi olmuştu. Germiyanoğlu Yıldırım Bayezid'e verdiği kızına cihâz olarak Kütahya'yı Hüdavendigâr Gazi'ye teslîm etmişti.

Nefs-i Kütahya'da mevcûd asârdan en mühimleri (Ulucami) olub Yıldırım Bayezid'in binâ-gerdesidir. Diğerlerinden bir kaçı da Selçukîler'in ve Germiyanoğullarının asârındandır. Şehrin cenûb-u garbisinde vâki' bir tepenin üzerinde Bizans zamanından kalma bir kal'ası vardır. Şehir vâsi' ve münbit bir ovanın kenarında olub hâneleri ekseriyet üzere toprakdan ise de manzara-i umûmiyesi hayli güzeldir. Etrafı bağ ve bahçelerle muhâttır.

Kütahya, Bursa'nın 120 kilometre cenûb-ı şarkisinde olarak sath-ı bahrden 930 metre irtifâ'ındadır.

³⁸ Asıl metinde Karaçalı şeklinde yazılan bu yer ismi Karahallı'dır.

Kâbil-i Zer´-i Arâzi Mikdârıyla Zer´iyât ve Hasâdları Yekûnü

Kütahya Vilâyetinin arâzisi her nev´î mahsûl yetiştirmeye kâbiliyetlidir. Kuvve-i inbâtiyece en zengin arâzi Porsuk Nehri'nin mürûr ettiği kasaba civârındaki ova ile Altıntaş ve Gireği Nahiyeleri Ovaları, Eğrigöz Kazası'nın Örencik ve Uşak Kazası'nın Banaz³⁹ ovalarıdır. Vilâyet arâzisinde oldukça dağlık aksâm ve mürtefi´ dağlar vardır.

Vilâyet dâhilinde kâbil-i zer´ arâzi miktarı 5.291.555 dönüm olup bunun 1.264.973 dönümü sene-i hâliye zarfında zer´ edilmiştir. Mahsûlat-ı senevîye mikdârı 4.503.256 kile buğday, 5.416.000 kile arpa, 31.900 kile yulaf, 419.240 kile burçak 64.320 kile nohut, 46.410 kile fasulye, 28.620 kile mısır, 28.350 kile darı, 22.288 kile mercimek, 1.817.500 kilo patates, 16.296 kile çavdar, 2.200 kilo anason, 3.433.500 kilo tütün, 416.000 kilo pamuk, 15.255 kilo afyon sakızı olup bundan 4.684 kilo miktarında ta´sîr suretiyle yağı çıkarılan tohum alınır. Afyon sakızını İzmir'e ve İstanbul'a ihrâc olunur.

Hayvânât-ı Ehliye

Vilâyet dâhilinde hayvânât-ı ehliye miktarı 555.806 aded olup bunun 151.525'i koyun, 178.801'i kıl keçisi, 35.883'ü tiftik keçisi, 134.375 İnek ve Öküz, 13.698 manda mütebâkîsi deve, at, kısarak, iğdiş, katır, merkeb teşükkül eder.

Ormanlar ve Ma´denler

Kütahya merkez kazası dâhilinde Türkmen Dağı, Murad Dağı, Kirazlı Dağı ve müteaddid nâmlarıyla mevsûm baltalıklar mevcûddur. Elli bir bin yüz hektar vüs'atinde olan bu ormanlar, kara çam, sarı çam, ak ve kara meşe, kayın, kara ardıç ağaçlarını ihtivâ etmektedir.

Uşak Kazası'nda Murad Dağı, Burgaz ve Ahur Dağı ormanları mevcûd olup bunların sahası 50.000 hektardır. Baltalıklarda bu meyândadır. Bu orman ve baltalıklardan kereste, odun ve kömür i´mâl edilerek ihrâcat yapılır. İstihsâl edilen hayli mikdârda palamut mahsûlü de bu meyândadır.

Gediz Kazası dâhilinde başlıca Murad Dağı, Şaphane ve Koca Dağ ve Murad Dağı'nın tevâibi'inden Dört Ahur, Tahtalı, Elma Dağı ormanları mevcûd olup, mesâhası

³⁹ Metnin aslında (Niyaz) şeklinde yazılmıştır.

31.000 hektardan ibârettir. Müteferrik surette bin hektar vüs'atında da husûsi palamut koruları vardır. Bu ormanlardan kereste, odun ve kömür i'mâl edilerek kısmen Uşak vâsıtasıyla sevkîyât yapılır.

Simav Kazası Ak Dağ, Demirci Dağı, Şaphane, Gölcük, Eğrigöz Dağı ormanlarını muhtevi olub, 122.000 hektar vüs'atındadır. Eşcârın ekserîsi ak çam, kara çam ile kayın ve meşe teşkîl eder.

Eğrigöz Kazası'nda Eğrigöz, Katran ve Gölcük dağları ormanları mevcûd olub, 20.000 hektarlık bir sahayı işgal eder.

Tavşanlı Kazası dâhilinde Yeşil ve Yaylacık dağları üzerine müteferrik korular vardır. Yirmi iki bin hektar kadar olan bu ormanların eşcârı ekseriyetle çamdır.

Ma'denlerden ise Uşak Kazası'nın Ulubey Nahiyesine mülhak Kayalı Sağır Karyesinde mekşûf ve gayr-i mekşûf zımpara ma'deni, merkez kazasına mülhak İlyaslı Karyesinde manganez ma'deni ve Banaz Nahiyesine mülhak Hallaclar Karyesi'nde ma'den kömürü ve Mente Karyesinde humz-ı yeknim-i hadid ma'deni (demir oksit) ve Kara Ağaç Karyesi'nde kibritiyet-i hadid (demir sülfat) ma'deni mevcûddur.

Tavşanlı Kazası Doğanlar Karyesi, civârında Dağardı Krom Ma'deni, Seyid Ömer ve Kükürt Karyeleri civârında kömür ma'denleri mevcûd olub imtiyâzlıdır. Kazanın diğer bazı karyelerinde krom ma'deni ve Doğanlar ve Tutaş Karyeleri civârında antimon, simli kurşun ma'denleri vardır.

Gediz Kazası'nın Karamanca karyesinde aynüşşems (kıymetli bir taş) ma'deni, Göynük Karyesi'nde kurşun ma'deni, Şaphane Nahiyesi'nde şap ma'deni, Gökler Karyesi'nde el-yevm hâl-i faâliyyette olan kömür ma'deni mevcûd olmakla beraber kazanın müteaddid yerlerinde demir, çelik ve kule ma'denlerinin bulunduğu hey'et-i fenniyece keşf olunmuştur.

Simav Kazası'nda da simli kurşun, antimon, kömür ve alçı ma'denleri vardır. Eğrigöz kazası dâhilinde demir, antimon, simli kurşun, kil, kömür, alçı ve krom ma'denleri vardır.

Sanâyi', Fabrikalar, Destgahlar ve Yaptıkları İşler

Merkez vilâyetde su ile müteharrik üç un fabrikası ve bir şark halı fabrikası ve çinicilikle iştilal eder şark çini fabrikasıyla müte'addid debbağhane, güllaç

i' mâlathanesiyle vilâyet muhâsebe-i husûsiyesince te'sis edilen sanâyi' zirâ'iyye yurdunda her nev'i alât ve edavâtın ta'mîrine ve mütenevvi' şekilde sapan i'mâline salih bir demirhane vardır. Dâhil-i vilâyette çinicilik, halıcılık, haffaflık, ağdacılık, demircilik, bakırcılık gibi sanâyi' mevcûd ve oldukça müterakkîdir.

Simav Kazasında biri motorla ikisi su ile müteharrik üç un fabrikası ve yine su ile müteharrik bir aded yapağı atma makinası mevcûddur. Gediz, Tavşanlı, Eğrigöz'de kayda şayân fabrika ve destgah yoktur.

Uşak'da bir şayak, dört iplik, beş un fabrikası ve bir de debağât fabrikası mevcûddur. Kaza dâhilinde iki bine karîb halı destgahı mevcûd olup bu destgahlarda takrîben on bin kadar kadın amele çalışmaktadır.

Bankalar, Şirketler

Merkezde Zirâat ve Osmanlı bankaları şu'beleri mevcûddur. Bundan mâ'ada Gıyas Bey ve şürekâsı kollektif şirketi ve diğér bazı husûsi şirketler mevcûddur.

Uşak'da Osmanlı ve Zirâat Bankaları'nın birer şu'besi ile Simav ve Gediz kazalarında Zirâat Bank sandıkları vardır. Uşak'da Terakkî-i Zirâat Türk Anonim Şirketi, Türk Debbağ-ı Feyz Komandit Şirketi, Esnaf Şirketi, Demirci Kollektif Şirketi ve iki aded Pabuşçu, Kunduracı Kooperatif Şirketi icrây-ı faâliyet etmektedir.

Yollar

Vilâyet dâhilindeki yolların kâffesi idâre-i husûsiyeye âiddir. Yolların mecmû'u 390+547 kilometredir. Yollar beş, altı, yedi, metre arzındadır.

Ahvâl-i Sıhhiye

Vilâyetin sıhhat-i umûmiyesi iyidir. Merkez vilâyette ve Uşak'da birer gurebâ hastanesi mevcûddur. Kasabaya beş kilometre mesâfede kâin ve senataryum inşasına hey'et-i fenniye'nin raporuyla elverişli akarsuları mebzûl bir kaplıcası vardır. Biri Kütahya-Tavşanlı şosesinin on beşinci kilometresinde ve diğeri Kütahya-Bursa şosenin yirmi ikinci kilometresinin garb-ı şimâliye doğru ayrılan bir yolun beşinci kilometresinde vâki' iki kaplıcası vardır. Uşak'dan Banaz Nahiyesi merkezine bir buçuk saat mesâfede Hamam Boğazı Kaplıcaları zikre şayândır.

Tavşanlı Kasabasına bir buçuk saat mesâfede Göbel Kaplıcası, Gediz'de biri Ilıcasu ve diğeri Murad Dağı Hamamı namlarında iki kaplıca ve Eğrigöz Kazası dâhilinde Samrık Deresi, Hamam ve Yenice karyeleri kaplıcaları meşhûrdur. Bundan başka Simav'da merkeze bir saat mesâfede suyu kükürtlü Eynal Kaplıcası da şâyân-ı kayddır.

Vâridât-ı Umûmiye ve Husûsiye ve Belediye Vâridâtı

Vilâyetin vâridât-ı umûmiyesi 737.964, vâridât-ı husûsiseyi 630.000 lira olup belediyeler vâridâtı da merkez kazasının 50.000 lira, Uşak Kazasının 1.223.079 lira, Simav Kazasının 18.500, Tavşanlı Kazası'nın 19.942, Eğrigöz Kazasının 6.086, Gediz Kazasının 23.094 liradır.

Mektebler Cem'iyetler

Vilâyet dâhilinde iki orta bir imam hatib mektebi ile idare-i husûsiyeye aid bir Sanâyi'-i Zirâ'iyeye Yurdu, 122 ilk mekteb ve biri köy yatı mektebi vardır. Talebe adedi 8059'dur. Bunun 489'u orta mekteblere, ellisi Sanâyi'-i Zirâ'iyeye Yurdu'na 7466'sı ilk mekteblere 54'ü köy yatı mektebine müdâvimdir.

Merkez Kaza ile diğerkaza ve nahiyelerde halk fırkası, Hilâl-i Ahmer, Türk Ocağı, Himaye-i Etfal, Tayyare, Muallimler Birliği cem'iyetlerin bir şu'besi vardır. Uşak Gençler Birliği, Esnaf Cem'iyeti, İşçi ve Sanatkarlar Birliği, Debağ Esnaf Cem'iyeti, Ergenekon İdman Yurdu ve Halıcılar Cem'iyeti mevcûddur.

Cerâim-i Adliye

Bir sene zarfında Kütahya Merkez kazasında 140, Gediz kazasında 124, Eğrigöz kazasında 81, Tavşanlı kazasında 123, Uşak kazasında 121, Simav kazasında 91 cürm ve vukû' bulmuşdur.

Gazeteler

Kütahya Gazetesi

Sanâyi'-i Zirâ'iyeye Yurdu tarafından te'sîs ve neşr olunmaktadır. Ziraî, ilmî, edebî, fennî mecmû'adır, on beş günde bir neşr olunur. Sahib-i imtiyâz ve müdir-i mes'ûlü yurd müdürü Mehmed Nuri Beydir. Vilâyet matbaasında tab' edilmektedir. Aded-i tab'ı 900'dür.

Kütahya Vilâyeti

Me'muriyet	Esami
Vali	Fevzi Bey
Defterdâr	Hasan Lütfi Bey
Tahrirat Müdürü	Agah Bey
Müfti	Hafız Bekir Efendi
Mahkeme-i Asliye reisi	Ramazan Bey
Müddei Umûmi	Ahmed Şakir Bey
Müdde-i Umûmi Muavini	Osman Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	İbrahim Hilmi Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Adil Bey
Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Ahmed Bey
Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Bedri Bey
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı	Hilmi Bey
Mahkeme-i Asliye Hukuk Reisi	Ahmet Tevfik Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Faiz Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Nesib Bey
Müstantik	Lütfi Bey
Jandarma Kumandanı	Binbaşı Abdurrahman Bey
Maarif Müdürü	Şükrü Bey
Muhâsebe-i Husûsiye Müdürü	Hasan Basri Bey
Sıhhiye Müdürü	Murad Bey
Zirâat Müdürü	Fuad Bey
Baytar Müdürü	Niyazi Bey
Nüfus Müdürü	Nuri Bey
Orman Müdürü	Arif Bey
Eytâm Müdürü	İsmail Bey
Tapu Müdürü	Abdülaziz Bey
Evkâf Müdürü	Mehmed Hasbi bey
Posta Telgraf Müdürü	Vehbi Bey
Muhâsebe Mümeyyizi	Lütfü Bey
Vâridât Mümeyyizi	Hüsameddin Bey
Belediye Reisi	Ali Bey

Uşak Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Ali Sabri Bey
Mal Müdürü	Ali Galip Bey
Müftü	Ali Rıza Efendi
Ağır Ceza Mahkeme Reisi	Kemal Bey
Mahkeme-i Asliye Hukuk Reisi	Ali Zühdü Bey
Ağır Ceza Müddei Umûmisi	Şemseddin Bey
Ağır Ceza Müddei Umûmiyesi Muavini	Ferid Bey
Ağır Ceza Mahkeme Azası	Emin Bey
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı	Ali Galib Bey
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı	Ali Rıza Bey
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı	Hüseyin Hüsnü Bey
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı	İbrahim Hakkı Bey
Mahkeme-i Asliye Hukuk Reisi	Ali Zühdü Bey
Mahkeme-i Asliye Hukuk Azası	Mustafa Sabri Bey
Mahkeme-i Asliye Hukuk Mülazımı	İbrahim Hakkı
Müstantık	Muhyiddin Bey
Eytâm Müdürü	Mehmed Sadık Bey
Posta Telgraf Müdürü	Mehmed Yaşar Bey

Simav Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Cavid Bey
Mal Müdürü	Hüseyin Hüsnü Bey
Müftü	Hacı Arif Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Kemal Bey
Müdde-i Umûmi	Salahaddin Bey
Aza	İskender Bey
Aza	Basri Bey
Müstantık	Salih Bey
Posta Telgraf Müdürü	-

Gedüs Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Osman Nuri Bey
Mal Müdürü	Mustafa Bey
Müftü	Kemal Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Fikri Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Mustafa Sabri Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Abdülkerim Bey
Müdde-i Umûmi	Mehmed Said bey
Müstantık	Ali Rıza Bey
Eytâm Müdürü	Reşad Bey
Posta Telgraf Müdürü	Ahmed Tefik Bey

Tavşanlı Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Hayri Bey
Mal Müdürü	Ali Rıza Bey
Müftü	Halil Zeki Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Hüseyin Hüsnü Bey
Müddei-i Umûmi	Mustafa Rükneddin Bey
Müstantık	Fehmi Bey
Posta Telgraf Müdürü	İbrahim Edhem Bey

Eğrigöz Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Celal Bey
Mal Müdürü	Mustafa Remzi Bey
Mahkeme-i Asliye Reisi	Mehmed Said Bey
Müddei Umûmi	Hüseyin Kazım Bey
Müstantık	Ferid Bey
Posta Telgraf Müdürü	Mehmed Bey

1.3. 1927-1928 YILI DEVLET SALNAMESİNDE KÜTAHYA VİLAYETİ⁴⁰

- Hudûd ve mesâha-i Sathiye
- Taksîmat-ı Mülkiye
- Kâbil-i zer'-i arâzi, Zer'iyât ve Hasâdlar yekûnu
- Hayvanât-ı Ehliye
- Ormanlar
- Fabrikalar
- Bankalar
- Yollar
- Vâridât-ı Umûmiye, husûsiye ve belediyeler vâridâtı
- Nüfûs-u umumiye
- Mektebler ve Cem'iyetler
- Ahvâl-i sıhhiye
- İlçalar

⁴⁰ 1927-1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, (1928), Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, s.1148-1161.

-Cerâim-i adliye

-Gazeteler

-Me'mûr isimleriyle sıfat-ı me'mûriyetleri.

Hudûd ve Mesâha-i Sathiyе

Kütahya Vilâyeti şarken Karahisar Vilâyeti'nin Sandıklı ve Eskişehir'in Seyidgazi Kazaları, garben Manisa Vilâyeti'nin Eşme, Alaşehir ve Balıkesir Vilâyetinin Sındırgı Kazaları, şimâlen Bilecik Vilâyeti'nin Söğüt ve Bursa Vilâyetinin İnegöl Kazaları, cenûben Denizli Vilâyetinin Çal ve Çivril Kazaları ile mahdûd olup, mesâha-i sathiyesi 17.135 kilometre murabba'ıdır.

Taksîmat-ı Mülkiye

Vilâyeti merkez vilâyeti olan Kütahya Kazasıyla Uşak, Simav, Gedüs (Gediz), Emed (Eğrigöz) ve Tavşanlı kazalarından müteşekkildir.

Merkez Vilâyetin Altuntaş, Gireği (Arslanapa), Armudili (Sabuncu) namlarıyla üç nahiyesi ve 199 aded köyü vardır.

Uşak Kazası Ulubey, Banaz (İslam), Sivaslı ve Karahallı nahiyeleriyle 255 aded karyeden, Gedüs Kazası, Şaphane nahiyeleriyle 85 aded karyeden, Simav Kazası Dağardı (Gebeler) nahiyesiyle 113 aded köyden, Eğrigöz Kazası, Virancık Nahiyesiyle 85 aded köyden ve Tavşanlı Kazası Gümüş (Köprüviran) Nahiyesiyle 110 aded köyden ibârettir.

Kâbil-i Zer' Arâzi, Zer'iyât ve Hasâdlar Yekûnü: Kütahya Vilâyetinin mesahâ-i sathiyesi 17.135 kilometre merba'ı olup bundan 5096 kilometre merba'ı mezru' ve 12.039 kilometre merba'ı gayr-i mezrudur. Gayr-i mezru arâziden 2466 kilometre merba'ı dağlık ve taşlık, 40 kilometre merba'ı da göl ve bataklıktır. Mütebâkisi mer'adır. Vilâyetin bir senelik zer'iyât mikdârlarıyla hasâdlar yekûnu ber vech-i zîrdir:

Zer'iyât

Kazaların İsimleri	Buğday Dönüm	Arpa	Yulaf	Çavdar	Burçak	Mısır	Darı	Bakla	Patates	Afyon	Pamuk	Tütün	Üzüm Bağı	Arı Kovanı
Kütahya Kazası	345.409	219945	2200		8990	9675	5150		3670	2168		1490		6100
Uşak Kazası	216659	128700			24780	4200			2700	3750	3120	2320	7300	5500
Gediz Kazası	100175	52892	4300		13290	960	2900			5950			250	3250
Simav Kazası	102412	781701	6172	4733	20330	9940		80	730	4220			4200	4800
Eğrigöz Kazası	42665	33186			3770	1750	1010			965		950	520	3850
Tavşanlı Kazası	67246	40685	3180		4980	1150				531	70	630	150	2800
Yekûn	874566	553579	15852	4733	7613 ⁴¹	27675	9060	80	6100	17584	3190	5390	12360	26300

⁴¹ Toplamdaki yanlışlık salnemenin asıl metninde yer almaktadır. Doğrusu, 76.140 olacaktır.

İstihâlât

Kazaların İsimleri	Buğday dönüm	Arpa	Yulaf	Çavdar	Burçak	Mısır	Darı	Bakla	Patetes	Afyon	Pamuk	Tütün	Üzüm Bağı	Arı Kovanı
Kütahya Kazası	34540900	26393400	36400		899000	1451250	4003000		1235000	4236		149000		36600
Uşak Kazası	21665900	15444000			2478000	630000			1350000	7500	156000	23200	185000	33000
Gediz Kazası	10017500	6347160	516000		1319000	144000	580000			11900			105000	19500
Simav Kazası	10241200	9380400	740640	567960	20032000	1491000		6400	36500	8440			452000	28800
Eğrigöz Kazası	4266500	3982320			377000	262500	202000			1930		95000	26000	23100
Tavşanlı Kazası	6724600	4882200	381600		498000	172500				1062	3500	63000	3000	16800
Yekûn	87456600	66429480	1902240	567960	23613000 ⁴²	4151250	1812000 ⁴³	6400	3050000 ⁴⁴	35168	159500	539000	910500	157800

⁴² Salnamenin asıl metninde toplama hatası olup, doğrusu 25613000 olacaktır.

⁴³ Salnamenin asıl metninde toplama hatası olup, doğrusu 4785000 olacaktır.

⁴⁴ Salnamenin asıl metninde toplama hatası olup, doğrusu 2621500 olacaktır.

Hayvânât-ı ehliye: Vilâyetde mevcûd hayvânât-ı ehliye ve ganamiye ile mahsûlât-ı hayvâniye mikdârı zirdeki cedvelde gösterilmiştir.

Kazaların İsimleri	Bargir	Kısrak	Merkep	Katır	Deve	İnek	Tiftik	Öküz	Manda	Koyun	Keçi	Süt	Yün Yapağı	Keçi kılı	Tiftik
Kütahya Kazası	545	1628	4608	184		15184	31912	19721	6681	39252	11206	5801333	98130	11205	63824
Uşak Kazası	630	949	9021	65	252	9096	1235	18667	3593	51135	59336	4943172	178972	59336	2470
Gediz Kazası	322	334	4894	51	6	6642	29	9228	1075	20269	40286	3175320	70941	40286	58
Simav Kazası	478	684	5374	166	25	9439	6	11335	954	21493	35599	4095997	75225	35599	12
Eğrigöz Kazası	272	768	4132	6		6489	3313	11132	1177	17217	31219	3059917	60259	31219	6626
Tavşanlı Kazası	426	1099	6558	22	130	8439	8270	11095	2010	25082	32147	3917062	87787	32147	16540
Yekûn	2673	5462	34587	504 ⁴⁵	413	55289	44765	81178	1449 ⁴⁶	174448	209793	24892801	571314	209793	89530

⁴⁵ Metinde toplam yanlış verilmiş olup, doğrusu 494 olacaktır.

⁴⁶ Metinde toplama hatası olup, doğrusu 15.490 olacaktır.

Farbikalar: Kütahya Vilâyetinde mevcûd fabrikalarla cinsleri ve istihsâlâtı zîrde gösterilmiştir.

Buldukları Mahaller	İsimleri	Ne ile İştigal eyledikleri	Nev'i Fabrika, Değirmen	Sahiplerinin İsimleri	Tabiiyetleri	Tarih-i Tesisleri	Kuvve-i muharrekelerinin cinsleri	Kaç Beygir Gücünde Olduğu	Bir Sene zarfındaki istilatı kilo
Kütahya Kazası	Şark Çini Fabrikası	Çini İşleri	Fabrika	Sırrı-Zade Rıfat ve Sadık Beyler	Türkiye	1925	Gazojen Motor	35	35000 Liralık
Kütahya Kazası	Halı Fabrikası	Halı İşleri	İmalathane	Hacı Alaaddin-Zade Edhem	Türkiye	1923			6500 Arşın Merba'ı
Kütahya Kazası	Tuğla ve Marsilya Kiremit	Tuğla Kiremit	Fabrika	Malzeme-i İnşaiyye Limited Şirketi					
Kütahya Kazası	Azim ve Sebat Fabrikası	Çini İşleri	İmalathane	Hacı Ali-Zade Mehmed ve Şeriki	Türkiye	1927			30000 Liralık
Kütahya Kazası	Sultanbağı Dakik Fabrikası	Un	Değirmen	Dülgerzade Salih Efendi	Türkiye	1925	Traktör ve Lokomobil	22	250 Ton
Kütahya Kazası	Aksu Dakik Fabrikası	Un	Değirmen	Haydarzade Hacı İsmail ve Yeğenleri	Türkiye	1908	Dolab		200 Ton
Uşak Kazası	Şayak Fabrikası	Halı İpliği Şayak, Un	Fabrika	Türkiye Anonim Şirketi Şayak Fabrikası	Türkiye	1314	Gaz, Buhar, Majon	35,35,75	12300 Metre Battaniye

Uşak Kazası	İplik Fabrikası		Fabrika	Yılcıncızadeler	Türkiye	1314	Gaz, buhar, majon		
Uşak Kazası	Alaşehirli Zadeler	Halı İpliği	Fabrika	Alaşehirli Zadeler Ailesi	Türkiye	1340	Gazla	16	23000 Kilo
Uşak Kazası	Bacakzadeler Fabrikası	Halı İpliği	Fabrika	Bacakzadeler Ailesi	Türkiye	1318	Buhar Ve Gazla	50-70	130000-20000
Uşak Kazası	Hızırzadeler Fabrikası	Un	Fabrika	Hızır-Zade Hüseyin Bey	Türkiye	1237	Gazotla	40	539340 kilo
Uşak Kazası	Aksekili Hacı Ahmed Fabrikası	Un	Fabrika	Hacı Ahmed Efendi	Türkiye	1341	Gazotla	20	250000
Simav Kazası	Kasaba Civarında Dakik Fabrikası	Un	Fabrika	Salihci-Zade Ahmed Efendi	Türkiye	1341	Gazolta	22	4800
Simav Kazası	Kasaba Civarında Dakik Fabrikası	Un	Fabrika	Uzun- Oğlu Salih	Türkiye		Su İle		130000
Simav	Kasaba Civarında Dakik Fabrikası	Un	Fabrika	Kahya- Oğlu Hacı Salih	Türkiye		Su İle		250000

Simav	Kasaba civârında yün tarağı	Yün tarağı	Fabrika	Adav -Zade Hüseyin Efendi	Türkiye	1926	Buharla	45	50000
Kaya Karyesinde tarak	Yün	Yün Taraması		Çömez-Zade Arif Efendi	Türkiye	1925	Su ile		18000
Tavşanlı	Krom Tahtir Fabrikası	Tathirat	Fabrika	Türk Ma'den Anonim Şirketi	Türkiye	1333	Odun ve Kömür	70	Henüz Tecrübe Ameliyatındadır

Bankalar: Kütahya Vilâyetinde mevcûd bankalar zirde gösterilmiştir.

Bankaların İsimleriyle Buldukları Yerler	Merkezi	Umûmi Sermayeleri		Şu'benin Tarihi Te'sisi
		Mikdârı Lira Aded	Nev'i	
Kütahya Zirâat Bankası Şu'besi	Ankara		Evrak-1 Nakdiye	1305
Uşak Zirâat Bankası Sandığı	Ankara		Evrak-1 Nakdiye	1305
Gediz Zirâat Bankası Sandığı	Ankara		Evrak-1 Nakdiye	1305
Simav Zirâat Bankası Sandığı	Ankara		Evrak-1 Nakdiye	1305
Kütahya Osmanlı Bankası Şu'besi	İstanbul		İngiliz Lirası	1906
Uşak Osmanlı Bankası Şu'besi	İstanbul		İngiliz lirası	1867

Vâridât-ı Umûmiye, Husûsiye ve Belediyeler Vâridâtı

Kütahya Vilâyeti'nin Vâridât-ı Umûmiyesi 86399 lira ve vâridât-ı husûsiyesi de 977082 lira olup Kütahya Kazası Belediyesinin varidadı, 85271, Uşak Kazası belediyesinin 92164, Gediz Kazası Belediyesinin 3415, Simav Kazası belediyesinin 4408, Eğrigöz Kazası belediyesinin 9178, Tavşanlı Kazası belediyesinin 11408, Uşak Kazasına merbût Karahallı Nahiyesi belediyesinin 12000, Ulubey Nahiyesi belediyesinin 8950 ve Sivaslı Nahiyesi belediyesinin 4796 Ve Gediz Kazası'na merbût Şaphane Nahiyesi belediyesinin 1550 ve Eğrigöz Kazasına merbût Virancık Nahiyesi belediyesinin vâridâtı 200 liradır.

Ma'denler: Vilâyet Mıntkasında Mevcûd Ma'denler

Kazaların İsimleri	Elyevm Mekşuf Bulunan Ma'denler		Kaza Dâhilinde Bulunan Fermanlı Ma'denler			
	Mevkî'i	Cinsi	Mevkî'i	Cinsi	Eshabının İsmi	Tarih-i İmtiyâzı
Kütahya Kazası	Muradili	Lüle Taşı				
Kütahya Kazası	Cebrail	Antimon				
Kütahya Kazası	Çubukçuk	Krom				
Kütahya Kazası	Kınık	Krom				
Tavşanlı Kazası	Küçük İlet	Krom				
Tavşanlı Kazası	Çukur	Krom				
Tavşanlı Kazası	Kara Ağaç	Krom				
Uşak Kazası			Kaba-i Sağır	Zımpara	Hacı Emin Hafız Edhem ve Emin Efendiler	2 Şubat 324
Gediz Kazası			Karabağa	Opal-Aynüşşems	Durkaol	4 Mayıs 1326
Uşak Kazası			İlyaslı	Manganez	Seyyid Ahmed vereseşi	6 Ağustos 1331
Tavşanlı Kazası			Kovanlıpınar	Linyit-Kömür Ma'deni	Alimzade Hasan bey	7 Nisan 1325
Eğrigöz Kazası			Haler ve Küreçe	Manganez, Bakır, Demir, Krom	Mahmud Celaleddin Bey	29 Kanun-u Evvel 1336
Tavşanlı Kazası			Dağardı	Krom	Türk Anonim Ma'den Şirketi	20 Kanun-u Sani 1340

Bu sene zarfında 11000 tonilato krom sevk edilmiş olub bundan 3000 lira rüsum alınmıştır.

Nüfus-u Umûmiye: Kütahya Vilâyetinin nüfus-u umûmiyesi zîrde cetvelde gösterilmiştir.

Kazanın İsmi	Talak	Münakehat			Vefâyât			Tevellüdât			Mukayyed Nüfus-u Umûmiye		
		Sîb	Bâkir	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn
Kütahya	117	93	444	537	324	436	760	219	185	404	37.022	33.240	70.262
Uşak	41	62	187	249	153	167	320	129	164	293	47.222	41.443	88.665
Gedus	181	234	586	820	276	242	518	97	97	194	20.635	17.300	37.935
Simav	107	170	479	649	189	194	383	201	189	390	21.082	16.959	37.041
Eğrigöz	123	5560	560	1120	157	210	367	129	137	264	18.366	15.289	33.655
Tavşanlı	13		61	61	118	109	227	76	64	140	18.711	16.372	35.083
Yekûn	582	1119	2317	3436	1217	1308	2575	851	836	1695 ⁴⁷	163.038	140.603	303.641

⁴⁷ Metinde toplama hatası yapılmış olup, doğrusu 1685 olacaktır.

Ormanlar: Vilâyetde mevcûd ormanlar zirdeki cetvelde gösterilmiştir.

Kazanın İsmi	Ormanların Mesaha-i Sathiyeler i-Hektar	Ormanların Ecnas-ı Eşcâr Üzerine Taksîmâtı						Ormanlarda Bir Sene Zarfında Kesilen Kereste ve Mahrukât Mikdârı		
		Akçam/Hektar	Karaçam/Hektar	Ardıç/Hektar	Meşe Envaı /Hektar	Palamut/Hektar	Mütenevvi Çalıklar/Hektar	Kereste Metre Mek'ab	Odun Kantar	Kömür Kantar
Kütahya	50.500		25.000		15.000		10.500	4900	75800	20.000
Uşak	50.000		20.000	1000	18.500	500	10.000	6500	58.000	20.000
Gediz	31.900		20.000		7.500	500	3000	4200	41000	8000
Simav	100.000	25.000	55.000		10.000		10.000	700	35.000	3000
Eğrigöz	38.000		22.000	1000	8.000		17.000	500	38.000	2000
Tavşanlı	21.600		6.600		10.000		5.000	1.000	27.000	4.500
Yekûn	29.2000	25.000	148.600	2000	69.000	1000	55.500	17.800	274.800	57.500

Yollar: Vilâyetde mevcûd yollar zîrde gösterilmiştir:

Yolun İbtidası-Nihayeti	Yolun Tulu Kilometre	Şoseler			Yeni İnşa Olunmakta Kilometre
		Sağlam Kilometre	Muhtac-ı Tamir Kısmı		
			Tamir Olunmakda Kilometre	Tamire Başlanmamış Kilometre	
Kütahya-Tavşanlı	49+000	20+000		29	
Kütahya-Gediz	80+000	25+000	55+000		
Gediz-Simav	56+000	38+000	22+000		
Simav-Uşak	55+000	38+000	17+000		
Kütahya-Emet	90+000	50+000	40+000		
Kütahya Çamlıca	6+000				Tesviyesi ve Köprüsü Yapılmış ve Taş İhzaratı Yapılmıştır
Kütahya-Bursa	42+000	15+000		27+000	
Kütahya-Afyonkarahisar	54+000				Tamamiyle tamire muhtaçtır
Kütahya-İsatsyon	1+000	1+000			
Kütahya Ahrardı	1+165				Tamire muhtaçtır.
Kütahya-Yokuşbaşı-Susuzkaya-Hacı köy	45+000		45+000		Tamire muhtaçtır
Çeküler-Sadık Kırır	13+640				Tamirat-ı Esasiye Muhtaçtır
Altıntaş-Dumlupınar	36+610				Tamirat-ı Esasiye Muhtaçtır
Gediz-Uşak	65+700				Tamirat-ı Esasiye Muhtaçtır.
İnay-Ulubey	6+000				Tamirat-ı Esasiye Muhtaçtır
Banaz-İslamköy	1+030				Tamirat-ı Esasiye Muhtaçtır
Uşak-Çivril	50+000				Tesviyesi Hitam Bulmuş ve Taş Mevcûddur.
Hamam Sultan-Karahallı	30+000			30+000	

Yolun İbtidası-Nihayeti	Yolun Tulu Kilometre	Şoseler			Yeni İnşa Olunmakta Kilometre
		Sağlam Kilometre	Muhtac-ı Tamir Kısmı		
			Tamir Olunmakta Kilometre	Tamire Başlanmamış Kilometre	
Gediz-Simav yolundan Şaphane Yolu	6+000				
Simav-Emet	40+000			40+000	
Emet-Çavdarhisar	45+000		45+000		
Emet Tavşanlı	40+000		40+000		
Tavşanlı-Harmancık	25+000		25+000		
Kütahya-Alayund	10+000		10+000		
Kütahya-Bursa yolundan Ilıca yolu	3+000		3+000		

İlçalar:

İlçaların					Bu senelik vâridâtı	
Kazası	İsmi	Mevkî'i	Cihet-i aidiyeti	Terkibat-ı kimyevileri ve evsaf-ı şîşaiyeleri	Lira	Kuruş
Kütahya Kazası	İlca	Armutlî Nahiyesinde	Belediyeye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	500	
	Yoncalı	Etrafşehir Nahiyesinde	Belediyeye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	520	
Uşak Kazası	Hamam Boğazı	Banaz	Muhâsebe-i husûsiyeye aittir.	Kükürt ve korbonlu	800	
Gediz Kazası	İlca	Murad Dağı	Belediyeye aittir.	Henüz tahlil edilmemiştir.	800	
	İlca	Gediz-Simav Caddesi	Belediyeye aittir.	Henüz tahlil edilmemiştir.		
Simav Kazası	Eynal	Eynal	Muhâsebe-i husûsiye aittir.	Korbanit, kibritiyet çok cüz"i demir ve sâire olub müzmin romatizma ve mafsâl akıntıları, siyatik ve intacat-ı muhtelifeye karşı iyidir.	400	
Eğrigöz	Kaynarca Hamamı	Kaynarca Mahallesi	Belediyeye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccânendir.	
	Gedizlîzade Hamamı	Kaynarca Mahallesi	Gedizlîzadelere aittir.	Tahlil edilmemiştir.	500	
	Aşağı Hamam	Hamam Mahallesi	Belediyeye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	600	
	Yeniceköy Hamamı	Yenice Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccânendir.	
	Sıgırlık Hamamı	Sıgırlık Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccânendir.	
	Dereli Hamamı	Dereli Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccânendir.	
	Hamam köy	Hamam Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccânendir.	
Tavşanlı Kazası	Göbel Hamamı	Göbel Karyesi	Muhâsebe-i husûsiye aittir.	Çelik	55	

Mektebler ve Cem'iyetler

Nefs-i Kütahya'da 126 İmam Hatip ve 70 talebeli birer orta mektebleriyle 1210 talabeli muhtelif dokuz ilk erkek ve kız mektebi mevcûd olub bundan başka vilâyetin Uşak'da 109 talebeli bir orta mekteble beraber diğer kazalarda 7851 talebeli 151 ilk erkek ve kız mektepleri vardır.

Vilâyette Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Ocağı, Hilâl-i Ahmer, Tayyare, Cem'iyet-i Etfâl cem'iyetlerinin şubeleriyle Gençler Birliği ve Muallimler Birliği vardır.

Uşak, Gediz, Simav, Eğrigöz, Tavşanlı kazalarında da Cumhuriyet Halk Fırkası, Hilâl-i Ahmer, Himâye-i Etfal, Türk Ocağı ve Tayyare Cem'iyetlerinin şubeleri vardır.

Ahvâl-i Sıhhiye

Vilâyetin hey'eti umûmiyesi i'tibariyle ahvâl-ı sıhhiyesi mükemmeldir. Şayân-ı kayd beledi hastalıklar mevcûd değildir. Pek mahdûd olarak sıtmanın eşkal-i muhtelifesine tesadüf edilmektedir.

Merkez Vilâyet ve Uşak Kazalarında ellışer yataklı iki hastahane, Gediz ve Simav Kazalarında birer dispanser mevcûddur.

Ceraim-i Adliye

Kütahya vilâyetinde bu sene zarfında vukû' bulan mütenevvi' cürümlerin mikdârı cem'an 1037 adeddir.

Gazeteler

Kütahya Mecmû'ası

29 Teşrin-i Evvel 1341 de intişâra başlamıştır. Edebî ve zirâî mahiyette bir mecmû'a olub on beş günde bir defa neşr edilmektedir. İmtiyâz sahibi ve mes'ûl müdürü Mehmed Nuri ve baş muharriri İsmail Hakkı Beylerdir.

Kütahya Vilâyeti

Me'muriyet	Esami
Vali	Fevzi Bey
Defterdâr	Lütfi Bey
Tahrirat Müdürü	İsmail Hakkı Bey
Müftü	Bekir Efendi
Ağır Ceza Dairesi Reisi	Ramazanbey
Ağır Ceza Müddei Umûmi	Derviş Bey
Muavin	Hilmi Bey
Mahkeme-i Asliye Birinci Hukuk Reisi	Kadri Bey
Mahkeme-i Asliye Ceza Hakimi	Abdülkerim Bey
Aza	Osman Bey
Aza	Adil Bey
Aza Mülazımı	Ferid Bey
Müstantık	Lütfi Bey
Vilâyet Jandarma Kumandanı	Abdurrahman Bey
Maarif Müdürü	Şükrü Bey
Sıhhiye Ve Muavenet-İ İctimaiyye Müdürü	Murad Bey
Merkez Hükûmet Tabibi	Nuri Bekir Bey
Muhâsebe-İ Husûsiye Müdürü	Hasan Basri Bey
Nüfus Müdürü	Nuri Bey
Tapu Müdürü	Abdulaziz Bey
Evkâf Müdürü	Hüsni Bey
Orman Müdürü	Asım Bey
Zirâat Müdürü	Fuad Bey
Posta Telgraf Müdürü	Vehbi Bey
İskan Müdürü	Nihad Bey
Belediye Reisi	Ali Bey

Uşak Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Mehmed Kazım Bey
Mal Müdürü Vekili	Mehmet Tevfik Bey
Müftü	Ali Rıza Efendi
Mahkeme-i Cinâyet Reisi	Galib Bey
Mahkeme Müddei Umûmisi	Şemseddin Bey
Ceza Hakim Vekili	Ali Rıza Bey
Müddei Umûmi Muavini	Hamdi Bey
Müstantık	Muhyiddin Bey
Ağır Ceza Mahkemesi Azası	Galip Bey
Ağır Ceza Mahkemesi Atası	Ali Rıza Bey
Hukuk Hakimi	Zühdü Bey
Aza	Emin Ali Bey
Hükûmet Tabibi	Cavid Bey
Posta Ve Telgraf Müdürü	Yaşar Hadi Bey

Gediz Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Halid Bey
Mal Müdürü Vekili	Mustafa Bey
Müftü	Mehmet Tevfik Efendi
Ceza Hakimi	Hüseyin Hüsnü Bey
Hukuk Hakimi	Ali Rıza Bey
Şaphane Sulh Hakimi	Mustafa Hayri Bey
Müddei Umûmi	Osman Lütfü Bey
Müstantık	Reşid Bey
Hükümet Tabibi	Osman İsmail Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	-

Simav Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Mehmed Cavid Bey
Mal Müdürü Vekili	Hüseyin Hüsnü Bey
Müftü	Hakkı Arif Efendi
Hukuk Hakimi	Kemal Bey
Müddei Umûmi	Salahaddin Bey
Ceza Hakimi	Hasan Basri Bey
Müstantık	Ali Rıfki Bey
Hükümet Tabibi	Salahaddin Kadri Bey
Posta Telgraf Müdürü	Faik Bey

Eğrigöz Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Memduh Bey
Mal Müdürü Vekili	Mustafa Remzi Efendi
Müftü	
Hakim	Saib Bey
Müddei Umûmi	Hüseyin Kazım Bey
Müstantık	Eyup Sabri Bey
Hükümet Tabibi	Halid Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Mehmed Said Bey

Tavşanlı Kazası

Me'muriyet	Esâmisi
Kaymakam	Hayri Bey
Mal Müdürü Vekili	Ali Rıza Bey
Müftü	Halil Zeki Efendi
Hakim	Hüseyin Hüsnü Bey
Müddei Umûmi	Rükneddin Bey
Müstantık	Vehbi Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Edhem Bey

1.4. TÜRKİYE SALNAMESİ'NDE (1927) KÜTAHYA

1.4.1. Kütahya Vilayeti⁴⁸

Kütahya, kendi nâmına muzâf vilâyetin merkezi olup Eskişehir-Konya hattına Alayund İstasyonu'ndan 10 kilometrelik bir şube ile merbuttur. Kazanın sath-ı bahrden irtifâ'ı 400 metre ile 950 metre arasında tahavvül eder. Nefs-i kasabanın irtifâ'ı 932 metredir. Vilâyete merbût Uşak, Gedüs, Simav, Tavşanlı, Eğrigöz kazaları vardır. Nüfus-u umûmiyesi me'a mülhakât 70 bin kadardır.

Zirâat

Kütahya arâzisini teşkil eden toprak ekseriyetle killi olup en münbit kısmı, Porsuk Suyu'nun teşkil ettiği vadi ve ovalarla Altıntaş Ovası'dır. Dağlık aksam mürtefi'dir. Bu yüksek mevaki istisnâ edilir ise diğer havâlide mahsûlat-ı zirâ'iyenin en mühimleri tâbi'î surette yetişir. Mıntıkada üzüm tatlılanamaz. Binaenaleyh bağları yoktur. Arpa, bira i'mâline salih ve birinci nev'iden olup, burada bira fabrikası te'sisi için diğer müsâid şerâit dahi mevcûddur. Ezcümle bu havâlide şişe i'mâline elverişli me'âdin vardır. Amele ücretleri de ucuzdur.

Merkez Kazası'nın 926 senesi istihsâlâtı ber-vech-i âtidir:

Buğday 39.000.000 kilo

Arpa 39.000.000 kilo

Yulaf 175.000 kilo

Mısır 2.500.000 kilo

Darı 590.000 kilo

Nohud 207.000 kilo

Fasulye 329.000 kilo

Mercimek 60.000 kilo

Burçak 1.330.000 kilo

Patetes 1.170.000 kilo

⁴⁸ *Türkiye Salnamesi*, (1927), Anadolu Matbaası, s.831-838.

Soğan 9.000 kilo

Haşhaş 596.000 kilo

Tütün 200.000 kilo

İdhâlât

926 senesi İdhâlât mikdârı ile kıymetleri bervech-i atidir:

Cinsi	Mikdârı /Kilo	Kıymet/Lira
Manifaruta	280.000	750.000
Şeker	600.000	282.000
Tuhafiye,Haffafiye,Hırdavat		150.000
Kuru yemiş	300.000	120.000
İplik ve beyaz mal	40.000	100.000
Kösele sahtiyan vesâire	100.000	10.000
Petrol	15.000	70.000
Kahve	45.600	52.500
Susam ve haşhaş	166.500	50.000
Sabun	80.000	40.000
Ham demir	90.000	10.800
Zeytin yağı	10.000	10.000
Zeytin danesi	30.000	9.000
Çay	2.400	7.200
Kibrit	100 Sandık	12.125
Tuz	100 Vagon	150.000
Mevâd-ı Müteferrika		500.000

İdhâlâtın senevî yekûnû 2.5 milyon liraya baliğ olmaktadır.

İhrâcât

Kütahya mıntikasının ihrâc ettiği mevâdın senevî mikdârları ber-vech-i âtidir:

Buğday (5 ila 8 milyon kilo), arpa (5 ila 7 milyon kilo), Afyon (2.700 kilo), tütün (150 bin kilo), tiftik, yün, yapağı, yumurta (600 bin liralık), mütenevvi' av derileri, ham deriler, meyveler, haffafiye, kereste (1900 metreküp), odun ve kömür (30 bin kantar), kireç ve sâire.

Sanâyi'

Kütahya'da şayân-ı kayd san'atlardan çinicilik sanâyi' mevcûddur. Çini ve porselen i'mâline salih mevâd-ı ibtidaiyyenin mebzûliyeti hasebiyle çinicilik Kütahya'da pek eski zamanlardan beri te'sîs etmiştir. El-yevm gazojen motorla mücehhez ve 35 beygir kuvvetinde bir fabrika fenni bir tarzda çinicilik ile iştilal etmektedir. Fabrikanın vasati günde çalıştırdığı amele mikdârı yüzdür. Senevî i'mâl ettiği çinilerin kıymeti 35 bin lira kadardır. Bu fabrika Sırrızade biraderlere aittir.

Bundan mâ'ada âhiren teşkîl edilen "Kütahya Çini İşleri Türk Anonim Şirketi" dahi bu şu'be-i san'atın terakkîsi için çalışmaktadır. Şirket hükûmetten oldukça mühim yardımlar dahi görmüştür. Halıcılık dahi Kütahya'da müterakkî bir haldedir. Hacı Alaaddin-zade Edhem Bey'in 60 tezgahlı halı fabrikasında senevî 6 bin arşın merba'ı halı dokunmaktadır. Bundan mâ'ada diğer müteşebbisler tarafından vücûda getirilen i'mâlathanelerde ve husûsi evlerde bulunan tezgahlarda mühim mikdârda halı dokunmaktadır.

Ayakkabıcılık dahi fevkaledede müterakkî olub müteaddid ustalar idâresinde 300 kadar müteferrik tezgah mevcûddur. Bunların senevî i'mâlâtı 100 bin liralık râddesindedir. Ankara ve Konya havâlisine sevk ve ihrâc olunur.

Susam ve haşhaş yağhaneleri mikdârı da otuza baliğ olub memleket ihtiyâcını te'min edecek derecede istihsâlatında bulunurlar.

İdare-i husûsiyeye âid sâneyi-i zirâ'iyeye mü'essesesi yevmîye on pulluk i'mâl edilebilecek derece-i mükemmeliyete gelmiştir. Bu mü'essesede 12 beygir kuvvvetinde bir lokomobil vardır. İstihdâm olunan amele mikdârı 8'dir.

Un fabrikaları taşlı olub 3 adeddir. Cümlesi de su ile müteharrik yevmî 4 ila 6 bin kilo un istihsâl Kâbiliyetindedir.

Bir tuğla ve kiremit fabrikası dahi derdest-i te'sîsdir. Bunlardan mâ'ada Kütahya'da küçük erbâb-ı sanâyi'den 6 aded desti, ibrik âmili, 4 bakırcı, 19 demirci, 9 araba i'mâlât ve tamirhanesi mevcûddur.

Kütahya'da çinicilik, halıcılık ve kunduracılık müterakkî bir halde olub gittikçe inkişâf etmeye müste'iddir. Cam fabrikası, porselen ma'mûlât fabrikası te'sîsi için fevkaledede müsâid şerâit-i iktisâdiye mevcûddur.

Orman

Kütahya merkez kazası hudûdu dâhilinde 52 bin hektar ak, sarı çam eşcârıyla ak ve kara meşe ormanları mevcûddur. Senevî 58 bin lira kıymetinde 3400 metre mek'ab çam kerestesi istihsâl edilmekte olub bunun 1500 küsur metre mek'abi dâhilde sarf ve istihlâk edilmekte mütebâkisi ihrâc olunmaktadır. Senevî odun ve kömür istihsâlatı 100 bin kantar raddesinde olub sülûsânına karib mikdârı dâhilde sarf ve istihlâk olunur.

Meâdin

Merkez kazası dâhilinde mekşûf ve fakat mu'attal krom, antimon, demir, cam ve şişe ma'denleriyle gayr-i mekşûf ve mahsûs karafit, linyit, krom, İngiliz tuzu ma'denleri vardır.

Vilâyet dâhilinde Dağardı Nahiyesi'nde (Tavşanlı'ya tabi) çıkan krom ma'deni, Almanlar tarafından teşkîl edilmiş olan bir Türk Anonim şirket tarafından işletilmekte ve senevî 4 bin ton Kütahya İstasyonu vâsıtasıyla Almanya'ya ihrâc olunmaktadır. Bundan mâada vilâyet hudûdu dâhilinde demir, manganez, bakır, porselen, kuvars, simli kurşun ma'denleri de mekşûf veyahut mahsûs bir halde mevcûddurlar.

Kütahya'nın biri on beş ve diğeri yirmi yedi kilometre mesâfede iki kaplıcası olub suları kükürlü ve çeliklidir. Buraya yazın Kütahya'dan ve civâr mahallerden çok kimseler gelir.

Nehirler

Kütahya dâhilinde geçen çay bir tane olub o da Porsuk Çayı'dır. Kütahya arâzisini cenûbundan şimâle doğru kat' eder. Bu çaya Felend, Koca Su gibi bazı ufak dereler de karışır. İşbu çaylardan lâyük-ı vechle istifâde olunamamaktadır. Bir mikdâr balık sayd edilmektedir.

Yollar

Kütahya Şehri, Anadolu Demiryolları'nın Eskişehir-Konya ana hattına on kilometrelik bir şube ile merbûttur. Kütahya ana hattı üzerinde bulunduğu cihetle eskiden beri hâiz olduğu mevki'-i iktisâdiyeyi tadrîcen gayb etmiştir. Hinterland gittikçe daralmaktadır. Derdest-i inşa olan Kütahya-Tavşanlı ve temdîdi hattı ikmâl olunarak Bursa-Mudanya hattıyla iltisâk kesb eder ise Kütahya daha merkezi bir vaz'iyet-i iktisâdiye kazanabilir. Me'amafih fikrimizce bu şehir, ticâret merkezinden ziyâde sanâyi' merkezi olmaya layıktır. Birçok şü'âbât-ı sanâyi'nin te'sis ve inkişâf için iktiza eden şerâit-i iktisâdiyenin, ez-cümle mebzûl ham madde, muktedir amele, hayatın nisbeten ucuzluğu mevcûddur. Sermayedar ve müteşebbislerin feyizli faâliyetlerine mahyây-ı intizâr olan bir çok servetler, Kütahya topraklarında gömülü durmaktadır.

Kütahya-Tavşanlı ve temdîdi hattının Kütahya'dan i'tibaren 13 kilometrelik kısmında re'y-i fûrûşyatı(?) başlamaktadır.

Umûmi ve husûsi şose yollarına gelince, vilâyet dâhilinde 600 kilometre kadar devlet ve husûsi vilâyet yolları mevcûddur.

Kütahya-Bursa yolu Kütahya'dan Ertuğrul hudûduna kadar 42+333 (42 km. 333 m.) kilometredir. Kütahya-Afyonkarahisar vilâyeti hudûduna kadar 54+110 kilometredir.

Kütahya-Gediz yolu 79+565, Altıntaş-Dumlupınar 36+640, Çeküler-Sadık Kırı 13+640, Kütahya-İstasyon 1+400, Kütahya-Tavşanlı 48+300, Kütahya Çamlıca 5+000, Midhat Paşa Caddesi 2+000 kazanın başlıca yollarını teşkil ederler.

Çamlıca, Kütahya civârında çam ormanları, berrak akarsuları ve şaleleriyle meşhûr bir mahallidir. Burada bir senatoryum inşası ötedenberi düşünölmektedir.

Teşkilat:

Vilâyet teşkilatından mâada on iki mekteb, faâl bir ticâret ve sanâyi' odası, Cumhuriyet Halk Fırkası, muallimler birliği, Hilâl-i Ahmer, Tayyare, Türk Ocağı, Himaye-i Etfal cem'iyetlerinin şu'beleri vardır.

Kütahya'da mevcûd erbâb-ı ticâret ve sanâyi' adresleri ber-vech-i zîrdir:

Eczay-ı Tıbbiye Tüccârları

Sinan-zade Mahmud Kamil Küçük Çarşı

Afyon Tüccârları

Hacı Himmetzade Hasan ve şeriki Molla Yusufzade Kamil	Tahıl Pazarı
Abdülvehhabzade Hacı Abdullah	Pekmez Pazarı
Kadı Zade Sadık	Pekmez Pazarı

Av Derileri

Çepululu-zade Hacı Mehmed	Saraçlı Başı
Hacı Himmetzade Hasan ve şeriki Molla Yusufzade Kamil Efendiler	Tahıl Pazarı
Saraczade Ali Osman	Biber Hanı
Kadı zade Sadık	Pekmez Pazarı
Mazlumzade Hafız Hasan	Pekmez Pazarı

İmalathaneler

Kölezade Rıza Mahdumu Şevket	Lala Hüseyin Paşa'da

Bankalar

Zirâat Bankası Anonim Şirketi

Osmanlı Bankası Anonim Şirketi

Bakkaliye Tüccârları

Armudcuzade Süleyman Şükrü	Çemberciler Çarşısı
Aşçızade Abdullah	Camiikebir Civârı
Emirzade Nuri	Pekmez Pazarı
Eyübzade Seyyid	Mukathane civârında
İsmail Hakkı ve Biraderleri	Biber Hanı Civârı
Ördekçizade Mehmed	Kışla Caddesi
Üzümcüzade Abdullah	Çukurhan Civârı
Uncu Hasan Çavuş Mahdumu İbrahim	Camiikebir Civârında
Barutçuzade Mehmed Halid	Saadeddin Önü
Bozoklu Ali Rıza ve İsmail Hakkı Biraderler	Saadeddin Önü
Bosnalı Beylerbeyi	Çemberciler Çarşısı
Behcet oğlu Bekir Çavuş	Çemberciler Çarşıcısı
Paşazade Mustafa	Camiikebir Civârı
Damarcızade Emrullah	Saadeddin Civârı
Çalıkzade Derviş	Pekmez Pazarı
Çalıkzade Mehmed Ali	Çukur Handa
Çivilizade Ali	Pamuk Pazarı
Hacı İbrahim oğlu Hacı Süleyman	Çukur Handa
Hacı Şerifzade Osman Galib	Küçük Çarşı
Hacı Burçaklızade Hacı Hakkı	Biber Hanı Civârında
Hacı Hasanzade Ali	Abacılar Çarşısında
Hacı Alizade İbrahim	Küçük Çarşı
Hacı Memişzade İbrahim	Camiikebir Civârında
Hacı Yahyazade Hakkı	Kışla Caddesi
Hafizzade Ömer Faruk	Çukur Han
Hafizzade Süleyman Hilmi	Çemberciler Çarşısı
Hüseyin Efendizade Tahir	Camiikebir Civârı
Dağcızade Süleyman	Hasır Pazarı
Dericizade Ali Rıza	Saadeddin Civârı
Değirmencizade Mehmed Sadık	Kışla Caddesi
Döğerlizade Rüşdü	Saadeddin Önü
Ruşçukluzade Ahmed Çavuş	Camiikebir Çarşısında
Sipahizade Hasan	Saadeddin Önü
Süleyman Kahyazade Hafız Halil	Küçük Çarşı
Semercizade Hafız Halil	Saadeddin Civârı
Sünnetçizade Mehmed Ali	Saraclar Başı
Sirkelizade Osman	Biber Hanı Civârı
Şapçızade Abdurrahman	Hasır Pazarı
Şemseddinzade Servet	Küçük Çarşı Hükümet Caddesinde
Sakallı Güzezade Abdullah	Saadeddin Önü
Taşçızade Halil	Çukur Handa
Tatubeyzade Muharrem Kemal	Biber Hanı civârında
Turşucuzade Hacı Hafız Mehmed	Hasır Pazarı
Abacızade Ali	Hükümet Caddesinde
Abdullah Pazade Hacı Mustafa ve Mehmed	Camiikebir
Abdülhalim Oğlu Yusuf	Mukathane Civârı
Osmanoviç Mehmed Faik	Saadeddin Civârı

Kalkandereli Mülâyim ve Elmas biraderleri	Küçük Çarşı
Kart Melikzade bekir Sıdkı	Kışla Caddesi
Kadrişikzade Hasan Tahsin	Büyük Bedesten Ağzında
Karaca Ovalı Hacı Mustafa	Lala Hüseyin Paşa Mahallesi
Kasabzade Ali	Çukur Handa
Kantarcızade Hafız Mehmed	Saadeddin Önü
Koca Ağızlı Oğlu Mustafa	Pekmez Pazarı
Kırpıkzade sadık	Saman Pazarı
Kerimzade Salih	Çenberciler Çarşısı
Leblebicizade Hacı ali	Çukur Handa
Leblebicizade Oğlu Mustafa	Hasır Pazarında
Loğuzzade Hüseyin	Pamuk Pazarı
Mücellidzade Mustafa	Küçük Çarşı
Muradzade İbrahim	Pamuk Pazarı

Tuhafiye Tüccârları

Hacı Ahmedzade Mustafa Hulusi	Küçük Çarşı
Reiszade Hıfzı	Saadeddin Civârı
Ömer Beyzade Derviş	Saadeddin Civârı
Molla Hasanzade Nuri	Pirinç Hanı

Tiftik Tüccârları

Alay Beyzade Vehbi	Pamuk Pazarı
Hacı İbiş Ağazade Tevfik	Çukur Han
Abdülvehhab zade Hacı Abdullah	Pekmez Pazarı
Abdülvehhab zade Süleyman	Pekmez Pazarı
Kadızade Sadık	Pekmez Pazarı
Latifzade Kamil	Haffafhane

Tütün Tüccârları

Musluzade Bahçivan Bekir	Saadeddin Önü

Haşhaş Tüccârları

Dağcızade Süleyman	Hasır Pazarında
Dervişzade Osman	Hasır Pazarında
Hidayetzade Galib	Küçük Çarşıda

Hancılar

Pamukçuzade Hafız Hakkı	Şollu Handa
Topal Oğlu Hacı hüseyin	Kışla Caddesinde

Hırdavat Tüccârları

Çıbanzade İbrahim Hamid	Saadeddin Civârı
Şeyhzade Hüseyin Hüsni	Pekmez Pazarında
Abdülaziz ve biraderleri	Pekmez Pazarında
Attar Salih Ağa damadı Hayreddin	Saadeddin civârı
Ömer Beyzade derviş	Saadeddin Civârı

Haffafiye Tüccârları

Ebezade Hacı Ömer	Haffaflar Çarşısında
Bahayetmezzade Mustafa	Haffaflar Çarşısında
Paçacızade Mehmed	Haffafhane
Paçacızade Osman	Haffaflar Çarşısında
Hacı Şerifzade Mustafa	Haffaflar Çarşısında
Hacı Ali Beyzade Ahmed Rıza	Haffafhane
Hacı Ahmedzade Sadık	Haffafhane
Hacı Hasan zade Mustafa ve şeriki Fuad	Haffaflar Çarşısı
Hafizzade Emin Fikri	Haffaflar Çarşısı
Dikicibaşı zade Sadık ve Mahdumu Ahmed	Haffaflar Çarşısı
Dikicibaşı zade Hacı Emin	Haffaflar Çarşısı
Şahinzade Abdurrahman	Haffaflar Başı
Karahisarlızade Mustafa	Haffaflar Çarşısında
Latifzade sadık	Haffaflar Çarşısında
Latifzade Hafız Ahmed	Haffafhane
Latifzade Kamil	Haffafhane

Deri Tüccârları

Hacı Adem Oğlu Adem	Mısır Çarşısında
Hacı Himmetzade Hacı Abdullah	Kuyumcular Han Çarşısı
Kahyazade Ali	Lala Hüseyin Paşa Mahallesi
Necibzade Kamil	Kuyumcular Han Çarşısında

Zahire Tüccârları

Erzurumlu Ahmed Faik	Tahıl Pazarı
Eskicizade Hafız Ahmed	Tahıl Pazarı
İmam Hasanzade Hasan	Tahıl Pazarı
Çaprazzade Ali Rıza	Tahıl Pazarı
Hacı İbiş Ağazade Tevfik	Çukur Han
Hacı Ömer zade Ömer	Tahıl Pazarı
Hacı Himmetzade Hasan ve Şeriki Molla Yusufzade Kamil	Tahıl Pazarı
Hacı imamzade Ahmed	Tahıl Pazarı
Hasanzade İbrahim Ağa	Tahıl Pazarı
Ömer ağazade Ali	Biber Hanında
Kadı zade Sadık	Pekmez Pazarı
Karahisarlızade Ali	Tahıl Pazarı
Kara Hatipzade Mehmed Raşid	Tahıl Pazarı
Kızılcı zade Hasan Tahsin	Tahıl Pazarı

Singer Dikiş Kumpanyası

Singer Dikiş Makine Kumpanyası	Pekmez Pazarında

Susam Tüccârları

Eskizade Hafız Ali	Camiikebir Civârında
Temerizade Mustafa	Hükûmet Caddesinde
Hacı Kumcuzade Mustafa	Camiikebir civârında
Hacı Mirzade İbrahim	Hasır Pazarında
Gafurzade Hakkı	Lala Hasan Paşa
Kirazzade Hacı Nuri	Hasır Pazarında

Attariye Tüccârları

Ebezade Kamil	Saadeddin Civârı
Bosnalı Hacı Mehmed-zade Hüseyin	Saadeddin Önü
Çapanzade İbrahim Hamid	Saadeddin Pazarı
Çivilizade Ali	Pamuk Pazarı
Sivrizade Mehmed	Pazar Yeri
Attar Salih Ağa damadı Hayreddin	Saadeddin Önü
Ömer Beyzade Durmuş	Saadeddin Önü
Fezullah zade Mehmed	Pazar Yeri
Karzade Ali Rıza	Pazar Yeri

Fabrikalar

Haydarzade Hacı İsmail	Dakik Fabrikası (Aksu'da)
Sırrızade Rifat ve Sadık Biraderleri	Şark Çini Fabrikası-Küçük Çarşı Tahlıl Caddesi

Kantariye Tüccârları

Seydizade Bahaaddin	Pekmez Pazarı
Mehmed Zülfü ve biraderleri	Mısır Çarşısı
Virçik Oğlu İsmail Kazım	Saadeddin Civârı

Kereste Tüccârları

Hacı Alizade İbrahim	Pekmez Pazarı
Abdülaziz ve Biraderleri	Pekmez Pazarı
Ömer Ağazade Ali	Biber Hanı
Fettah Beyzade Hacı Hakkı	Ahi Erbasan Mahallesi
Gelirzade Fevzi	Küçük Çarşıda

Kösele Tüccârları

Ebezade Hacı Ömer	Haffaflar Çarşısı
Dikici Başızade Hacı Emin	Haffaflar Çarşısı

Manifatura Tüccârları

Ebezade Faruk	Pekmez Pazarında
Üftadezade Mehmet Tevfik	Pekmez Pazarında
Üftadezade Rasih	Pekmez Pazarında
Ispartalızade Hakkı	Mısır Çarşısı
Hacı Osman Oğlu Osman	Pekmez Pazarı
Hacı Hasanzade Mustafa	Pekmez Pazarı
Hafızade Mehmed Rafet	Pekmez Pazarı
Hocazade Muharrem Fevzi	Mısır Çarşısı
Şerif Ağazade Halil İbrahim	Mısır Çarşısı
Abdülvehhabzade Hacı Abdullah	Pekmez Pazarında
Abdülvehhabzade Süleyman	Pekmez Pazarında
Ali Paşazade Yusuf	Mısır Çarşısında
Kara Hatıbzade Raşid	Pekmez Pazarında
Kadıazade Sadık	Pekmez Pazarında
Kara Ağazade Ömer	Mısır Çarşısı
Karaca Ovalı Hacı Ali	Pekmez Pazarında
Kara Mollazade Mehmed	Mısır Çarşısı
Kuzbakzade Mehmed Ali	Pamuk Pazarı
Kayserilizade Abdullah	Mısır Çarşısı
Gülhancızade Hasan ve Mahdumu	Pekmez Pazarı
Köylü Pazarı Sadık ve Şürekası	Küçük Bedesten'de
Loğuzade Mehmed	Pekmez Pazarı
Muharremzade Mehmed Ali	Pekmez Pazarı
Mehmed Zülfü ve Biraderleri	Mısır Çarşısı
Mazlumzade Hafız Hasan	Pekmez Pazarı
Müfüzade Ahmed	Pekmez Pazarı
Müftüzade Abdurrahman	Mısır Çarşısı
Müftüzade Ali ve Halid ve Biraderler	Pekmez Pazarında
Bamalızade Hüseyin	Pekmez Pazarında

Müskirat Amili

Sarı Salihzade Nuri	Küçük Çarşı

Yumurta Tüccârları

Ağaçlızade Mehmed	Hasır Pazarında

1.4.2. Gediz⁴⁹

Kütahya Vilâyetine tabi bir kaza merkezi olup Kütahya'ya mesâfesi 90 ve Uşak'a 66 kilometredir. Gediz Nehri kazadan geçer. Nüfus-u umûmiyesi 37.353'tür. Kazanın Şaphane namında bir nahiyesi ve kırk iki karyesi vardır.

⁴⁹ *Türkiye Salnamesi*, (1927), Anadolu Matbaası, s.817-819.

Zirâat

Kaza dâhilinde her nev'î hubûbât yetiştiriliyor. Başlıca mahsûlatı buğday, arpa, mısır, yulaf, burçak, nohud, fasulye, susam, darı ve afyondan ibâettir. Bundan mâada merkez kazada ve Şaphane Nahiyesinde elma, vişne, kiraz gibi meyveler mebzûlen yetişmekte olub, bunların yaş ve kuruları civâr kazalarda ve Kütahya'ya ve kısmen de İstanbul'a sevk olunur.

İdhâlât

İdhâlâtın en mühimleri manifaruta, şeker, kahve, çay, petrol, züccaciye ve attariyedir.

İhrâcât

Senevî yüz sandık mikdârında afyon, seksen ila yüz bin kantar palamut ihrâc olunduğu gibi kazada istihsâl olunan hubûbâtın bir kısmı ve kuru meyveler, kereste, odun ve kömür ihrâc olunur. Başlıca mahreçleri İzmir ve İstanbul'dur.

Sanâyi'

Kazada fabrika yoktur. Pamuk mensucat için bezler dokunmakta ve dâhili istihlâkata sarf edilmektedir. Son seneler zarfında 50 kadar halı tezgahı vücûda getirilerek halı i'mâline başlanmıştır. Gediz nehri kenarında müteaddid un değirmenleri mevcûddur.

Orman

Kazanın ormanları 30 bin hektar kadardır. Kısım-ı a'zâmı çam olub iki bin hektar kadar meşe ve palamut ağaçları mevcûddur. Bu ormanlardan senevî bin beşyüz metre mek'ab kereste ve elli bin kantar kömür i'mâl olunur. Kereste ve kömürün mühîm bir kısmı Uşak ve İzmir'e ihrâc olunur.

Meâdin

Kazada aynüşşems, antimion ve kömür ma'denleri var ise de işletilmemektedir.

Yollar

Kaza dâhilinde devlet yolları 90 kilometre tûlunde Gediz-Kütahya, 66 kilometre tûlunde Gediz-Uşak, 64 kilometre tûlunde Gediz-Simav yollarından ibâettir.

Husûsi yollar derdest-i inşa olub hitamında merkez kazadan otuz altı karyeye yol yapılmış olacaktır.

Teşkilat

Kaza teşkilatından mâada 14 mekteb, ticâret ve sanâyi' odası, tayyare cem'iyeti, Hilâl-i ahmer cem'iyeti, Halk Fırkası Şu'abeleri mevcûddur.

Gediz'de bulunan erbâb-ı ticâret esâmisi ber-vechi atidir.

Afyon Tüccârları

Emin

Bağdatlızade Tahsin

Bağdatlızade Mehmed

Pazarzade Emin

Pazarzade Faik

Dömbez Oğlu Halil Ağa

Alaiyelizade Hacı Mehmed

Bakkaliye Tüccârları

Eskici Oğlu Halil

İğdişzade hacı Mehmed Ali Ağa

Hacızade Ali Haydar

Cezayirli Oğlu Hakkı

Dalyan Oğlu Mehmed

Dömbez Oğlu Hacı Mehmed

Rüstemzade Ahmed

Sarı Kahya Oğlu Veli Ağa

Azmizade Azmi

Alaiyelizade Hasan

Alaiyelizade Mustafa

Kadızade Halil İbrahim Ağa

Karataşlı Oğlu Receb

Karaşahin Oğlu Rıza

Karakiraz Oğlu Nuri

Kölekılık Oğlu Osman

Memelizade Mehmed

Terzi Ticârethanesi

Türabi oğlu Mehmed

Dolam Oğlu Receb

Kelebek Oğlu Ahmed

Halı Tüccârları

Karataşlı oğlu Ali Osman Ağa

Zahire Tüccârları

Pazarzade Emin

Dömbez Oğlu Halil Ağa

Demir Ticârethanesi

Hacı Bodur Oğlu Hüseyin Usta

Hamdullah Oğlu Mehmed Çavuş

Kunduracılar

Saim oğlu Ali

Kıdır Oğlu Yusuf

Manifatura Tüccârları

Ocakzade Hacı İsmail

Ocakzade Nuri

Ocakzade Rıza

Ocakzade İbrahim Ağa

Ocakzade Hacı Edhem

Pazarzade Hacı Yusuf Ağa

Hacı Zeki

Hacı Ömer Oğlu Molla Ali

Hacı Memiş Oğlu Yakup

Azmizade şevki

İrfan Oğlu Mustafa

Alaiyelizade Hacı Hafız Abdurrahman

Alaiyelizade Hacı Kadri

Kıdır Oğlu Hüseyin Usta

Karaşahin Oğlu Halil

Karakiraz Oğlu Ahmed

Kölekılık Oğlu İsmail

Mehmed

Yüncü Tüccârları

Ayvan Oğlu İsmail

Hüseyin

Dömbez oğlu Süleyman

Dömbez zade Hacı Hafız

Osmancı Oğlu İbrahim

Kasab oğlu Ali

Lelebici Oğlu Mustafa

Yüncüzade Osman

1.4.3 Emed (Eğrigöz)⁵⁰

Kütahya vilâyetine tabi olan Emed nâm-ı diğer Eğrigöz, suyu havası gayet güzel bir kasabadır. 39260 nüfusa malik bulunan bu şehir Kütahya Vilâyetinin en zengin ve mahsûldar kasabası olup bilhassa buğday, arpa, çavdar, yulaf, nohud, fasulye, soğan, meyve, sebze yetiştirilmektedir. Emed civâr kasabalara nazaran patates zirâatinde birinciliği kazanmaktadır ki burada yetiştirilen patates erken yetişen Marsulya cinsinden olup lezzet ve nefâseti de şâyân-ı zikirdir. Bu güzel şehirde makbûl ve nefis armut, erik, elma, vişne, kiraz, üzüm, fındık ve ceviz yetişmektedir. Fakat son senelerde Eğrigöz bağlarına filoksera arız olduğundan mevcûd bağların kısm-ı a'zâmı harâb olmuşdur. Bundan mâada Emed'de çok vâsi' ve kâbil-i hasâd tabiî çayırarda mevcûd olduğundan her sene bu çayırlardan istisgâr edilemeyecek mikdâr ot alınmaktadır. Emet'te tütün ve haşhaş zirâatine de ziyâde ehemmiyet atf edilmekte olup mühim mikdârda tütün ve afyon ihrâc edilmektedir.

Emet'ten en ziyâde ihrâc edilen buğday, arpa, yumurta, meyve, ağda, koza, tütün, afyon ve palamuttur.

Zirâati oldukça münkeşif bulunan Emet'te sanâyi maalesef asâr-ı terakkî gösterememiştir.

Emet'te biri erkek biri kız olmak üzere iki tane ilk mekteb mevcûd olup bu mekteplerde 165 talebe devâm etmektedir. Mülhak köylerde on iki mekteb mevcûd olup bu mekteblere müdâvim talebe adedi 552'dir.

⁵⁰ *Türkiye Salnamesi*, (1927), Anadolu Matbaası, s.571-573.

Emet'te mahkeme-i Asliye, müstantık, jandarma, posta telgraf, ticâret ve sanâyi' odası, Halk Fırkası, Hilâl-i Ahmer, Türk Ocağı gibi teşkîlat mevcûddur. Emet'te bulunan tüccârların esâmisi ber-vech-i atidir.

Afyon Tüccârları

Poyrazzadeler	Emed Çarşı Caddesinde
Çobanzade Halyo Efendi	Emet Tuz Pazarında
Hacı Hafizzade Ali Efendi	Emet Tuz Pazarında
Acemzade Ahmed Efendi	Pazar Caddesinde
Abdülkadir Efendi	
Şallızade Hacı Abdullah Efendi	Emet Tuz Pazarında
Muradzade Hacı Ahmed ağa	Emet Cami Önünde

İdhâlât ve İhrâcat Tüccârları

İsmailzade ali Efendi	Emet Çarşı Caddesinde
Ayanzade Hacı Mehmed Avni Efendi	Emet Ayan-zade
İmam Oğlu Ali Efendi	Emet Cami Önünde
İmamzade Ali Efendi	
Berber Oğlu Mehmed Efendi	
Pazarzadeler	
Poyrazzadeler	
Çobanzade İsmail Ağa	Emet Tuz Pazarında
Çobanzade Halyu Efendi	
Hacı Hafizzade Ali Efendi	Emet Tuz Pazarında
Hacı Dedezade İsmail Efendi	Emet Çarşı Caddesinde
Hacı Yahya Oğlu Said Efendi	Emet Cami önünde
Hacı Musa Oğlu Mehmed Ağa	
Hafizzade Hüseyin Efendi	
Dayızade İsmail Ağa	
Dayızade Hacı Ali Ağa	
Düğmeli Oğlu Abbas Çavuş	
Düğmeli oğlu Hasan Efendi	
Rıfatzade Hafız Mehmed Efendi	
Şallızade Hacı Abdullah Efendi	Emet Tuz Pazarında
Sarı İsmail Oğlu Mustafa Efendi	Emet Hükûmet Caddesinde
Sarı Alizade Hüseyin Efendi	
Salihzade Hüsni Efendi	Emet Hükûmet Caddesinde
Acemzade Ahmed Efendi	Emet Pazar Caddesinde
Acemzade Hacı Mustafa Ağa	
Abdülkadir Efendi	
Alizade Ali Efendi	
Fahri Oğlu İbrahim Efendi	
Kulzade Ahmet Efendi	
Gedizlizedeler	Emet Hükûmet Caddesinde
Keseci Oğlu İsmail	
Müderriş oğlu Mehmed Efendi	
Muradzade Hacı Ahmed Ağa	Emet Cami Önünde

Tuhafiye Tüccârları

İsmailzade Ali Efendi	Emet Çarşı Caddesinde
İmam Oğlu Ali Efendi	Emet Cami Önünde
İmamzade Ali Efendi	
Berber Oğlu Mehmed Efendi	
Pazarzadeler	Emet Belediye Önü
Poyrazzadeler	Emet Çarşı Caddesinde
Çobanzade İsmail Ağa	Emet Tuz Pazarında
Çobanzadeler İsmail Efendi	
Hacı Yahya Oğlu Said Efendi	Emet Cami Önünde
Rıfatzade Hafız Mehmed Efendi	
Fevzi Efendi	Emet Çarşı Caddesinde
Kulzade Ahmet Efendi	
Keseci Oğlu İsmail Efendi	
Müderriş Oğlu Mehmed Efendi	

Zahire Tüccârları

Ayanzade Hacı Mehmed Avni Efendi	Emet Ayanzade
Poyrazzadeler	Emet Çarşı Caddesinde
Hacı Hafızzade Ali Efendi	Emet Tuz Pazarında
Şallızade Hacı Abdullah Efendi	Emet Tuz Pazarında
Acemzade Ahmet Efendi	Emet Pazar Caddesinde
Gedizlizadeler	Emet Hükûmet Caddesinde
Muradzade Hacı Ahmet Ağa	Emet Cami Önünde

Manifatura Tüccârları

Hacı Dedeade Hacı İsmail Efendi	Emet Çarşı Caddesinde
Çobanzade Halyo Efendi	Emet Tuz Pazarında
Salihzade Hüsnü Efendi	Emet Hükûmet Caddesinde
Salihzade Salih Efendi	Emet Hükûmet Caddesinde
Alizade Ali Efendi	Emet
Acemzade Ahmet Efendi	Emet Pazar Caddesinde
Acemzade Abdülkadir Efendi	Emet
Gedizlizadeler	Emet Hükûmet Caddesinde

1.4.4. Uşak⁵¹

Kütahya Vilâyetine tabi bir kaza merkezi olup Kasaba-temdîdi demiryolunun 284. Kilometresinde kâindir. Sath-ı bahrden irtifâ'ı 948 metredir. Mesâha-i sathiyesi 3734 kilometre olup nüfusu yüzbine karibdir. Uşak'ta altı bin hane vardır. Kazanın Ulubey, Sivaslı, Karahallı, Banaz Nahiyeleriyle 170 karyesi vardır.

⁵¹ Türkiye Salnamesi, (1927), Anadolu Matbaası, s.756-765

Zirâat

Arâzi avâriz-ı tabîye ile doludur. vâsi‘ ve geniş ovalar olmadığı gibi sarp ve yüksek dağlarda yoktur. Yayla ve ovalardan mürekkebe olub toprağının kuvve-i inbâtiyesi fazladır. İstihsâlatı buğday, arpa, mısır darısı, yulaf, burçak, mercimek, fasulye, tütün, pancar, susamdan ibârettir. Tütün istihsâlatı her sene terakkî etmektedir. Afyon dahi kazaya mühim bir vâridât te‘mîn eder. Uşak afyonları piyasada birinci mallar meyanında ta‘dâd olunur. Palamut dahi Uşak‘ın başlıca istihsâlatından biridir.

İdhâlât

Uşak‘a dâhili İdhâlât, manifatura, petrol, kömür, attariye, züccaciye, yün, yapağı, tuhafiyeye, kahve, çay, hırdavat, boyalar ve demir âlât ve edevâtından ibârettir.

İhrâcât

Uşak‘ın ihrâc ettiği mevâd şunlardır: Hubûbât, afyon, tütün, palamut, halı, şeker, av derileri, kösele, sahtiyan, meşin, senevî bin kıyye mikdârında pamuk.

Sanâyi‘

Uşak Türkiye‘nin belli başlı sanâyi‘ merkezlerinden birini teşkil eder. Uşak‘ta ilk fabrika te‘sîsi tam otuz sene evvel başlamıştır. Kazada en fazla inkişâf etmiş olan san‘at halıcılıktır. Uşak halıları Uşak‘a has nefâset ve zarâfetiyle cihân piyasasında muvaffakiyetle tanınmıştır.

Kazada bin kûsûr halı tezgahı mevcûd olub 10 bin ameleyi işgal eylemektedir.

Uşak halılarının boyası mukaddemâ kökboya iken bu artık tarihe karışmış olub ekseriyetle alanin boyaları isti‘mâl olunur. Alızerin boyaları da son zamanlarda ta‘ammüm etmiştir. Yapağı ve yün mahalli istihlâkâta kâfi gelmediğinden Konya‘dan, Afyonkarahisar‘dan, Eskişehir‘den, Ankara‘dan buraya yün, yapağı, celb ediliyor. Bu yünlerden i‘mâl olunan iplikler umûmiyetle Uşak‘ta boyanır. Uşak boyahaneleri müte‘addiddir. Başlıca istihsâl olunan ecnâsı:

Fantezi halı, tek ilmek, Çerkes, Acem, Kula, yaprak, birinci, ikinci, üçüncü (barhane) nâmlarıyla şöhret almıştır.

Bu şu‘be san‘ata müteallık fabrikalar ber-vech-i âtidir: 1- Yılcıncızadeler İplik Fabrikası, 1313 tarihinde te‘sîs edilmiş ve beş birader veresesine âid bulunmuştur.

Yevmîye 750 kilo iplik çıkarır. 75 amele istihdâm eder. 70 beygir kuvvetinde gaz ve gazojen müteharrik bir motoru hâvidir. 250 beygir kuvvetinde bir motor ilâve edilmiştir. Gaz bir kısmı derdest-i inşâdır.

2- İplik, şayak, dakik fabrikası olub Hamzadare, Tiridzade, Hacı Gedikzaler ailelerine aiddir. 10.000 kilo iplik çıkarmaktadır. 95 amele İstihdâm eder. Bir aded gazla müteharrik 70 beygir kuvvetinde ve bir aded buharla müteharrik 75 beygir kuvvetinde, bir aded gazla müteharrik 34 beygir kuvvetinde üç motoru vardır. 160 aded dokuma tezgahı mevcûddur. Dakik kısmı yevmî 4.000 kıyye un i' mâl eder.

3- Bacakzadeler İplik Fabrikası 318 senesinde te'sîs edilmiş olub yevmî beş yüz kilo iplik çıkarır. 65 amele İstihdâm eder. 50 beygir kuvvetinde buharla müteharrik bir motoru vardır.

4- Alaşehirlizadeler İplik Fabrikası (13)30 senesinde inşâ edilmiş olub yevmî yüz kilo iplik çıkarır. 10 amele çalışır. 16 beygir kuvvetinde gazojenle müteharrik bir motorla mücehhezdir.

Un Fabrikalarına Gelince: 1- Hazırzadelere aid un fabrikası 1327 senesinde inşâ edilmiş yevmî beş bin kilo un istihsâl etmekte bulunmuştur. 10 amele İstihdâm eder. 35 bargir kuvvetinde bir gazojenle müteharrik bir motoru vardır.

2- Baytar Bekir Ağa un fabrikası 340 senesinde te'sîs edilmiş olub halen sahibi Alaiyeli Hacı Ahmed Efendidir. yevmî 2.000 kilo un istihsâl eder. 6 amele istihdâm eyler. Gazojenle müteharrik 20 beygir kuvvetinde bir motoru vardır.

3- Sofizadeler Un fabrikası 1305 tarihinde te'sîs edilmiştir. yevmîye çıkardığı mal 2.000 kilodur. 8 amele istihdâm eder. Su ile müteharriktir.

Uşakta inkişâf eden sanâyi'den biri de debâğettir. Kösele, Vaketa, telatin, meşin, elvan meşin, sahtiyan cümle-i istihsâlatdandır. Salihzade Ahmed Rıza Efendi'ye âid bir debâğet fabrikası mevcûddur. 1341 senesinde te'sîs olunan bu fabrika 6 amele ile işler ve 22 beygir kuvvetinde gazojenle müteharrik bir motoru havidir.

Bunlardan mâada memlekette âhiren teessüs eden şeker sanâyi' vardır. Uşak mıntikasının pancar yetiştirmek husûsundaki kâbileyet-i fevkâledesini nazar-ı itibâra alınarak bir taraftan Türkiye Sanâyi' ve Meâdin Bankası ve diğer taraftan mahalli sermayedarlar tarafından teşkil olunan bir milyon iki yüz bin lira sermayeli terakkî-i

zirâat Türk Anonim Şirketi'nin inşa etmiş olduğu ve âhiren 17 Kanunuevvel 926 tarihinde suret-i mutantanede resm-i küşâdı icrâ kılınan şeker fabrikası, Uşak muhitinin hayat-ı sanâyi'sine yeni bir veçhe verecek ehemmiyet-i iktisâdiyesiyeyi hâizdir. Fabrikanın azâmî altmış bin ton pancar istihlâk ederek altı bin ton şeker istihsâl edecek kâbiliyeti vardır. Bu sene pancarın derece de zer' edilmemiş olmasına mebni fabrika ta'til-i faâliyet mecburiyetinde kalmıştır.

Bunun haricinde Uşak'da mevcûd diğer sanâyi' henüz hâl-i ibtidâiyededir. Terzilik ve kunduracılık sanâyi' diğerlerine nisbeten daha inkişâf etmiştir. Esnaf cem'iyetleri teşkîli suretiyle ihtiyâcat-ı umûmiyelerini ehven-i şerâitle tesviyeye san'atkarlarımızda bir haşeş-i peyda olmuştur. Bu husûsuda Uşak Ticâret ve Sanayi odasının meşkûr hizmetleri vardır. Şimdiye kadar halıcılar, terziler, kunduracılar, debbağlar, dülgerler, bahçıvanlar, berberler, demirciler cem'iyet haline gelmiştir. Bunların yavaş yavaş kooperatiflere inkılabı şayân-ı temennidir. Esasen kunduracılar Pabuşçu, Kunduracı, Halaskar Kooperatif Şirketi namıyla 8 bin lira sermaye ile 1339 senesinde bir şirket te'sîs etmişlerdir.

Teşkilat

Uşakda kaza teşkilatından mâada ağır cezâ mahkemesi teşkilatı mevcûddur. Bundan mâada Cumhuriyet Halk Fırkası, Muallimler Birliği, Hımaye-i Etfal, Hilâl-i Ahmer, Türk Ocağı, Gençler Birliği, Ergenekon İdman Yurdu vardır.

Uşakda bir orta, bir leylî yetimler yurdu, birisi kız olmak üzere iki nümûne, ikisi erkek ve birisi kızlara mahsûs olmak üzere üç ilk mekteb ve bir de ana mektebi ki cem'an dokuz mekteb ve bunların 1200 müdâvim talebesi vardır.

Mülhakâtında 27 mekteb mevcûd olub 1500'e yakın talebesi vardır.

Uşak'ta erbâb-ı ticâret ve sanâyi'nin isim ve adresleri ber-vech-i zîrdir.

Eczacılar

Esad Turgut Bey

Süleyman Salim Bey

Mahmud Kamil Bey

Afyon Tüccârları

Yılancızadeler Kumpanyası

Urgan Tüccârları

Boylaklı Hacı Ali Osman Efendi

Hacı Mustafazade Hacı Veli Efendi

Zihnizade Arif Efendi

Tığzade osman Efendi

Ali Hocasade Mustafa Efendi

Fırkalızade Halil Efendi

İplik Tüccârları

Oganlızade Mehmed Efendi

Alaşehirlizade Hüseyin Efendi

Bıçakzadeler

Hacı Kökzadeler

Bakır Tüccârları

Emir Süleyman Oğlu İbrahim Efendi

Dolavcı Oğlu Ali

Osman Çelebizade Mehmed Efendi

Ferdad Oğlu ali Efendi

Mustafa Usta

Yılancı Oğlu Mustafa Efendi

Bakkaliye Tüccârları

Ahi Babazade Hacı Mehmed Efendi

Arnavuzade Sadık Efendi

Arnavuzade Ali Efendi

Asdarcıoğlu Mehmed Efendi

Akarcalızade Hulusi Efendi

Aksekili Hafız Ahmed Efendi

Aksekili Hafızade Abdullah Efendi

Edirnelizade Mehmed Ekrem

Odabaşı Oğlu Abdullah

Bursalı Hocazade Mustafa Efendi

Bülbülzade Hafız Asım Efendi

Burçakzade Hacı Hüsni Efendi

Balatlızade Osman Seyfi Efendi

Paşazade Derviş Halil Efendi

Postacı Oğlu Sadık Efendi

Terzi Oğlu Mustafa Efendi

Canbaz Oğlu Ahmed Efendi

Canzade Hasan Efendi

Çallı Hacı Kadir Efendi

Hacı Oğlu Hasan

Hacı Safer Oğlu Hüsameddin Efendi

Hacı Abdurrahmanzade Ahmed Hamdi Efendi

Hacı Osman Oğlu Osman Efendi

Hacı Fettahzade Hayrullah Efendi

Hacı Müezzinzade Osman Necati Efendi

Hamamcı Oğlu Mehmed

Hatipzade Nasuh Efendi

Dede Mahmud Oğlu Hacı Mahmud

Dombayzade Osman Efendi

Rahimzade İsmail Efendi

Rahimzade Hüseyin Efendi

Sarı Kadir Oğlu Ahmed Efendi

Sunullahzade Nuri Efendi

Sunullahzade İsmail Efendi

Torun Oğlu Ömer Vefa Efendi

Osman Beşezade Mustafa Efendi

Ali Hocasade Mehmed Efendi

Alizade Abdullah Efendi

Ali Ustazade Ahmed Nuri Efendi

Alaiyelizade Ata Efendi

Ayıntablızade Lebib Efendi

Fidanzade Mehmed Efendi

Karaca Ahmed Oğlu Ali Efendi

Karataşlı Oğlu Alaaddin Efendi

Karakaş Oğlu Hacı Mustafa Efendi

Koç Osman Oğlu Ali Osman Efendi

Katip Oğlu İbrahim Efendi

Kel Hacı Oğlu Ali Efendi

Kemahlızade Asım Efendi

Kürt Oğlu Mehmed Efendi

Lütfullah Oğlu Mehmed Şükrü Efendi

Mütekadi Yüzbaşı Mustafa Efendi

Mütekaidin-i askeriyeden Hacı Mehmed Efendi

Mehmed Arif Efendi

Mustafa Oğlu Cemal Efendi

Muslu Oğlu Halil Efendi

Vidinli Oğlu Halil İbrahim Efendi

Yanıkzade Mustafa Efendi

Yörük Oğlu Mustafa Efendi

Boya Tüccârları

Belikırık Oğlu Hasan Çavuş

Sağır Oğlu Hüseyin Efendi

Ali Usta Oğlu Ömer Lütfü Efendi

Avanlı Oğlu Muhyiddin Efendi

Koca Baba Oğlu Kadir Efendi

Yılcıncıade Mehmed Bey

Terzi Ticârethaneleri

Alaşehirli Oğlu Ali Efendi

Tatar Şakir Usta

Tatar Musa Oğlu Mehmed Efendi

Hacı Mahmud Oğlu Mustafa Efendi

Hacı Halil Oğlu Ahmed Efendi

Şakir Paşazade Bekir Savfet Ependi

Arifzade Rıfat Efendi

Ayıntablızade Asım Efendi

Karınca Oğlu İbrahim Efendi

Karabaş Oğlu Osman Efendi

Karahallı Oğlu Mustafa Efendi

Karahallı İbrahim Efendi

Gümce Oğlu Mustafa Efendi

Vezir Oğlu Hakkı Efendi

Yahya Kemal Efendi

Yusuf Oğlu Yusuf Cemal Efendi

Halı Tüccârları

Balıkesirlizade Hasan Hilmi Efendi

Tiridzade Hüseyin Hüsni Efendi

Celebzade Mahmud ve biraderleri

Çolakzade Mehmed Efendi

Hacı Hafizzade Hacı Osman Nuri Efendi

Hazırzade Hacı Hüseyin Efendi

Helvacızade Sadık Bey

Hamzazade Ali Bey

Torlakzade Hasan Bey

Torlakzade Şerif Efendi

Ali Hocasade Mehmed Emin ve Hamdi Beyler

Kabakçızade Nuri ve Mustafa Efendi

Gördesli Sıdkı ve Fırkalızade İsmail Efendiler

Köpeklizade Hafız Mehmed ve İsmail Efendi

Mehmed Sadık Efendi

Yünlüzade Abdullah Efendi

Yılandızadeler Kumpanyası

Hancılar

Ante Oğlu Ali Oğuz Efendi

Bayram Oğlu Acem Ali Efendi

Cib Sarı Mehmed Ağa

Darendeli Ahmed Efendi

Kelleci Oğlu Mustafa Efendi

Göbekli Oğlu Ahmed Efendi

Yağcı Süleyman Oğlu Ali Efendi

Haşhaş Tüccârları

Ahmed Oğlu Osman Efendi

Altı Oğlan Oğlu Hafız Mehmed Efendi

Eşmeli Oğlu Hacı osman Efendi

Aynablı Oğlu Hüseyin Efendi

Evliya Oğlu İbrahim Efendi

Bezci oğlu Mehmed Efendi

Çiçek Oğlu Hakkı Efendi

Hacı Kökoğlu Durmuş Efendi

Deveci Oğlu Hafız Hüseyin Efendi

Deve Oğlu Yusuf Efendi

Şemsi Oğlu Hacı Abdullah Efendi

Ali Usta Oğlu Hasan Efendi

Kara Yakublu Oğlu Mustafa Çavuş

Kahveci Oğlu Hızır İsmail Efendi

Debbağiye Tüccârları

Ahmed Fevzi Oğlu Mehmed Efendi

Ahibabazade Hacı Mehmed Efendi

Arslan oğlu Abdullah Efendi

Alaşehirli Oğlu Mehmed Hayri Efendi

Alakabak Oğlu Hasan Hüseyin Efendi

Ayban Oğlu Mehmed Efendi

İlk oğlu hacı Mehmed Efendi

Bayrakdarzade Hakkı Efendi

Bayrakdarzade Şerif Efendi

Bayakdarzade İbrahim Usta

Bedri oğlu Hasan Efendi

Bakkalbaşı Oğlu Hüseyin Efendi

Belikırık Oğlu Mustafa Efendi

Börekci Oğlu Ömer Efendi

Peder Oğlu Hüseyini Efendi

Tekşenzade Şükrü Efendi

Tellak Oğlu Halil Efendi

Çınar-zade Şerif Efendi

Çınar-zade Ahmet Efendi
Çalık-zade Yusuf Efendi
Çekluz Oğlu Ahmet Hamdi Efendi
Çeçeli Oğlu Mehmed Efendi
Hacı Hafız Oğlu Yusuf Efendi
Hacı Osman Oğlu Osman Efendi
Hacı Ahmedzade İsmail Efendi
Hacı Veli Ahmaed Oğlu İbrahim Efendi
Hayık Lokman Oğlu Ahmed Efendi
Harikbaş Oğlu Mustafa Efendi
Hüseyin Çavuş Oğlu Osman Efendi
Damayel Oğlu Hasan Hüseyin
Denizlili Mehmet Ali Efendi
Deli Kerim Oğlu Hacı Ali Efendi
Deve Oğlu İsmail Efendi
Dülger Oğlu Mehmed Efendi
Saksı Oğlu Mehmed Efendi
Süleyman Oğlu İbrahim Efendi
Semerci Bekir Oğlu Yusuf Efendi
Simavlı zade Hacı İbrahim Efendi
Sarı Oğlu İsmail Efendi
Sarı Oğlu Ali Rıza Efendi
Salihci zade Ahmed Efendi
Tاكلak zade Hacı Hafız Efendi
Abdullah Efendi Oğlu Mehmed Efendi

Abdurrahman Oğlu Mehmed Efendi

Arap oğlu Mehmed avuş

Avacık Oğlu Hasan Hüseyn avuş

Alak Ama Oğlu Mustafa Bey

Ayni Ahmed Oğlu Mehmed avuş

Ayni Ahmed Oğlu Hüseyn Efendi

Karahâlil Oğlu Osman Efendi

Kavakçı Mehmed Oğlu Mehmed Efendi

Konyalı Oğlu Basri Efendi

Koyuncu Oğlu Himmet Efendi

Kel Hacı Oğlu Mehmed Efendi

Kelleci Oğlu Osman Efendi

Kelleci Oğlu Ömer Ağa

Kemahlı Oğlu Mehmed Sadık Efendi

Gürelizade Hasan avuş

Mehmed Oğlu Kazım Efendi

Dakik Tüccârları

Emedli Oğlu Hasan Efendi

Uğursuz oğlu Yusuf Efendi

Babik Oğlu Mehmed Efendi

Beyzar Bekir Efendi

Canzade Ahmed Efendi

olak Oğlu İsmail Efendi

Hacı Gedikzadeler

Hacı Musa Oğlu Musa Efendi

Hacı Mehmed Oğlu Ali Efendi

Hazırzade Hacı Hüseyin Efendi

Hamzazade Mehmed Efendi

Demir Oğlu Osman Efendi

Dellal Feyzi Oğlu Nuri Efendi

Salim Oğlu Mehmed Efendi

Sofi Oğlu Osman Efendi

Azizlerli Oğlu Emin Efendi

Ali Usta Olu Ali Efendi

Kulu Oğlu Hasan Hüseyin Efendi

Kumru Oğlu Hacı Receb Efendi

Kemahlızade İsmail Efendi

Kenan Oğlu Ömer Efendi

Mustafa Nuri Efendi

Yemi Başı Oğlu Süleyman Efendi

Demir İmalathaneleri

Abadi Oğlu Ahmed Efendi

Üç Oğlu Bekir Efendi

Üç Oğlu Mehmed Efendi

Balta Oğlu Hüsnu Efendi

Tatarlı Ömer Oğlu Hasan Hüseyin Efendi

Çırık Oğlu Mehmed Hulki Efendi

Çolak Oğlu Lütfü Efendi

Hacı Ahmed Oğlu Sadık Efendi

Hacı Ahmed Oğlu Şerif Efendi

Hayta Ođlu Hasan Hűseyin Efendi

Dűğmeci Ahmed Usta

Somalı Oğlu İsmail Efendi

Somalı Oğlu Abdullah Efendi

Torlak Oğlu İbrahim Efendi

Osman Efendi Oğlu Osman Efendi

Arab Ali Oğlu Mehmed Ali

Kamer Oğlu İbrahim Efendi

Moralı Ođlu Hűseyin Efendi

Kűçük Ahmed Ođlu Hűseyin Efendi

Kűr Ahmed Ođlu Mehmed Efendi

DiŐci

Muhlis Ferdah Bey

Sebze Tűccârları

Caba Ođlu Hűseyin Efendi

Çim Oğlu Ahmed Efendi

Hacı Osman Oğlu Ali Efendi

Dirmıkcı Oğlu Ömer Efendi

Abdűlkadir Ođlu Osman Efendi

Kűper Ođlu Osman Efendi

Simsarlar

Eğrizade Kadir Efendi

Babikzade Mahmud Efendi

Arap Ali zade Hacı Mehmed Efendi damadı Sadi Efendi

Singer Dikiş Makinesi Acentesi

Hacı Karabeyzate Mustafa Bey

Kundura Tüccârları

Akhacızade Mehmed Efendi

Akarcalızade Mustafa Asım Efendi

İbrahim Oğlu Edhem Efendi

Aldah Oğlu Rıza Efendi

Terci Oğlu Hasan Efendi

Teken Oğlu Hacı Halil Efendi

Camcızade Mehmed Efendi

Çalıkzade Hilmi Efendi

Çallızade İbrahim Efendi

Çolak Oğlu Battal Efendi

Hacı Velizade İsa Efendi

Hatipzade Sadık Efendi

Sepetçizade ahmed Efendi

Serdarzade Hüseyin Avni Efendi

Serdar Oğlu Nurullah Efendi

Saraylızade Halil Efendi

Şemsi Oğlu Osman Efendi

Şeyh Mehmed Oğlu Hafız Osman Efendi

Sarızade Mehmed Efendi

Somalı Oğlu Kadir Efendi

Sütçü Oğlu Mehmed Efendi

Tığ Oğlu Ali Ulvi Efendi

Aşır Oğlu Kadir Çavuş

Ali Baba Oğlu Hafız Ali Efendi

Kaçarzade Hasan Hüsni Efendi

Karataşlı Oğlu Halil Efendi

Karakiraz Oğlu Abdullah Efendi

Kabaklarlı Oğlu Cemal Efendi

Kethüda Ahmedzade İbrahim Efendi

Köylemez Oğlu Murad Efendi

Muhzır Kadirzade Mustafa Efendi

Mehmed Oğlu Osman Efendi

Yüzbaşızade Mehmed Tahir Efendi

Kereste Tüccârları

Hacı Mustafa Efendizade Halil Hulusi Efendi

Manifatura Tüccârları

Ahmed Paşa Oğlu Ahmed Efendi

Ahi Babazade Sadık Efendi

Arslanzade Hacı Muhsin Efendi

Aşçızade Hakkı Efendi

Ayanzade Hafız Abdülkadir Efendi
 Akbaş oğlu Kadri ve İbrahim Efendi
 Akçazade Hüseyin Efendi
 Aksekili Hafızade Hacı Mustafa Efendi
 Emedlizade Ahmed Efendi
 Usta Süleyman Oğlu Ali Efendi
 Bağdatlızade Hüsameddin Efendi
 Bıçakçızade Ali Efendi
 Bozkırlızade Ahmed Efendi
 Periçlizade Hafız Mehmed Efendi
 Tekkelizade Mehmed Efendi
 Tekkelizade Abdülkerim Efendi
 Ciğerzade Osman Efendi
 Çardaklızade Süleyman Efendi
 Çilingirli Hacı Osmanzade Halil Efendi
 Çolakzade Mehmed Sadık Efendi
 Çolakzade İsmail Hakkı Efendi
 Hacı Boz Oğlu Hasan Efendi
 Hacı Osmanzade İsmail Hakkı Efendi
 Hacı Kavukçuzade Hasan Efendi
 Hacı Ömerzade Ali Efendi
 Hacı Yümnizade Rıza Efendi
 Hacı Kara Hafızade Münib Efendi
 Hacı İbrahimzade Mustafa Efendi
 Dülgerzade Süleyman Efendi

Dülgerzade Hacı Hafız Mehmed Efendi

Receb Efendizade Mehmed Efendi

Zihbizade Sadık Efendi

Sedelizade Hasan Efendi

Simavlızade Hacı İbrahim Efendi

Şabanzade Mehmed Efendi

Sunullahzade Osman Efendi

Sunullahzade Hacı Ali Efendi mahdumu Ahmed Efendi

Tarakçızade İbrahim hakkı Efendi

Torlakzade Mehmed Efendi

Torlakzade Mustafa Efendi

Torlakzade Mehmed Efendi

Torlakzade Hacı Veli Efendi

Ali Ustazade ali Efendi

Alaiyelizade Şakir Efendi

Ayvaz Oğlu Mustafa Asım Efendi

Gırtırlarlızade Halil Efendi

Kaşıkcızade Hacı Mustafa Efendi

Karakafzade Lütü Efendi

Kara Halilizade biraderleri

Kara Halilizade Mehmed Efendi

Kabaklarlızade Süleyman Efendi

Kayazade Ahmed Hulusi Efendi

Kayalakzade Sami Bey

Gedizli Fırdanlı Oğlu Hacı Mehmed Efendi

Mıdıklı Hocazade İbrahim Efendi

Tiyazlızade Kamil Efendi

Yağcızade Hacı Kadir Efendi

Yakupzade Mustafa Hulusi Efendi

Marangozlar

Hacı Hamza Usta

Sivaslı Şaban Efendi

Osman Nuri oğlu Hasan Basri Efendi

Keyvan Oğlu İsmail Efendi

Mühendisizade Mehmed Efendi

Yakup Oğlu Ahmed Efendi

Yapağı Tüccârları

Hacı Hafızzade Ahmed Efendi

Hacı Mehmedzade Murad Efendi

Karıncazade Hasan Efendi

Kaşıkcızade İbrahim Efendi

Koca Bıyıkzade Ahmed Efendi

Kemeklizade Mustafa Efendi

Yılanzade Osman Efendi

1.4.5. Simav⁵²

Kütahya Vilâyetin'e tâbi' ve kendi ismine muzâf kazanın merkezi olub tabiaten çok latîf bir beldedir. Dört tarafı dağlık olub bir tarafında Simav Dağı, şarkda Şaphane Dağı, şimâlde Gölcük Dağı, garb-i şimâlisinde de Akdağ mevcûddur. Havası ceyyid ve suyu latifdir. Kasabaya bir buçuk saat mesâfede Akdağ'ın eteklerinde gümüş şerid gibi arzen 6-8 kilometre vüs'atında bir de göl vardır. Nüfusu 35.000 kadardır.

Zirâat

Zer'iyât ale'l-ekser usûl-ü kadîme vechle kara sapanla yapılır. "Pulluk" isti'mâl i yeni yeni ta'ammüm etmeye başlamışdır. Başlıca mahsûlatı, buğday, arpa, afyon, haşhaş, mısır, fasulye, nohut, burçakdır. Darı, mürdük, patates, anason, tütün de yetişir. Mazı, kestane, ceviz, yumurta, tereyağı da ehemmiyetli miktarda istihsâl olunur.

İdhâlât

Simav'ın idhâlâtı manifaruta, kahve, şeker, züccaciye yün ipliğidir.

İhrâcât

Afyon, mazı, yumurta, ceviz içi İzmir ve İstanbul'a sevk olunur. Afyonun senevî ihrâcâtı dört bin kıyyedir. Bundan mâada fasulye ve tereyağı dahi civâr kazalara gönderilir. Sansar, kunduz, tilki, tavşan, kurt, çakal, porsuk gibi av derileri de ehemmiyetli bir mikdârda ihrâc olunur. Gölden ihrâc olunan sazan ve turna balıkları ile kırmızı havyar Alaşehir'e İzmir'e sevk edilir. Gölün senevî sayd-i mahi resmi bin iki yüz lira derecesindedir. Gölden çıkan saz kamışıyla hasır dahi i'mâl ve senevî yirmi bin lira kıymetide ihrâc olunur.

Sanâyi'

Simav'da şimdiye kadar sanâyi' hemen hemen yalnız halıcılığa münhasır iken evvelki sene kasaba kenarında motorla müteharrik kırk beygir kuvvetinde dakîk ve yün yapağı tarama fabrikası inşa edilmiştir. Bundan mâada Akdağı eteklerinde su ile müteharrik hizarlar vardır. Tahta ve dilme i'mâl edilirse de yol olmadığı cihetle ihrâcât yapılamamaktadır.

⁵² *Türkiye Salnamesi*, (1927), Anadolu Matbaası, s.711-713.

Simav'ın asıl sanâyi'î halıcılığıdır. Simav halıları, piyasada tanınmıştır ve ve rağbete mazhar olmuştur. Bu san'at terakkîye meyyâl olub senevî elli beş, altmış arşun mer'bai halı i'mâl ve ihrâc olunur. Başlıca mahreçleri İzmir ve İstanbul'dur.

Orman

Akdağı ve Simav'ın etrafındaki dağlar ormanlarla mesturdurlar. Ormanlar da bilhassa çam ağacı mezbûldür. Yolsuzluk yüzünden istifâde edilememektedir.

Teşkilat

Simav'da kaza teşkilâtından başka faâl bir ticâret ve sanâyi'î odası, Cumhuriyet Halk Fırkası, Tayyare Cem'iyeti ve Hilâl-i Ahmer şubeleri mevcûddur.

Simav'da bulunan erbâb-ı ticâret ve sanâyi'î adresleri ber-vech-i atidir:

Bakkaliye Tüccârları

Ödemişli Mehmed Efendi

İnce Kulak Oğlu Ömer Efendi

Pazargan oğlu arif Ağa

Çeto Şahin Bey

Hacı Baki oğlu Hafız İdris Efendi

Hacı Yakup Oğlu Hacı Hüseyin Efendi

Hacı Yakup Oğlu Mustafa Ağa

Hacı Yusuf Efendizade İhsan Efendi

Şakirzade Mustafa Ağa

Şekercizade Mehmed Efendi

Sarı Muhsin Oğlu Abdullah Efendi

Ömer oğlu İsmail

Uryanizade Salih Efendi

Kara Hasan Oğlu Ahmed Efendi

Giridli Hasan Efendi

Molla Ömerzade ahmed Efendi

Müezzın oğlu Abdullah Efendi

Nasuhzade Cemal Bey

Halı Tüccârları

Çömezzade Sadi Efendi

Yazıcızade Mehmed Efendi

Debağıt Tüccârları

Ahmet Oğlu Mehmed Efendi

Çıplak oğlu Ahmet Efendi

Hacı Memiş Oğlu İsmail Efendi

Hacı Memiş Oğlu Halil Efendi

Söğüdü Eşref Efendi

Söğüdü Oğlu Arif Efendi

Tavşan Ahmed Oğlu İsmail Efendi

Tavşan Ahmed Oğlu Mehmed Efendi

Kabak Mehmed Oğlu Halil Efendi

Kara Halil Oğlu Hüseyin Çavuş

Kara Yusuf Oğlu Yusuf Efendi

Kamer Oğlu İbrahim Efendi

Kamer Oğlu Hacı Süleyman Efendi

Dakik Fabrikaları

Kahya Oğlu Hacı Salih Ağa

Uzun Oğlu Salih Ağa

Koyun Tüccârları

Binbaşızade Rıza Efendi

Kamer oğlu Hacı İsmail Efendi

Manifatura Tüccârları

İnce Kulak Oğlu Emin Ağa

Eyüpzade Hacı Ahmed Efendi

Badikzade Ali Bey

Binbaşızade Hüsñü Efendi

Cüluscuzade Süleyman Efendi

Hacı İsa Oğlu Hacı Şerer Efendi

Hüseyin Kölezade Hacı Mustafa Efendi

Davud Efendizade Memiş Efendi

Salim Ağazade Hafız Abbas Efendi

Şehbazzade Kadir Efendi

Şehbazzade Mustafa Efendi

Alaiyeli Ahmed

Alaiyeli Hacı Abdullah

Alaiyelizade Hayri Bey

Alaiyelizade Gök Ali Efendi

Ganizade Arif Efendi

Kömür Oğlu Hacı Salih Efendi

Muradzade İdris Efendi

Muradzade İsmail Efendi

Monlazade Mehmed Efendi

Yağcızade Emin Efendi

Yumurtaçılar

Kütahyalı Ferid Bey

1.4.6. Tavşanlı⁵³

Tavşanlı Kütahya Vilâyeti'ne tabi bir kaza merkezidir. Tavşanlı Kasabası bin hane ve dörtyüz kadar dükkanı havi olup, nüfusu 32.908 kadardır. Kazada yüz on köy mevcûddur.

Kasabanın on dakika cenûbunda Es'adlar Çayı mevcûd ise de istifâde edilememektedir.

Gümüş veya Köprüören isminde bir de nahiyesi vardır.

Zirâat

Kaza arâzisi münbit ve mahsûldâr olup, her nev'î hubûbât yetiştirmeye müsâiddir. 926 senesi istihsâlatı ber-vech-i atidir:

Buğday	2.500.000 kilo
Arpa	2.500.000 kilo
Nohud	1.000.000 kilo
Çavdar	250.000 kilo
Burçak	165.000 kilo
Mercimek	85.000 kilo
Mısır	75.000 kilo

⁵³ *Türkiye Salnamesi*, (1927), Anadolu Matbaası, s.731-734.

Bakla	50.000 kilo
Yulaf	35.000 kilo
Anason	45.000 kilo
Akdarı	40.000 kilo
Afyon	3.000 kilo
Bal mumu	2.500 kilo
Susam	4.500 kilo
Mazı	900 kilo
İpek Kozası	700 Kilo

İdhâlât

Tavşanlı'nın idhâlâtı manifatura, şeker, kahve, çay, züccaciye, hırdavatdan ibâretdir. İstanbul'dan sevk olunur.

İhrâcât

Afyon, yumurta, av derileri ve zahire ve sâireden ibâret olub, kısm-ı azamı İstanbul'a ve az bir kısmı da İzmir'e sevk olunur:

Afyon	3.000 kilo
Buğday	1.000.000 kilo
Arpa	750.000 kilo
Anason	40.000 kilo
Bal mumu	2.500 kilo
Susam	3.000 kilo
Leblebi	400.000 kilo
Tavşan derisi	17.000 aded
Tilki derisi	800 aded

Yabani Kedi Derisi	300 aded
Porsuk	700 aded
Sansar	50 aded
Kurd	300 aded
Yumurta	400 sandık

Bundan mâada tereyağı ve peynir dahi ihrâc olunur.

Sanâyi'

Tavşanlıda sanâyi' hemen hemen yok gibidir. Ancak kazanın otuz kilometre metre garb-ı şimâlisinde Dağardı Krom ma'deninde altmış ve yetmiş beygir kuvvetinde iki lokomobil ile bir aded yirmi sekiz kilovat dinamolu bir fabrika te'sîsi takarrür etmiştir. Kütahya Tavşanlı Demiryolunun inşasında burasının gerek ticâreti ve gerek sanâyi' i sür'atle inkişâf ve terakkî edecektir.

Ormanlar

Ormanlar oldukça vâsi'dir. Ağaçların nev'î ak, sarı, karaçam ile köknar, meşe, gürgendir.

Mektebler

Merkezde biri erkek diğeri kız iki ilk mekteb mevcûd olub müdâvim talebesi 260 kadardır. Mülhakâtta 14 mekteb vardır.

Teşkilat

Kaza teşkilatından mâ'ada bir ticâret ve sanâyi' odası, Cumhuriyet Halk Fırkası, Tayyare Cem'iyeti, Hilâl-i ahmer şu'beleri mevcûddur.

Tavşanlı'da mevcûd erbâb-ı ticâretin esâmisi ber-vech-i atidir:

Bezzaziye Tüccârları

Şirin-zade Hüseyin Usta

Bakkaliye Tüccârları

Akkaş zade Hüseyin Efendi –	Hükümet Caddesinde
Ayaşlı zade Hasan Hüseyin Efendi	Hükümet Caddesinde
Boyacı zade Süleyman Efendi	Hükümet Caddesinde
Baldemez zade Yakup Efendi	Hükümet Caddesinde
Cadsan-zade Ahmed Efendi	Uzun Çarşıda
Cadsan-zade Tevfik Efendi	Yukarı Kapan Altında
Cadsan-zade Ömer Efendi	Hükümet Caddesinde
Cadsan-zade Halil Efendi	Hükümet Caddesinde
Çakmak zade Halil Efendi	Uzun Çarşıda
Çavuş Oğlu Abdullah Efendi	Hükümet Caddesinde
Hacı Receb zade Veli Efendi	Yukarı Kapan Altında
Hacı Himmət zade Ali Efendi	Hükümet Caddesinde
Hasan Oğlu Hafız Ahmed Efendi	Hükümet Caddesinde
Hüseyin Baş Oğlu Hüseyin Efendi	Hükümet Caddesinde
Hüseyin Efe Oğlu Hacı Halil Efendi	Kütahya Caddesinde
Haydar Halil ve Kamil Efendi	Kütahya Caddesinde
Hoca zade Mustafa Ahmed	Yukarı Kapan Altında
Deli Hafız zade İbrahim Efendi	Hükümet Caddesinde
Semerci Salih zade Hasan Hüseyin	Uzun Çarşıda
Şirin zade Mustafa Efendi	Yukarı Kapan Altında
Sabuncu zade Mustafa Efendi	Yukarı Kapan Altında
Sofî zade Emin Efendi	Yukarı Kapan Altında
Arab Kerim zade Ahmed Efendi	Yukarı Kapan Altında
Kasım Hoca Oğlu Ali Efendi	Kütahya Caddesinde
Kalemli zade Mustafa Efendi	Uzun Çarşıda
Kahveci Ömer Oğlu Ali	Hükümet Caddesinde
Gedik zade Ali Usta	Ada Caddesinde
Kütahyalı zade Kasım Efendi	Uzun Çarşıda
Göçen zade Ahmed Efendi	Hükümet Caddesinde
Göçen zade Hafız Hasan Efendi	Uzun Çarşıda
Musa zade Mustafa Efendi	Hükümet Caddesinde
Bamrak zade Hacı İsmail Efendi	Hükümet Caddesinde

Haffafiye Tüccârları

Ekiz zade Mustafa Çavuş	Kasaba civârında
Cezairli zade Hafız Hasan Efendi	Kasaba civârında
Hacı Ali Efendi zade Mustafa Efendi	Kasaba civârında
Tahir zade Osman Efendi	Kasaba Civârında
Faka zade Hüseyin Efendi	Kasaba Civârında
Karafakı zade Ahmed Remzi Efendi	Kasaba civârında

Debbağiye Tüccârları

Ekiz zade Mustafa Çavuş	Kasaba civârında
Uykucu zade Osman Efendi	Kütahya caddesinde
Işık zade Mehmet Efendi	Kasaba civârında
Bağcı zade İbrahim Efendi	Kütahya Caddesinde
Cezairli zade Hafız Hüseyin	Kasaba civârında
Çakır Ahmed zade Ahmed Efendi	Kütahya caddesinde
Çavuş zade Süleyman Efendi	Hükûmet civârında
Hacı Ali Efendi zade Hasan Hüseyin Ef.	Kasaba civârında
Hacı Ali Efendi zade Mustafa Efendi	Kasaba civârında
Hoca zade ahmed Efendi	Kütahya caddesinde
Hoca zade Fahri ve Cemal	Kasaba civârında
Serdar zade Mehmed Hulusi Efendi	Kütahya caddesinde
Serdar zade Veli Efendi	Camiikebir Civârında
Şabşab zade Mustafa Salim	Kütahya caddesinde
Tahir zade Osman Efendi	Kasaba civârında
Abdüllatif zade Hafız Halil Efendi	Kütahya caddesinde
Aşiret Yörük zade Hafız Halil Efendi	Kütahya caddesinde
Ömer zade Hacı Mustafa Efendi	Kütahya caddesinde
Faka zade Hüseyin Efendi	Kasaba civârında
Karafakı zade Ahmed Efendi	Kasaba civârında
Karayeğen zade Hakkı Efendi	Kasaba civârında
Koca zade Mehmed Enver Efendi	Kütahya caddesinde
Yörük zade Mehmed Efendi	Kütahya caddesinde

Zahire Tüccârları

Ağa Karyeli zade Emin Bey	Yukarı kapan altında
Zeytin zade Emin Bey	Yukarı kapan altında

Fabrika

Krom Ma'deni Tathir Fabrikası	

Keçeci Tüccârları

Halil Cevad zade Ali Efendi	Hükûmet caddesinde
Şerif Dayı zade Mustafa Efendi	Hükûmet caddesinde

Manifaruta Tüccârları

Ayaşlı zade Hüseyin Efendi	Hükûmet Cadesinde
Ahmed Ağa zade Mehmed Ağa	Uzun Çarşıda
Ahmed Ağa zade Tevfik Efendi	Uzun Çarşıda
Üftade zade Hacı Ali Efendi	Uzun çarşıda
İmam zade Hacı Ali Efendi	Hükûmet Caddesinde
İmam zade İsmail Efendi	Uzun Çarşıda
Barutçu zade Ali Efendi	Uzun Çarşıda
Baş Karyeli zade Abdullah Efendi	Uzun Çarşıda
Boyacı zade Halid Efendi	Uzun Çarşıda
Boyacı zade Sadık ve Şerif Efendiler	Uzun Çarşıda
Boyacı zade Mehmed Muhyiddin Efendi	Uzun Çarşıda
Cenli zade Mustafa Efendi	Uzun Çarşıda
Çamçar zade Mustafa Efendi	Uzun Çarşıda
Hacı İmam zade Hüseyin Efendi	Uzun Çarşıda
Hacı Hafız zade Ahmed Alaeddin Efendi	Uzun Çarşıda
Hacı Hafız zade Hasan Efendi	Uzun Çarşıda
Hatip zade Mehmed Efendi	Hükûmet Caddesinde
Şahmeleki zade Emin Efendi	Uzun Çarşıda
Sofi zade Hafız Mustafa Efendi	Uzun Çarşıda
Kavuncu zade Hafız Mustafa Efendi	Uzun Çarşıda
Kaytancı zade Halil Efendi	Uzun Çarşıda
Kocabıyık zade İbrahim Efendi	Uzun Çarşıda
Kocabıyık zade Ali Rıza Efendi	Uzun Çarşıda
Kâşifi zade Hacı Osman Efendi	Uzun Çarşıda
Küçük Süleyman zade İbrahim Hilmi	Uzun Çarşıda
Küçük zade Mehmed Efendi	Uzun Çarşıda
Musa zade Süleyman Efendi	Uzun Çarşıda
Yörük zade Ahmed Efendi	Uzun Çarşıda

Muytabiye Tüccârları

Tilki Oğlu Ahmed Usta	Hasır Pazarında
Topal Hasan zade Ahmed Usta	Hasır Pazarında
Muytab Kara Ahmed Oğlu Ahmed Efendi	Hasır Pazarında

Yağ Tüccârları

Sakarlı zade Mehmed Emin Efendi	Camii Kebir Caddesinde
Kırkırlı zade Ömer Efendi	Hükûmet Caddesinde

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ DEVLET SALNAMESLERİNE GÖRE KÜTAHYA

2.1. KÜTAHYA TARİHİ

Kütahya eski bir şehir olup Bizans ve Roma dönemindeki ismi Cotyeim (Kotiyum) olarak geçmektedir. İçinde ve etrafında bu dönemlerden ve daha sonraki dönemlerden kalma eski eserler çoktur. Selçuklular tarafından fethedilmiş, ancak bu devletin yıkılmasından sonra Germiyanogulları'nın başkenti olmuştur. Germiyanogulları, Yıldırım Bayezid'e verdiği kızına çeyiz olarak Kütahya'yı Murat Hüdavendigar'a teslim etmişti.

Kütahya merkezinde mevcut eserlerden en önemlisi Ulucami olup, Yıldırım Bayezid tarafından inşa ettirilmiştir.⁵⁴ Diğerlerinden birkaçı da Selçuklular ve Germiyanogulları eserlerindedir.⁵⁵ Şehrin güney batısındaki bir tepenin üzerinde Bizans zamanından kalma bir kalesi vardır. Kütahya şehri geniş ve verimli bir ovanın kenarında olup, evleri genellikle topraktan yapılmıştır. Buna rağmen, şehrin genel manzarası oldukça güzeldir. Etrafı bağ ve bahçelerle çevrilidir.

Kütahya, Bursa'nın 120 kilometre güney doğusunda yer almakta olup denizden yüksekliği 930 metredir.⁵⁶

2.2. VİLAYETİN SINIRLARI

Kuzeyinde Hüdavendigar, Eskişehir ve Ertuğrul (Bilecik), Doğusunda yine Eskişehir ve Karahisar (Afyonkarahisar), Batısında Karesi (Balıkesir) ve Saruhan (Manisa) Aydın ve Denizli vilayetleri bulunmaktadır. Güneyinde Aydın, Saruhan (Manisa) ve Denizli vilayetleri vardır.⁵⁷ Bir başka ifade ile Kütahya Vilâyeti doğusundan Karahisar Vilayeti'nin Sandıklı ve Eskişehir'in Seyidgazi Kazaları, batısından Manisa Vilâyeti'nin Eşme, Alaşehir ve Balıkesir Vilâyetinin Sındırgı Kazaları, kuzeyinden Bilecik Vilayeti'nin Söğüt ve Bursa Vilâyetinin İnegöl Kazaları,

⁵⁴ Ulucami'nin inşasına Yıldırım Bayezit zamanında başlanmış, ancak Ankara Savaşı'ndan sonra inşaat durmuştur. Daha sonra, Fetret Devrinde Musa Çelebi tarafından tamamlanmıştır. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Bizans ve Selçuklularla Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1932, s.107

⁵⁵ Kütahya'nın merkezindeki Selçuklulardan kalma eserler, Balıklı Camii ve Hıdırlık Mescidi eserlerdir. Bunlar, İmadüddin Hezar Dinari tarafından inşa ettirilmiştir. Germiyanogullarından kalma eserler ise, Vacidiye Medresesi, Hisar Çeşmesi, Kale-i Bala Camii, Kurşunlu Camii, Çatal Mescit, Yakup Çelebi Medresesi, İshak Fakih Çeşmesi ve Paşam Sultan Türbesi'dir. Bkz. Uzunçarşılı. A.g.e., 72. V.d.

⁵⁶ Tarihi hakkındaki bilgiler 1926-1927 yılı salnamesinden alınmıştır.

⁵⁷ 1925-1926 Devlet Salnamesi

güneyinden Denizli Vilâyetinin Çal ve Çivril Kazaları ile çevrilidir. Vilayetin kapladığı toplam alan, 17.135 kilometre karedir.⁵⁸

2.3 İDARİ TAKSİMAT

Tablo 2.1: 1925 Yılında Kütahya'nın Kaza ve Nahiyeleleri

KAZALAR	NAHIYELER
Kütahya Merkez Kazası	Altıntaş
	Gireği (Aslanapa)
	Armudili (Sabuncupınar)
Uşak Kazası	Banaz
	Sivaslı
	Karahallı
	Ulubey
Gediz	Şaphane
Simav	Dağardı
Tavşanlı	Gümüş (Köprüören)
Eğrigöz	Örencik

Kütahya'nın 5 kazası vardır. Bunlar Uşak, Gediz, Simav , Tavşanlı ve Eğrigöz (Emet) Kazalarıdır. Bundan başka 11 tane de nahiye bulunmaktadır. Bunlardan 3 tanesi Altıntaş, Gireği ve Armudili Nahiyeleleri Kütahya Merkez Kazasına bağlıdır. Uşak Kazasına bağlı 4 nahiye olup, bunlar Banaz, Sivaslı, Karahallı ve Ulubey Nahiyeleleridir. Diğer kazaların birer tane nahiyeleleri olup Gediz'in Şaphane, Simav'ın Dağardı, Tavşanlı'nın Gümüş ve Eğrigöz Kazasının da Örencik nahiyeleleri bulunmaktadır.⁵⁹

1926-1927 Devlet salnamesinde, Merkez Kazası'nın 246, Tavşanlı Kazası'nın 110, Eğrigöz Kazasının 90, Uşak Kazası'nın 165, Simav Kazası'nın 113, Gediz Kazası'nın 85 adet köyleri olduğu yazılmıştır.⁶⁰

1927-1928 salnamesinde ise, merkez kazanın Altıntaş, Gireği ve Armudili Nahiyeleleri ile 199 köyden; Uşak Kaza'sının Ulubey, Banaz (İslam), Sivaslı ve Karahallı nahiyeleleriyle 255 adet köyden; Gediz Kazası'nın, Şaphane Nahiyeleleri ile 85 adet köyden; Simav Kazası'nın Dağardı (Gebeler) nahiyeleleriyle 113 adet köyden; Eğrigöz Kazası'nın,

⁵⁸ 1927-1928 Devlet Salnamesi

⁵⁹ 1925-1926 Devlet Salnamesi

⁶⁰ 1926-1927 Devlet Salnamesi

Virancık Nahiyesiyle 85 adet köyden ve Tavşanlı Kazası'nın Gümüş (Köprüviran) Nahiyesiyle 110 adet köyden müteşekkil olduğu belirtilmiştir.⁶¹

Cumhuriyet ilan edildikten sonra 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen, anayasa niteliğindeki 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 89, 90 ve 91. maddeleri mülki kademeleri düzenlemiştir. 1924 Anayasası 89. maddesinde mülki kademeleri sayarken il, ilçe ve bucaklara kasaba ve köyleri de dâhil ederek beşli bir yapı öngörmüştür. Bu anayasanın 1921 tarihli düzenlemeden farkı, nahiye (bucak) teşkilatlarından sonra kasaba ve köyleri de mülki kademe olarak anmasıdır. Bu durum 18 Nisan 1929 tarihli ve 1426 sayılı Vilayet İdaresi Kanunu'na aynen intikal ettirilmiştir. Görüldüğü gibi 1924 Anayasasında mülki kademeler ile yerel yönetim kademeleri olan kasaba ve köyler arasında fark gözetilmemiştir. Ayrıca mülki kademelerin tamamının anayasada sayılması ve anayasal mülki kademe haline getirilmeleri dikkate değerdir. 91. maddede sayılan ilkelerden yetki genişliği mülki idare için, görevler ayrımı ise yerel yönetimler için belirtilmiştir. Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet yetkisi artık kendisini göstermektedir.

26.06.1926 tarihli ve 404 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 877 sayılı Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu'yla il sayısı 74'ten 63'e indirilirken 27 kaza nahiyeye dönüştürülmüş ve 60 nahiye kaldırılarak mülki kademeler yeniden düzenlenmiştir. Kanunla ayrıca 18 kaza ve 100 yeni nahiyenin kuruluşu da gerçekleşmiştir.⁶² Ancak, bu resmi gazetede Kütahya ile ilgili yeni bir düzenleme bulunmamaktadır. Buradan yola çıkarak, Kütahya'nın idari taksimatının daha önceki yıllarda yapıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü Cumhuriyetin ilanında önce Kütahya'nın Gediz, Simav, Eskişehir ve Uşak olmak üzere 4 kazası bulunmaktadır. Eskişehir 1923 Yılında Kütahya'dan ayrılarak müstakil bir vilayet haline getirilmiştir.⁶³ Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Tavşanlı ve Eğrigöz'ün kaza statüsü kazandığı anlaşılmaktadır. Çünkü bizim incelediğimiz 1925 Tarihli ve sonrasındaki salnamelerde bu iki nahiye kaza olarak görülmektedir.

⁶¹ 1927-1928 Devlet Salnamesi

⁶² *Resmi Gazete*, "Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu" S. 404, 26 Haziran 1926

⁶³ <http://www.eskisehir.gov.tr/tarihce> (Erişim Tarihi 01/02/2017)

1928 Yılında Kütahya'ya bağlı kaza, nahiye ve bunlara bağlı köylerin isimleri verilerek konunun zenginleştirilmesi amaçlanmıştır. Bunlara ait bilgiler aşağıda detaylı olarak verilmiştir.⁶⁴

2.3.1. Kütahya Merkez Kazası

Tablo 2.2: Kütahya Merkez Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Adetleri

S.N.	Nahiyelerin İsimleri	Köylerin Adedi	Kaza ve Nahiye Merkezinin İsimleri	Mahalle Adedi
1	Merkez Nahiye	82	Kütahya	36
2	Altıntaş Nahiyesi	52 ⁶⁵	Kürt Köyü	-
3	Armutlı Nahiyesi	34	Sabuncupınar	-
4	Gireği Nahiyesi	41	Arslanapa	-

⁶⁴ *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, (1928), Hilal Matbaası, T.C. Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdüreyeti Umumiyesi Neşriyatından, Aded:3, İstanbul: s.889-904.

⁶⁵ Orijinal metinde köylerin sayısı 53 adet yazılmış, ancak 52 adet köy adı listelenmiştir.

2.3.1.1. Kütahya Merkez Kazası'nın Köyleri

Tablo 2.3: Kütahya Merkez Kazası'na Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Ağaç	42	Dere
2	Akkise	43	Durgutlar
3	Akoluk	44	Doğalar
4	Akçamescid	45	Zığra
5	Anasultan	46	Saka
6	Andız	47	Saka Çiftliği
7	Alayund	48	Siner
8	Aydoğdu	49	Sekiviran
9	Etyemez	50	Sevdiğin
10	İhsaniye	51	Sevdiğin Karaağaç
11	Ahiler	52	Sağırlar Çiftliği
12	Ahileryaylası	53	Sofu mea Viranhisar
13	Ekizüyük	54	Doğarlan
14	Elmalı	55	Dumlupınar
15	Enne	56	Aliler Çiftliği
16	Ortaca	57	Gulam Çiftliği
17	Ürünlü Çiftliği	58	Fincanburunu
18	Okçu	59	Kaynarca
19	İnköy	60	Karaağaç
20	Barutçu Oğlu Çiftliği	61	Karaöz
21	Bosnaicedid	62	Karacaviran
22	Boşnak Parmakviran	63	Koçak
23	Bölücek	64	Kumarı
24	Belkavak	65	Kızılpınar –Makasalanı
25	Parmakviran	66	Kızılcaviran
26	Perli	67	Kuyusiner
27	Porsuk	68	Gedik Oğlu Çiftliği
28	Teşvikiye	69	Geriz
29	Demirciviran	70	Gediz Malatyası
30	Cekürler	71	Gelinkaya
31	Cennetoğlu	72	Göynükviran
32	Civli	73	Geven
33	Çavuş Çiftliği	74	Gürs (Görs)
34	Çalica	75	Göçeri
35	Çayca	76	Güğüm
36	Çubukiçi	77	Göveççi
37	Çukurca	78	Muhadboğazi
38	Çifteoluklar	79	Mustafalar
39	Hacı Aziz Oğlu Çiftliği	80	Yayla Baba
40	Haymana	81	Yenice
41	Horzum Aşireti Ovacık	82	Yoncalı

2.3.1.2. Altıntaş Nahiyesi'nin Köyleri

Tablo 2.4: Altıntaş Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Abya	27	Hamidiye
2	Arpalı	28	Hamurköy
3	Ahmediye	29	Dereçiftliği
4	Ağaç	30	Dumlupınar
5	Akça	31	Zemme
6	Altıntaş Ulya	32	Selkisaray
7	Altıntaş Sufla	33	Selimabad
8	Alınvıran	34	Sadikkırı
9	Eftend	35	Atik Aslıhanlar
10	Eğdemir	36	Osmaniye
11	Eğce (Eyce)	37	Alibey
12	Eymir	38	Karaağaç
13	Üçüyük	39	Karaköse
14	Oysu	40	Karaköse Çiftliği
15	Başkimse	41	Kızkadın
16	Balcıdamı	42	Kızılca
17	Beşkarış	43	Koçak
18	Bataklı	44	Küçük
19	Paşançiftliği	45	Keçiller
20	Pusan	46	Küçükköy
21	Tatar Muhad	47	Kürt
22	Cedid Aslıhanlar	48	Mecidiye
23	Cerlik	49	Muradhanlar
24	Çakırsaz	50	Yapılcan
25	Çal	51	Yalnızsaray
26	Çetme	52	Böylük

2.3.1.3. Armudili Nahiyesi'nin Köyleri

Tablo 2.5: Armudili Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Ahmedoluğu	18	Sökmen
2	Akpınar	19	Seydiköy
3	Avdan	20	Şeyhkara
4	İncik	21	Sabuncupınarı
5	Ulu	22	Sandıközü Lütfiye
6	İnli	23	Sobran
7	Başviran	24	Sofça
8	Bayramşah	25	Fındık
9	Belce	26	Kalburçiftliği
10	Bayad	27	Karacaviran
11	Pomaklıdere	28	Kırkıllı
12	Çobanlar	29	Kozluca
13	Hamidiye mea Yazlıca	30	Kızılçaviran Hamdiye
14	Doğluşa	31	Güllüdere
15	Sırviran	32	Nusreticedid
16	Söğüt	33	Yenikızılçaviran
17	Söğütyaylası	34	Yenice Çiftliği

2.3.1.4. Gireği Nahiyesi'nin Köyleri

Tablo 2.6: Gireği Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Abaş	22	Dereköy
2	Arslanapa	23	Saray
3	Aslıhanlar	24	Saracık
4	Ada	25	Sinekciler
5	Alıncık	26	Şeyhler
6	Avlağı	27	Şeyhali
7	Emrez	28	Sağırlar
8	Ortaca	29	Tava
9	Pazarcık	30	Tokul
10	Ballıbaba	31	Karadığın
11	Bayramşah	32	Kureyşler
12	Bezirgan	33	Kusura
13	Bayad	34	Kozluca
14	Pullar	35	Kirazlıyaylası
15	Pınarbaşı	36	Göynükviran
16	Terziler	37	Gökçeler
17	Çakmak	38	Nuhviran
18	Çal	39	Viran
19	Çamırdık	40	Yağcılar
20	Çömlekçi	41	Yalınzsaray
21	Haydarlar		

2.3.2. Eğrigöz Kazası

Tablo 2.7: Eğrigöz Kazası'nın Nahiye ve Köy Sayıları

S.N.	Nahiyelerin İsimleri	Köylerin Adedi	Kaza ve Nahiye Merkezinin İsimleri	Mahalle Adedi
1	Merkez Nahiye	47	Emet	4
2	Virancık	39	Virancık	-

2.3.2.1. Emet Merkez Kazası'nın Köyleri

Tablo 2.8: Emet Merkez Kazası'na Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Azant	25	Sarıyak
2	Alpanoz	26	Samrık
3	Akse	27	Subak
4	Eğrigöz	28	Arapşah
5	Ulaşlar	29	Kayı
6	İğde	30	Karaağıl
7	İkibaşlı	31	Kurtdere
8	Bey	32	Kurtupınar
9	Bahadlar	33	Kurtluhallar
10	Çalcaağıl	34	Konuş
11	Çadırdibi	35	Kırgıl
12	Çayır	36	Kızılbük
13	Hasanlar	37	Kelbabad
14	Hisarcık	38	Köprücek
15	Hamam	39	Küreci
16	Dereli	40	Güldüren
17	Dere mea evran	41	Göncek
18	Değirmisaz	42	Musalar
19	Doğanlar	43	Mümye
20	Sülyeibala	44	Yarış
21	Sülyeişeyler	45	Yağcık
22	Sülyeiisalar	46	Yenice
23	Şeyhler	47	Yoncaağaç
24	Şeyhçakır		

2.3.2.2. Virancık Nahiyesi'nin Köyleri

Tablo 2.9: Emet-Virancık Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Abaş	21	Düşecek
2	Ağarı	22	Doğancılar
3	Afşar	23	Şeyhler
4	Esadlar	24	Samralar
5	Efendiköprüsü	25	Susuz
6	Efeler	26	Susuzkaya
7	İlcikviran	27	Zobu
8	Beydemir	28	Ömerfakı
9	Barağı	29	Fakra
10	Pusatlar	30	Kızık
11	Pulad	31	Gökağaç
12	Tepecik	32	Gökler
13	Cebrail	33	Güney
14	Çat	34	Virancık
15	Çam	35	Yağdıgın
16	Çavdarhisar	36	Yağmurlar
17	Çerte	37	Yeğınler
18	Hacıkebir	38	Yenicearmutçuk
19	Hacımahmut	39	Yunuslar
20	Halifeler		

2.3.3. Simav Kazası

Tablo 2.10: Simav Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları

Nahiyelerin İsimleri	Köy Sayısı	Kaza ve Nahiye Merkezi	Mahalle Sayısı
Merkez Nahiyesi	75	Simav	4
Dağardı Nahiyesi	38	Gebeler	1

2.3.3.1. Simav Merkez Kazası'nın Köyleri

Tablo 2.11: Simav Merkez Kazasına Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Ahmedli	40	Samad
2	Aşağıdolaplar	41	Savcılar
3	Aksaz	42	Darıcı
4	Alhadlı	43	Taşlık
5	Alınviran	44	Dağyenice
6	Alakilise	45	Aşıkpaşa
7	Efir	46	Kalkan
8	Eğdemir	47	Kaya
9	Eğirler	48	Karapınar
10	Ortaca	49	Karacaviran
11	Örenler	50	Karakoca
12	İpciler	51	Kızılcukur
13	İğdiş	52	Kuşunlar
14	İnice	53	Kıran
15	Bahtılı	54	Kınık
16	Beğce	55	Koyunoba
17	Beğler	56	Gebeciler
18	Beciler	57	Gireman
19	Tahtacı	58	Kestel
20	Çatak	59	Kelemyenice
21	Çamlak	60	Kilise
22	Çavdır	61	Köpenez
23	Çayçinge	62	Kökceler
24	Çaysimav	63	Göl
25	Çeküler	64	Kiçir
26	Çit	65	Macak
27	Hacıahmetoğlu	66	Muradınlar
28	Hacıhüseynefendi	67	Mustafaefendi
29	Husum	68	Maden
30	Hisarbey	69	Naşa
31	Hamzabey	70	Viranlı
32	Halifeler	71	Yağlılar
33	Hocalar	72	Yavi
34	Değirmen	73	Yeniler
35	Değirmenciler	74	Yemişli
36	Demirci	75	Yukarıdolaplar
37	Söğüt		
38	Semer		
39	Saruhanlar		

2.3.3.2. Dağardı Nahiyesi'nin Köyleri

Tablo 2.12: Simav-Dağardı Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Ahmedli	20	Azizler
2	Aşağıdolaylar	21	Ahmedli
3	Evciler	22	Aşağıdolaylar
4	Bademli	23	Gılmanlar
5	Bevirler	24	Kanlı
6	Çınarcık	25	Kırkavak
7	Çobanlar	26	Karşehir
8	Çulcalar	27	Kışla
9	Çeyokalar	28	Kavaklı
10	Dere	39	Kocayeri
11	Ahmedli	30	Gebeler
12	Aşağıdolaylar	31	Ahmedli
13	Demrekkebir	32	Aşağıdolaylar
14	Sünnetçiler	33	Gülcü
15	Sarkatler	34	Köleler
16	Sudöşeği	35	Küreker
17	Taş	36	Maksudlar
18	Toklar	37	Manastır
19	Acemler	38	Virancık

2.3.4. Tavşanlı Kazası

Tablo 2.13: Tavşanlı Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları

S.N.	Nahiye İsmi	Köy Sayısı	Nahiye ve Kaza Merkezi	Mahalle Sayısı
1	Tavşanlı	56	Tavşanlı	4
2	Gümüş	52	Köprüviran	1

2.3.4.1. Tavşanlı Merkez Kazası'nın Köyleri

Tablo 2.14: Tavşanlı Merkez Kazasına Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Ağa	31	Dutlar
2	Akçaşehir	32	Dudaş
3	Alpagut	33	Doğanlar
4	Alabarda	34	Abdüsselamdemirli
5	Ayvalı	35	Ulveisagir (Altınova)
6	Erikli	36	Ulveikebir (Uluçam)
7	Emrullah	37	Kargılı
8	Opanözü	38	Karlı
9	Ovacık	39	Kadı
10	Öksüzler	40	Kayı
11	Ayvacık	41	Karapelit
12	Baş	42	Karacakaş
13	Bali	43	Karakevi
14	Bey	44	Karaçay
15	Büyükkilet	45	Kozluca
16	Tepecik	46	Kışlademirli
17	Çardaklı	47	Göbel
18	Çakıllı	48	Köprücek
19	Çaltılı	49	Küçükilit
20	Çukur	50	Gürağaç
21	Çıkrıkçık	51	Güzelyurt
22	Hamidabad	52	Gölcük
23	Dedeler	53	Moymul
24	Derbend	54	Yağmurlu
25	Derecik	55	Yataklı
26	Sekbandemirli	56	Yeniköy
27	Şapcı		
28	Şapcıdede		
29	Şeyhler		
30	Solganlar		

2.3.4.2. Gümüş Nahiyesi'nin Köyleri

Tablo 2.15: Tavşanlı-Gümüş Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Ablum	27	Abes
2	Arslanlı	28	Atikyüregir
3	Ağaç	29	Gazelyakup
4	Ağızviran	30	Karcık
5	Akçakilise	31	Karsak
6	Ayvalı	32	Kıranşeyh
7	İshaklar	33	Karaağaç
8	Eğrigöz	34	Karakişi
9	Elmacık	35	Kızık
10	EyNEGazi	36	KızılcaKaya
11	Ebilü	37	Kınık
12	BozcaiYük	38	Kepez
13	Demirli	39	Ketenlik
14	Cedidyüregir	40	Gümüş
15	Çoban	41	Körpe
16	Darıca	42	Gevrekseydi
17	Dandin	43	Küreken
18	Doğa	44	Kükürt
19	Dulkadir	45	Gölcük
20	Dedebey	46	GöyniceK
21	Sülükçukurca	47	Mahmudiye
22	Sünnetyenice	48	Vakıf
23	Seyidömer	49	Viran
24	Şahmelik	50	Yeşilçukurca
25	Şahin	51	Yakaca
26	Sulu	52	Yeni

2.3.5. Uşak Kazası

Tablo 2.16: Uşak Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları

	Nahiyelerin İsimleri	Köylerin Sayısı	Kazanın Merkezi	Mahalle Adedi
1	Merkez Nahiyesi	58	Uşak	11
2	Ulubey	29	Ulubey	6
3	Banaz	37	İslam	
4	Sivaslı	26	Sivaslı	
5	Karahallı	16	Karahallı	

2.3.5.1. Uşak Merkez Kazası'nın Köyleri

Tablo 2.17: Uşak Merkez Kazasına Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Akse	30	Kalfa
2	Eskikaray	31	Kabaklar
3	Elmacık	32	Kırka
4	İlyaslı	33	Karaağaç
5	Orta	34	Karabeyli
6	Ürün	35	Karabol
7	Ovademirli	36	Karacahisar
8	İkisaray	37	Karahasan
9	Bağbaşı	38	Kurudemirler
10	Bozguş	39	Kodurgül
11	Bölme	40	Kuyucak
12	Paçacoğlu	41	Koyunbeyli
13	Ciğerdede	42	Kayaağıl
14	Çarık	43	Kalçan
15	Çınarcık	44	Kediyünü
16	Çukurağıl	45	Göçer
17	Hacıkadem	46	Kürt
18	Habibler	47	Gügem
19	Hocalar	48	Güldezler
20	Zib	49	Leşler
21	Selikler	50	Marlık
22	Selvioğlu	51	Muharremşah
23	Şeyhhasan	52	Mesudiye
24	Sarıdere	53	Mende
25	Sorkun	54	Münkarib
26	Susuzviran	55	Nazra
27	Dağdemirler	56	Yavi
28	Dağyenice	57	Yağılar
29	Karlık	58	Yaşamışlar

2.3.5.2. Ulubey Nahiyesi'ne Bağlı Köyler

Tablo 2.18: Uşak-Ulubey Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Aksaz	17	Süleymanlı
2	Akkeçili	18	Sevindikler
3	Avgan	19	Şükranıye
4	İshaklar	20	Dutluca
5	Emekse	21	Alifakihler
6	Ulubey	22	Katırcık
7	Umurca	23	Karayakuplu
8	İkinciyeidam	24	Karadere
9	Beydemir	25	Kıran
10	Bekmiş	26	Küçük kayalı
11	Büyük kayalı	27	Köseler
12	Teğen	28	Gölcük
13	Çardak	29	Mildi
14	Çalyenice		
15	Haz		
16	Hanyeri		

2.3.5.3. Banaz Nahiyesi'ne Bağlı Köyler

Tablo 2.19: Uşak-Banaz Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Alaba	20	Düzlüce
2	Erceş	21	Dümenler
3	Ehad	22	Reşadiye
4	İslam	23	Şaban
5	İmrız	24	Samra
6	Özbeyli	25	Susuz
7	Öksüzköy	26	Fulus
8	Ulupınar	27	Kaplangı
9	Burhaniye	28	Kaylı
10	Banaz	29	Kızılcaviran
11	Bahadır	30	Kızılhisar
12	Büyükoturak	31	Kızılcaşöğüt
13	Başacık	32	Kavacık
14	Çorum	33	Kuşdemir
15	Hasan	34	Gedikler
16	Hatıpler	35	Küçükoturak
17	Hallaçlar	36	Gümele
18	Derbend	37	Yenice
19	Düzkışla		

2.3.5.4. Sivaslı Nahiyesi'ne Bağlı Köyler

Tablo 2.20: Uşak-Sivaslı Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Akarca	14	Sazak
2	Eldeniz	15	Selçuklar
3	İrice	16	Selmanlar
4	Budaklar	17	Sivaslı
5	Bulgaz	18	Samedler
6	Pınarbaşı	19	Azizler
7	Tatar	20	Karaboyalık
8	Cebbardamları	21	Karalar
9	Cinoğlanlar	22	Kureyş
10	Çiftlik	23	Ketenlik
11	Hacimsultan	24	Gücele
12	Hanoğlu	25	Köksüz
13	Dedeballar	26	Yayalar

2.3.5.5. Karahallı Nahiyesi'ne Bağlı Köyler

Tablo 2.21: Uşak-Karahallı Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Buğdaylı	9	Karbasan
2	Yeni	10	Kayıkalı
3	Paşalar	11	Karahallı
4	Cuğuplu	12	Kırkyaran
5	Cukaklı	13	Karabedirler
6	Delihızırlı	14	Karakışlıoğlu
7	Duraklı	15	Kavaklı
8	Dumanlı	16	Gül

2.3.6. Gediz Kazası

Tablo 2.22: Gediz Kazası'nın Nahiyeleri ve Köy Sayıları

S.N.	Nahiyelerin İsimleri	Köylerin Sayısı	Kazanın Merkezi	Mahalle Adedi
1	Gediz Kazası	70 ⁶⁶	Gediz	7
2	Şaphane Nahiyesi	30	Şaphane	8

⁶⁶ Orijinal metinde köylerin sayısı 69 adet yazılmış, ancak 70 adet köy adı listelenmiştir.

2.3.6.1. Gediz Merkez Kazası'nın Köyleri

Tablo 2.23: Gediz Merkez Kazasına Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Asaklar	36	Arapşah
2	Akçaalan	37	Işıklar
3	Altıntaş	38	Aliağa
4	İbrahimkahya	39	Alikahya
5	Erdoğmuş	40	Fırdan
6	Eğlence	41	Kayacık
7	Üçkuyular	42	Karaağaç
8	Uğurluca	43	Karabacaklar
9	Ovacık	44	Karacahisar
10	Enüşdi	45	Karacalar
11	Ece	46	Karakürşehidli
12	Ilıcasu	47	Karakürkozanlı
13	Eynehan	48	Kızılızüm
14	Baltalı	49	Kızılkoltuk
15	Tekke	50	Kurtçam
16	Çakırlar	51	Kayacık
17	Civarıgürlek	52	Göcekler
18	Comburt	53	Körkuyu
19	Comburtgürleği	54	Güzüngülü
20	Çeltikçi	55	Gökler
21	Çukurviran	56	Gölcük
22	Çomaklar	57	Gümele
23	Çeçe	58	Gümüslü
24	Hacıbaba	59	Günay
25	Hamzabey	60	Göynük
26	Dainler	61	Göynükviran
27	Dede	62	Kehiller
28	Dörtdeğirmen	63	Muhipler
29	Derbent	64	Merkepviran
30	Deresevindik	65	Mınımak
31	Zahman	66	Vakıf
32	Saz	67	Yayla
33	Sazak	68	Yeni
34	Sandıklı	69	Yelki
35	Sumaklı	70	Yumrutaş

2.3.6.2. Şaphane Nahiyesi'ne Bağlı Köyler

Tablo 2.24: Gediz-Şaphane Nahiyesine Bağlı Köyler

S.N.	KÖY İSMİ	S.N.	KÖY İSMİ
1	Azikapazar	11	Şaphane
2	Ayvacık	12	Sarıçam
3	Üçbaş	13	Sofiler
4	Orhanlar	14	Gaibpler
5	Örey	15	Karamanca
6	Uğurlugüme	16	Kuşu
7	Çam	17	Küplüce
8	Çokyakapazar	18	Yağmurlar
9	Değirmendere	19	Yakuplar
10	Divanehızır	20	Yenice

2.4. NÜFUS VE NÜFUS OLAYLARI

2.4.1. Nüfus Verileri

Tablo 2.25: Kütahya ve Bağlı Kazaların Nüfusları

Yerleşim Yeri	1925-1926 ⁶⁷	1926-1927 ⁶⁸
Kütahya Merkez Kaza	67.335	63.504
Uşak	91.298	85.108
Simav	35.226	37.379
Gediz	37.353	37.024
Tavşanlı	32.908	32.718
Eğrigöz	29.236	32.349
TOPLAM	293.356	288.082

1925-1926 Salnamesine göre Kütahya'nın toplam nüfusu 293.356 iken, 1926-1927 Salnamesinde 288.082 olarak gösterilmiştir. İki salname arasında büyük farklılık bulunmaktadır. Ancak, salnamelerden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda bu azalmanın kaynağını tespit etmek mümkün olmamıştır. İki salnamedeki bilgiler değerlendirildiği zaman, sadece Eğrigöz Kazası'nın ve Simav Kazası'nın nüfusunda artış olmuş, diğer bütün kazalarda az veya çok azalma meydana gelmiştir. En çok azalma Uşak Kazası'nın nüfusunda meydana gelmiştir.

Türkiye'nin gerçek anlamdaki ilk nüfus sayımı 28 Ekim 1927 yılında yapılmıştır. Yukarıdaki verilerin nasıl elde edildiğine dair bir bilgi bulunmamakla beraber, yerel olarak alınan bilgiler doğrultusunda bu rakamlara ulaşıldığı ortaya

⁶⁷ 1925-1926 Devlet Salnamesi

⁶⁸ 1926-1927 Devlet Salnamesi

çıkmaktadır. Çünkü, ilk sayım olan 1927 sayımı ile yukarıdaki sayım arasında bir takım farklılar bulunmaktadır. Bu sayıma ait bilgiler Tablo 2.26’da verilmiştir.⁶⁹

Tablo 2.26: Kütahya Vilayeti’nin 1927 Yılına Ait Nüfus Verileri

Yerleşim Yeri	Kadın	Erkek	Toplam
Kütahya Merkezi	37.022	33.240	70.262
Uşak	47.222	41.443	88.665
Simav	21.082	16.959	38.041
Gediz	20.635	18.300	37.935
Tavşanlı	18.711	16.372	35.083
Eğrigöz (Emet)	18.366	15.289	33.655
Toplam	163.038	140.603	303.641

2.4.2. Nüfus Olayları

Nüfus olayları adı altında ele aldığımız hususlar evlenme, boşanma, ölüm ve doğum hadiseleridir. Bu bilgilerin ortaya konulması memleketlerin sosyal ve ekonomik süreçleri bakımından oldukça önemlidir. Esas itibarıyla nüfus, bütün gelişme ve değişme hadiselerini nicelik olarak ortaya konulmasıdır. Bu bağlamda, nüfusla ilgili olayların metotlu bir şekilde ortaya konulması ve tasnif edilmesi oldukça önemlidir.

Doğum, ölüm, evlenme, boşanma gibi olaylar nüfusu oluşturan temel malzemeler olarak karşımıza çıkar. Bunların verilerinden ve sonuçlarından elde edilen bilgiler çeşitli sosyal, ekonomik ve hatta siyasi meselelerin çözümünde önemli yer tutmaktadır. İncelediğimiz salnamelerden edilen istatistiki bilgiler burada kazalara göre detaylı olarak verilmiştir.

1926 yılında Kütahya ve kazalarında nüfus vukuatları tablo 27’de belirtilmiştir.⁷⁰ Bu bilgiler ışığında Eğrigöz Kazası dışındaki bütün kazalarda boşanma meydana gelmiştir. Uşak ve Simav Kazalarında ise boşanma fazlalığı hemen dikkati çekmektedir. Kütahya merkez kazasında ise boşanma hadisesi oldukça düşüktür.

Salnamelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda Kütahya ve kazalarında evlilikler meydana gelmiştir. Fakat Kütahya Merkez Kazası’ndaki evliliğin diğer kazalara göre azlığı dikkat çekmektedir. Boşanma sayısının en fazla olduğu Uşak Kazası’nda evlilik oranı da diğer kazalara göre fazladır. Hiç boşanma hadisesininin

⁶⁹ *Umumi Nüfus Tahriri, 28 Teşrinievvel* (1927), T.C. Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi Yayınları, Ankara: 1927, s. 13.

⁷⁰ 1926-1927 Devlet Salnamesi

görülmeyeceği Emet Kazası'nda evlilik olayının diğer kazalara yakın olması göze çarpmaktadır.

Ölüm olaylarında da yine Kütahya Merkez Kazası'nda sayı diğer kazalara göre azdır. En fazla ölüm Simav Kazası'nda gerçekleşmiştir. Bunun yanında Eğrigöz Kazası'nda da sayı diğer kazalara göre fazladır. Bazı kazalarda ölüm olayları kadın ve erkek olarak ayrı ayrı belirtilmişken, bazı kazalarda toplam olarak verilmiştir.

Doğum olayları salnamelerde verilen bir nüfus olayıdır. Kütahya merkez kazasındaki doğum olayları diğer nüfus verilerinde olduğu gibi azlığı ile dikkat çekmektedir. Doğum hadisesinin en fazla olduğu kaza Uşak'tır. Diğer kazalardaki doğum olayları hemen hemen birbirine yakındır. Ancak, Gediz Kazası'ndaki veriler diğer kazalara göre oldukça azdır.

Tablo 2.27: Kütahya Vilayeti'nin 1926 Yılına Ait Nüfus Vukuat Verileri

Yerleşim Yeri ⁷¹	Boşanma	Evllenme	Ölüm		Doğum	
			Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Kütahya Merkez Kazası	55	245	68	112	30	30
Uşak Kazası	186	803	-	597	737	681
Simav Kazası	164	737	323	565	485	456
Gediz Kazası	72	669	-	287	44	39
Eğrigöz Kazası		716		821	-	803
Tavşanlı Kazası	41	706	156	176	461	396
TOPLAM	518	3876	547	2558	1757	2405

Kütahya Kazası bir bütün olarak değerlendirildiği zaman, 1926 Yılı verilerine göre, 518 boşanma, 3876 evlenme, 3205 ölüm ve 4162 doğum olayı gerçekleşmiştir.

1927/28 Salnamesinde veriler biraz daha ayrıntılı verilmiştir. Bu tarihteki boşanma sayısı 582, evlilik sayısı 3436, ölüm sayısı 2575 ve doğum sayısı da 1685 olarak kaydedilmiştir. Doğum olaylarında oldukça fazla düşüş görülmekte olup diğer olaylar ise hemen hemen birbirine yakın değerler arz etmektedir.

⁷¹ 1926-1927 Devlet Salnamesi

Tablo 2.28: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılına ait Nüfus Vukuat Verileri

Kazanın İsmi ⁷²	Boşanma	Evlenme			Ölüm			Doğum		
		Dul	Bâkir	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Kütahya	117	93	444	537	324	436	760	219	185	404
Uşak	41	62	187	249	153	167	320	129	164	293
Gediz	181	234	586	820	276	242	518	97	97	194
Simav	107	170	479	649	189	194	383	201	189	390
Eğrigöz	123	560	560	1120	157	210	367	129	137	264
Tavşanlı	13	-	61	61	118	109	227	76	64	140
TOPLAM	582	1119	2317	3436	1217	1308	2575	851	836	1685

2.5. TİCARET

2.5.1. Ticari Faaliyetler

Gediz, Simav ve Uşak'ta üretilen ürünlerden fazla olanlar, İzmir'e sevk olunmaktadır. Buralardan senelik 20.000 kıyye pamuk İzmir'e gönderilmektedir. Pamuktan başka tütün, palamut, afyon, mazı, kereste, kösele, meşin, sahtiyan, av derileri, bal mumu, peynir ve sade yağ ihraç edilmektedir.

Simav Kazası'nın başlıca ticâreti halıcılık ve afyon sakızdır. Gediz'de ise afyon, palamut, zahire ve meyve gibi şeyler dışarıya satılmaktadır. Tavşanlı Kazası ise, diğer ilçelere göre dışarıya daha çok ürün satmaktadır. Senelik 60.000 kile buğday ve arpa dışarıya satılmaktadır. Bundan başka İstanbul'a 1.000.000 adet yumurta ve 200.000 kıyye leblebi, İzmir'e 50.000 kıyyeye yakın afyon satılmaktadır. Ayrıca, av derileri, tereyağı ve peynir de dışarıya satılan ürünlerdendir.

Eğrigöz (Emet) kazasında ise buğday, arpa, yumurta, meyve, afyon, ağda gibi ürünler başta Simav olmak üzere diğer kaza ve vilayetlere gönderilmektedir.⁷³

1926 Yılında Kütahya ve kazalarına dışarıdan getirilen ürünler ve miktarları şu şekildedir:⁷⁴

⁷² 1927-1928 Devlet Salnamesi

⁷³ 1925-1926 Devlet Salnamesi

⁷⁴ 1927 Türkiye Salnamesi

Tablo 2.29: Kütahya Vilayeti'nin 1926 Yılı İdhalat Ürünleri

Cinsi	Mikdarı /Kilo	Kıymet/Lira
Manifaruta	280.000	750.000
Şeker	600.000	282.000
Tuhafiye,Haffafiye,Hırdavat	-	150.000
Kuru yemiş	300.000	120.000
İplik ve beyaz mal	40.000	100.000
Kösele sahtiyan vesaire	100.000	10.000
Petrol	15.000	70.000
Kahve	45.600	52.500
Susam ve haşhaş	166.500	50.000
Sabun	80.000	40.000
Ham demir	90.000	10.800
Zeytin yağı	10.000	10.000
Zeytin danesi	30.000	9.000
Çay	2.400	7.200
Kibrit	100 Sandık	12.125
Tuz	100 Vagon	150.000
Mevad-ı Mütferrika		500.000

Tablo 2.29'da da görüldüğü gibi, 1926 yılında dışarıdan Kütahya'ya getirilen ürünler, Kütahya'da üretimi gerçekleşmeyen temel ihtiyaçlardır. Bunlar, yiyecek, giyecek ve günlük hayatta kullanılan ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Parasal değer olarak en fazla ithal edilen ürün 750.000 lira değerindeki manifaturadır. Toplamda 280 ton manifatura ithal edilmiştir. Bunu 280.000 lira ile şeker, 150.000 lira ile tuhafiyeye ve 150.000 lira ile tuz, 120.000 lira ile kuru yemiş, 100.000 lira ile iplik takip etmektedir. Diğer ürünler, 100.000 TL'nin altında olup, kösele, petrol, susam ve haşhaş, ham demir, zeytin ve zeytinyağı, çay ve kibrittir.

Kütahya ve kazalarından ihraç edilen maddelerin senelik miktarları şu şekildedir:⁷⁵

⁷⁵ 1927 Türkiye Salnamesi

Tablo 2.30: Kütahya Vilayeti'nin 1926 Yılı İhracat Ürünleri

	Miktar Çeşidi	Miktar
Buğday	Kilo	5-8 Milyon
Arpa	Kilo	5-7 Milyon
Afyon	Kilo	2.700
Tütün	Kilo	150.000
Tiftik-yün-yapağı-yumurta	Lira	600.000
Kereste	Metreküp	1.900
Odun ve Kömür	Kantar	30.000

Kütahya'dan ihraç edilen ürünler genellikle tarım ve hayvancılıktan elde edilen ürünlerdir. Bu bağlamda, buğday, arpa, tütün, afyon gibi tarım ürünleri ile, tiftik, yapağı, yün, yumurta gibi hayvan ürünleri yer almaktadır. Bunlardan başka, av derileri, diğer hayvanların derileri, meyve ve kireç de ihraç edilen ürünlerdendir. Miktarları belirli olan ürünler yukarıdaki tabloda belirtilmiştir.

2.5.2. Hayvancılık

Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısının temelini üretim ve emeğe dayalı küçük ölçekli sınai üretimi oluşturmakta idi. Geleneksel tarım toplumu özelliği gösteren Osmanlı Devleti'nde her bölge ve hatta her şehir ayrı bir ekonomik birim niteliğinde kendi kendine yetmeye çalışıyordu⁷⁶. Kırsal kesim olarak kabul edebileceğimiz çiftlikler, köyler ve küçük kazalar tarım ve hayvancılığa yönelmiş, büyük kazalar ve sancak merkezleri ise el sanatları ile küçük ölçekli sınaî üretimi ve ticâret merkezleri haline gelmişti. Ancak bunun yanında şehirlerde tarım ve hayvancılık faaliyetleri ailenin ihtiyacını karşılamak ve az da olsa ek bir geçim kaynağı olmak üzere yapılmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin yıkılıp, yerine yepyeni bir devletin kurulduğu yıllarda, Kütahya'da bahsi geçen durumların aynı olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Kütahya ili 19. Yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başlarındaki birçok Anadolu vilayetiyle oldukça benzerlik göstermektedir. Araştırmalardan anlaşılacağı üzere zirai faaliyetlerin yanında, ticari faaliyetlerin de olduğu görülmektedir. Bu dönemde, Kütahya vilayeti genelinde sütünden yararlanan büyük baş hayvan, gücünden yararlanan büyük baş hayvan, nakliye hayvanı, yük hayvanı ve küçükbaş hayvan bulunduğu görülmektedir.

⁷⁶ Şerif Mardin, (1995), Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul: s.213.

Tablo 2.31: Kütahya'nın 1926 Yılı Hayvan Sayıları

Hayvanın Cinsi	1926 Yılı ⁷⁷
Koyun	151.545
Kıl Keçisi	178.801
Tiftik Keçisi	35.883
İnek ve Öküz	134.375
Manda	13.698
TOPLAM	514.302 ⁷⁸

Genel olarak hayvancılık sektörü et, süt ve deri ihtiyacını karşılama gereksinimi üzerine kuruluydu. Bunlara ilave olarak, koyun ve keçi kılıları dokuma sanayinin hammaddesiydi. Büyükbaş hayvanlardan bazılarının beslenme sebebi ise gücünden yararlanmak içindi.

1926-1927 salnamesinde Kütahya'daki hayvan sayısı kazalara göre ayrı ayrı yazılmadan, bütün vilayetin genel toplamı şeklinde verilmiştir. Buna göre, bu tarihte Kütahya'daki hayvan sayısı 514.302'dir. Bunların büyük bir çoğunluğu küçükbaş hayvan grubunda değerlendirilen koyun ve keçiler oluşturmaktadır. Koyun sayısı 151.545 ve kıl keçisi sayısı 178.801 ve tiftik keçisi de 35.883 'tür. Büyükbaş hayvanlardan ise, inek ve öküz sayısı 134.375 iken, manda sayısı ise 13.698'dir.

1927-1928 salnamesinde ise hem kazalar hem de hayvanların cinslerine göre ayrı ayrı bilgiler verilmiştir. Buna göre hayvanlar yük ve binek hayvanları, küçükbaş hayvanlar ve büyükbaş hayvanlar olarak gruplandırılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

2.5.2.1. Yük ve Binek Hayvanları

Salnamelerde sayıları verilen öküz, merkeb (eşek), bargir (beygir), katır, deve ve kısrağ cinsi hayvanlara ait bilgileri yük ve binek hayvanları başlığı altında inceledik. Henüz makineleşmenin gerçekleşmediği, sanayi öncesi tarım toplumlarında, koşum ve taşımacılık amacıyla kullanılan bu hayvanlar; birikmiş bir servet niteliğinde değerlendirilmektedir⁷⁹.

⁷⁷ 1926-1927 Devlet Salnamesi

⁷⁸ Salnamede hayvan sayısının toplamı 555.806 olarak verilmiştir. Ancak, bu toplamada hata yapıldığı ve hayvan sayısının 514.282 olduğu tespit edilmiştir.

⁷⁹ Tefik Güran, (1987), *Osmanlı Tarım Ekonomisi*, Türk İktisat Yıllığı, S.: 1 İstanbul: s.258.

Bu hayvanlardan özellikle öküz, temel geçim kaynaklarının başında tarımsal faaliyetler gelen toplumlarda büyük önem arz etmektedir. Çünkü tarımsal hayatın bütün safhalarında öküz kullanılabilir. Tarımın ilk basamağı olan ekin ekmek için çift koşumu olarak kullanılmaktadır. Bundan sonraki önemli aşama olan, hasat zamanında yine öküzün yeri büyüktür. Öküzle bir taraftan ürünler harman yeri adı verilen, düzlüklere taşınırken, bir taraftan da harman yerlerinde “düven” denilen düzenekle sap, danesinden ayrılmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, makineleşme öncesi toplumlarda öküzün tarımsal faaliyetlerde büyük önemi vardır.

Tarımsal üretimin temel aracı sayılan öküzün, hane başına 1 çift olarak kullanılması mümkündür. Nitekim Osmanlı Devleti’nde zirai rejimin ana ünitesi olarak kabul edilen “çift-hanesi” terimi ile “1 çift öküz ile işleyebileceği toprağa sahip olan hane” ifade edilmektedir. Bir çift öküzün işleyebileceği büyüklükteki toprağa da “çiftlik” denilmektedir⁸⁰. Buna bağlı olarak da, Kütahya’nın hem merkez kazasında hem de diğer kazalarında öküz sayısının çokluğu dikkati çekmektedir.

Tablo 2.32: Kütahya Vilayeti’nin 1927 Yılındaki Yük ve Binek Hayvan Sayısı

Kazaların İsimleri ⁸¹	Bargir	Kısrak	Merkep	Katır	Deve	Öküz
Kütahya Kazası	545	1628	4608	184	-	19721
Uşak Kazası	630	949	9021	65	252	18667
Gediz Kazası	322	334	4894	51	6	9228
Simav Kazası	478	684	5374	166	25	11335
Eğrigöz Kazası	272	768	4132	6		11132
Tavşanlı Kazası	426	1099	6558	22	130	11095
TOPLAM	2673	5462	34587	494	413	81178

Tabloda da görüldüğü gibi, Kütahya’daki öküzlerin sayısı 81.178’dir. Bu grupta sayısı en çok olan hayvan öküzdür. Vilayetin bütün kazalarında öküz bulunmaktadır. En çok öküz 19.721 ile Kütahya merkez kazasında iken, bunu 18.667

⁸⁰ Halil İnalçık, (1996), *Osmanlı İmparatorluğu’nda Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: s. 6-7.

⁸¹ 1927-1928 Devlet Salnamesi

Uşak, 11.335 ile Simav, 11.132 ile Eğrigöz, 11.095 ile Tavşanlı takip etmektedir. En az Gediz'de bulunmakta olup, 9.228 öküz vardır.

Kütahya Vilayeti toplu olarak değerlendirildiği zaman, 2.673 beygir, 5.462 kısrak, 34.587 merkep, 494 katır ve 413 deve yer almaktadır.

Beygir, merkep ve deve en çok Uşak'ta bulunmaktadır. Burada yük taşımada kullanılan bu hayvanların çok olması, Uşak'ın sanayisinin gelişmiş olması ile alakalı olduğunu düşünmek doğru olur. Çünkü o dönemin temel nakliye araçlarının başında hayvanlar ve hayvanların çektiği arabalar bulunmakta idi. Taşımacılıkta büyük ölçüde bu hayvanlar kullanılmaktaydı.

Bu hayvan grubunda beygir, kısrak, merkep, katır ve öküz bütün kazalarda bulunmakta iken, deve Uşak, Gediz, Simav ve Tavşanlı kazalarında bulunmaktadır. Kütahya merkez kazası ile Eğrigöz kazasında deve bulunmamaktadır.

2.5.2.2. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvanlar

Tablo 2.33: Kütahya'nın 1927 Yılındaki Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayıları

Kazaların İsmi ⁸²	İnek	Manda	Koyun	Keçi	Tiftik
Kütahya Kazası	15.184	6.681	39.252	11.206	31.912
Uşak Kazası	9.096	3.593	51.135	59.336	1.235
Gediz Kazası	6.642	1.075	20.269	40.286	29
Simav Kazası	9.439	954	21.493	35.599	6
Eğrigöz Kazası	6.489	1.177	17.217	31.219	3.313
Tavşanlı Kazası	8.439	2.010	25.082	32.147	8.270
TOPLAM	55.289	15.490	174.448	209.793	44.765

Kütahya ve kazalarında başlıca yetiştirilen büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar inek, manda, koyun, keçi ve tiftik keçisidir. Bütün ilçelerde bu hayvanların tamamı yetiştirilmektedir. Bu hayvanlardan en çok yetiştirilene keçi olup, 209.793 adet keçi bulunmaktadır. Keçi en çok Uşak'ta en az ise Kütahya Merkez kazasında bulunmaktadır. Koyun ikinci sırada yer alan hayvandır. Bunun sayısı 174.448'dir. Koyun bütün kazalarda yetiştirilmekte olup, Uşak yine en çok koyunun bulunduğu kazadır. Bütün kazalarda bulunan diğer bir hayvan da inektir. Kütahya geneli inek

⁸² a.g.s.

sayısı 55.289'dur. Kütahya Merkez kaza en fazla ineğin bulunduğu kazadır. Tiftik keçisi sayı bakımından dördüncü sıradadır. Toplam 44.765 adet tiftik keçisi bulunmaktadır. Kütahya merkez kazası en fazla tiftik yetiştirilen yerdir. Simav'da sadece 6 tane tiftik bulunmaktadır. Manda bu hayvanların içinde en az olanıdır. Toplam manda sayısı 15.490 olup, en fazla yine Kütahya Merkez Kazada bulunmaktadır.

Gerek küçükbaş ve gerek büyükbaş hayvanların etinden, sütünden ve derisinden yararlanılmaktadır. Bunun yanında küçükbaş hayvanların yünü, kılı ve tiftiğinden yararlanılmakta olup, bunlar dokuma sanayinin vazgeçilmezlerindedir. 1927-1928 yılı salnamesinde bu hayvanlardan elde edilen ürünlere ait bilgiler de bulunmaktadır.

Tablo 2.34: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılına Ait Hayvancılık Gelirleri

Kazaların İsimleri ⁸³	Süt (Kg.)	Yün- Yapağı (Kg.)	Keçi kılı (Kg.)	Tiftik (Kg.)
Kütahya Kazası	5.701.333	98.130	11.205	63.824
Uşak Kazası	4.943.172	178.972	59.336	2.470
Gediz Kazası	3.175.320	70.941	40.286	58
Simav Kazası	4.095.997	75.225	35.599	12
Eğrigöz Kazası	3.059.917	60.259	31.219	6.626
Tavşanlı Kazası	3.917.062	87.787	32.147	16.540
Yekün	24.892.801	571.314	209.793	89.530

Hayvansal ürünlerin arasında en çok elde edilen ürün süttür. Süt inek, koyun, keçi ve tiftik gibi hayvanların hepsinden elde edildiği için, ürünlerin arasında en fazla olanıdır. Toplam elde edilen süt 24.892.801 Kg.dır. Bu sütlerin hangi hayvanlardan ne kadar elde edildiğine dair kayıt bulunmadığı gibi, bunların nasıl değerlendirildiği hususunda bilgi yer almamaktadır. Kütahya'dan başka yerlere gönderilen ürünlerin arasında da süt ve süt ürünleri yer almamaktadır. Buradan yola çıkarak elde edilen sütün peynir, tereyağı ve yoğurt olarak vilayet dahilinde tüketildiği yorumunu yapmak mümkündür.

⁸³ a.g.s.

Koyun cinsi hayvanlardan elde edilen yün ve yapağının miktarı Kütahya geneli 571.314 Kg'dır. Koyun başına elde edilen yapağı ve yün yaklaşık olarak 3,2 Kg'dır. Yün ve yapağı Kütahya'nın başka vilayetlere ihraç ettiği ürünler arasındadır. Ancak, kayıtlarda bunların miktarı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Keçilerden elde edilen kılın üretim miktarı ise, 209.793 Kg'dır. Bu da yine bütün kazalarda elde edilmektedir. Bir keçi başına elde edilen ürün 1 Kg'dır. Kılın dışarıya satıldığına dair her hangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Tiftik keçisinden elde edilen tiftiğin toplam miktarı 89.530 Kg'dır. Bir tiftik keçisinden elde edilen tiftik yaklaşık olarak 2 Kg'dır. Tiftik dışarıya ihraç edilen ürünler arasında yer almaktadır.

2.5.2.3. Arıcılık

Tablo 2.35: Kütahya Vilayeti'nin 1927 Yılındaki Arı Kovanı Sayısı ve Bal Hasılatı

Kazaların İsimleri ⁸⁴	Arı Kovanı (Adet)	Bal (Kg.)
Kütahya Kazası	6100	36600
Uşak Kazası	5500	33000
Gediz Kazası	3250	19500
Simav Kazası	4800	28800
Eğrigöz Kazası	3850	23100
Tavşanlı Kazası	2800	16800
Yekün	26300	157800

Arıcılık Kütahya'nın bütün kazalarında az veya çok yapılan ekonomik faaliyetlerdendir. Vilayet genelinde toplam 26.300 adet arı kovanı bulunmakta ve bunlarda 157.800 Kg. bal elde edilmektedir.

⁸⁴ a.g.s.

2.5.3. Ormancılık

Tablo 2.36: Kütahya'nın Dağları ve Yüzölçümleri

Yerleşim Yeri	Dağ Adları ⁸⁵	Miktarı/Hektar
Kütahya Merkez Kazası	Türkmen Dağı, Murat Dağı, Kirazlı Dağ	51.100
Uşak Kazası	Murat Dağı, Burgaz Dağı, Ahır Dağı	50.000
Gediz Kazası	Murat Dağı, Şaphane Dağı, Koca Dağ, Dört Ahur Dağı, Tahtalı Dağı, Elmalı Dağı	31.000
Simav Kazası	Akdağ, Demirci Dağı, Şaphane Dağı, Gölcük Dağı, Eğrigöz Dağı	122.000
Eğrigöz Kazası	Eğrigöz Dağı, Katran Dağı, Gölcük Dağı	20.000
Tavşanlı Kazası	Yeşil Dağ, Yaylacık Dağı	22.000

Kütahya merkez kazası dahilinde Türkmen Dağı, Murad Dağı, Kirazlı Dağı ve birçok baltalık orman bulunmaktadır. Bu ormanların kapladığı alan 51.100 hektardır. Bu ormanlarda, kara çam, sarı çam, ak ve kara meşe, kayın, kara ardıç ağaçlarını bulunmaktadır.

Uşak Kazası'nda Murad Dağı, Burgaz ve Ahır Dağı ormanları bulunmakta olup, bunların kapladığı alan 50.000 hektardır. Bu ormanlardan kereste ve odunun yanında, kömür⁸⁶ de imal edilmektedir. Bunlardan başka, çok miktarda palamut da elde edilmektedir.

Gediz Kazası'nda ise Murad Dağı, Şaphane ve Koca Dağ ve Murad Dağı'nın kolları olan Dört Ahur, Tahtalı, Elma Dağı gibi ormanları bulunmaktadır. Bunların kapladığı alan 31.000 hektardan ibarettir. Gediz Kazası'nda 1000 hektar şahıslara ait palamut koruları bulunmaktadır. Bu ormanlardan kereste, odun ve kömür elde edilmektedir.

Simav Kazası Ak Dağ, Demirci Dağı, Şaphane, Gölcük, Eğrigöz Dağı ormanlarını kapsamaktadır. Bunların miktarı 122.000 hektardır. Ağaçların ekserisi ak çam, kara çam ile kayın ve meşe teşkil eder.

Eğrigöz Kazası'nda Eğrigöz, Katran ve Gölcük dağları ormanları bulunmakta olup 20.000 hektarlık bir sahayı işgal eder.

⁸⁵ 1926-1927 Devlet Salnamesi

⁸⁶ Burada bahsi geçen kömür, çeşitli ağaçların yakılması suretiyle, özellikle o dönemde demircilikte kullanılan odun kömürüdür.

Tavşanlı Kazası dahilinde Yeşil ve Yaylacık dağları vardır. 22.000 hektar kadar olan bu ormanlardaki ağaçlar genellikle çamdır.

Tablo 2.37: 1927-1928 Salnamesine Göre Kütahya'nın Ormanları

Kazanın İsmi ⁸⁷	Ormanların Kapladığı Alan (Hektar)	Ormanların Ağaç Çeşitleri Üzerine Taksimatı					
		Akçam (Hektar)	Karaçam (Hektar)	Ardıç (Hektar)	Meşe Envai (Hektar)	Palamut (Hektar)	Mütenevvi Çalılıklar (Hektar)
Kütahya	50.500		25.000		15.000		10.500
Uşak	50.000		20.000	1000	18.500	500	10.000
Gediz	31.900		20.000		7.500	500	3000
Simav	100.000	25.000	55.000		10.000		10.000
Eğrigöz	38.000		22.000	1000	8.000		17.000
Tavşanlı	21.600		6.600		10.000		5.000
Yekun	292.000	25.000	148.600	2000	69.000	1000	55.500

Tabloda da görüldüğü gibi Kütahya'daki ormanların kapladığı alan 292.000 hektardır. En fazla orman, 100.000 hektar ile Simav'da bulunmaktadır. Bunu 50.000 hektar ile Kütahya ve Uşak takip etmektedir. Eğrigöz Kazası'nda 38.000 hektar, Gediz Kazası'nda 31.000 hektar orman yer almaktadır. En az orman 21.600 ile Tavşanlı'da bulunmaktadır.

Kütahya ormanlarının büyük bir çoğunluğunun karaçam, meşe ve çalılıklardan meydana geldiği görülmektedir. Bu cins ağaçlar Kütahya Kaza merkezi ve diğer kazalarda bulunmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak akçam sadece Simav Kazası'nda yer alırken, Uşak ve Eğrigöz kazalarında ardıç yer almaktadır. Gediz ve Uşak'ta ise palamut ağaçlarıyla kaplı ormanların bulunduğu görülmektedir.

Kütahya'da ormanların ekonomik olarak da değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Ormanlardan elde edilen ürünler kereste, odun ve odun kömürüdür. Odun kömürü, odunun havasız bir ortamda kömürleşmesiyle elde edilen katı kısmıdır.⁸⁸ Odun kömürü günümüzde mangal kömürü olarak kullanılmaktadır. Ancak, Osmanlı döneminde ve dolayısıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında kullanım alanları oldukça farklıydı. Silah sanayii en önemli kullanım alanıydı. Çünkü başta İstanbul olmak üzere ülkenin farklı yerlerindeki baruthanelerin en önemli hammaddesi odun kömürüydü. Kömürün esas maddesi olan karbon, güherçilenin oksijeni ile birleşerek, barutun yanmasında önemli

⁸⁷ 1927-1928 Devlet Salnamesi.

⁸⁸ Yener Göker-Turgay Akbulut, (1994), "Odun Kömürü ve Seyyar Madeni Kömür Ocaklarında Üretimi" *İÜ Orman Fakültesi Dergisi*, C.44, S.3-4, s. 35.

bir yere sahipti. Bundan başka, evlerde ve kahvehanelerde ısınma amaçlı da kullanılmaktaydı.⁸⁹

Tablo 2.38: Kütahya Vilayeti'nde 1927 Yılındaki Orman Ürünleri ve Miktarları

Kazanın İsmi ⁹⁰	Ormanlarda bir sene zarfında kesilen kereste ve Yakacak Miktarı		
	Kereste (Metre Küp)	Odun (Kantar)	Kömür (Kantar)
Kütahya	4900	75800	20.000
Uşak	6500	58.000	20.000
Gediz	4200	41000	8000
Simav	700	35.000	3000
Eğrigöz	500	38.000	2000
Tavşanlı	1.000	27.000	4.500
Yekun	17.800	274.800	57.500

Tabloda da görüldüğü gibi, orman ürünleri olan kereste, odun ve odun kömürünün Kütahya merkez kaza ve diğer kazaların hepsinde yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, toplamda 17.830 metreküp kereste, 274.800 kantar odun ve 57.500 kantar odun kömürü elde edilmiştir.

2.5.4. Madencilik

Günümüzde olduğu gibi eskiden de Kütahya'nın madencilik yönünden oldukça ileride olduğu anlaşılmaktadır. Madencilik konusu salnamelerde oldukça detaylı işlenmiştir.

⁸⁹ Muharrem Öztel, (2013), "Tanzimat Dönemi ve Sonrasında İstanbul'un Temel ihtiyaçlarından Odun ve Kömürün (Mahrukut) Üretim Sürecinde ve Arz Piyasasında Yaşanan Problemler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.24, s.283.

⁹⁰ 1927-1928 Devlet Salnamesi

Tablo 2.39: Kütahya Vilayeti'ndeki Madenler⁹¹

Kazanın Adı	Madenin Bulunduğu Yer	Madenin Cinsi
Uşak Kazası	Ulubey-Kayalı Sağır Köyü	Zımpara Madeni
	Merkez İlyaslı Köyü	Manganez
	Banaz-Hallaclar Köyü	Maden kömürü
	Banaz-Mente Köyü	Demir Oksit (Humz-ı Yeknim-i Hadid)
	Banaz-Karaağaç Köyü	Demir Sülfat
Tavşanlı Kazası	Doğanlar Köyü	Krom Madeni
	Seyitömer Köyü	Kömür
	Kükürt köyü	Kömür
	Doğanlar-Tutuş Köyleri	Antimon-Simli Kurşun
Gediz Kazası	Karamanca Köyü	Aynüşşems
	Göynük Köyü	Kurşun Madeni
	Şaphane Nahiyesi	Şap Madeni
	Gökler Köyü	Kömür
Simav Kazası	-	Simli Kurşun, Antimon, Kömür, Alçı
Eğrigöz Kazası	-	Demir, Antimon Simli Kurşun, Alçı, Krom

Tabloda da görüldüğü gibi, Kütahya'nın Uşak, Tavşanlı, Gediz, Simav ve Eğrigöz kazalarında madenler bulunmaktadır. Madencilğin en fazla olduğu yer Uşak Kazası'dır. Uşak'ta 5 maden bulunmakta olup, bunlar zımpara, manganez, maden kömürü, demir oksit ve demir sülfat madenleridir. Bunlardan 3 tanesi Banaz Nahiyesi'nde bir tanesi Ulubey Nahiyesinde bir tanesi de merkez İlyaslı köyündedir.

Tavşanlı ve Gediz kazalarında ise dörder maden bulunmaktadır. Tavşanlı kazasında iki kömür, bir krom ve bir de antimon-simli kurşun madenleri bulunmaktadır. Gediz Kazasında ise bir aynüşşems, bir kurşun, bir şap ve bir de kömür madeni olduğu görülmektedir.

Simav Kazasında yer belirtilmeden simli kurşun, kömür ve alçı madenlerinin olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde Eğrigöz Kazasında da yine yeri belirtilmeyen demir, antimon, simli kurşun, alçı ve krom madenleri bulunmaktadır.

1927-1928 Salnamesine göre madenlerin bir kısmının keşfedildiği, ancak işletmeye açılmadığı anlaşılmaktadır.

⁹¹ 1926-1927 Devlet Salnamesi

Tablo 2.40: Kütahya'nın Keşfedilmiş Ancak İşletmeye Açılmamış Madenleri

Kazaların İsimleri ⁹²	Keşfedilmiş Ama İşletmeye Açılmamış Madenler	
	Mevkii	Cinsi
Kütahya Kazası	Muradili	Lüle Taşı
Kütahya Kazası	Cebrail	Antimon
Kütahya Kazası	Çubukçuk	Krom
Kütahya Kazası	Kınık	Krom
Tavşanlı Kazası	Küçük İlet	Krom
Tavşanlı Kazası	Çukur	Krom
Tavşanlı Kazası	Kara Ağaç	Krom

İşletmeye açılmayan madenlerin sayısı 7'dir. Bunlardan 5 tanesi krom, bir tanesi antimon ve bir tanesi de lüle taşı madenidir. Bu madenlerden 4 tanesi Kütahya merkez kazada, geri kalan 3 tanesi ise Tavşanlı Kazasında bulunmaktadır.

Bunlardan başka Kütahya Merkez Kazası'nda demir, cam ve şişe madenleriyle, keşfedilmeye hazır karafit, linyit, İngiliz tuzu madenleri vardır.⁹³

Osmanlılar döneminde madencilik faaliyetleri Maden Nizamnameleri ile düzenleniyordu. İlk maden nizamnamesi 1861 yılında çıkarılmıştır. 1869 ve 1887 nizamnameleri bunu takip etmiştir. En son nizamname ise 1906 yılında çıkarılmıştır. Bu nizamnamelerde madenlerin nasıl aranacağı, bulunduktan sonra nasıl işletileceği ve maden imtiyazı almanın usulleri belirtilmiştir.⁹⁴

Tablo 2.41: Kütahya'da İşletmeye Açılmış Olan Madenler ve İmtiyaz Tarihleri

Kazaların İsimleri ⁹⁵	İşletilen Madenler			
	Mevkii	Cinsi	Sahibi	İmtiyaz Tarihi
Uşak Kazası	Kaba-i Sağır	Zımpara	Hacı Emin Hafız Edhem ve Emin Efendiler	2 Şubat 1324
Uşak Kazası	İlyaslı	Manganez	Seyyid Ahmed vereseşi	6 Ağustos 1331
Gediz Kazası	Karabağa	Opal-Aynüşşems	Durkaol	4 Mayıs 1326
Tavşanlı Kazası	Kovanlıpınar	Linyit-Kömür Madeni	Alimzade Hasan Bey	7 Nisan 1325
Tavşanlı Kazası	Dağardı	Krom	Türk Anonim Maden Şirketi	20 Kanun-u Sani 1340
Eğrigöz Kazası	Haler ve Kürece	Manganez, Bakır, Demir, Krom	Mahmud Celaleddin Bey	29 Kanun-u Evvel 1336

⁹² 1927-1928 Devlet Salnamesi

⁹³ 1927 Türkiye Salnamesi

⁹⁴ Geniş bilgi için Bkz. Özkan Keskin, (2012), *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, s.125-147.

⁹⁵ 1927-1928 Devlet Salnamesi

Yukarıda anlatılan usuller çerçevesinde Kütahya'da imtiyazlı olarak işletilen madenlerin sayısı 6'dır. Bunlardan en eski tarihli olanı 2 Şubat 1324 (1908) tarihli zımpara madenidir. İmtiyaz sahibi olarak Hacı Emin Hafız Edhem ve Emin Efendilerin kaydedildiği maden Uşak Kazası'nda Kaba-i Sağır mevkiindedir. Uşak'taki bir diğer imtiyazlı maden ise manganez madenidir. İlyaslı mevkiinde olan bu madenin imtiyaz tarihi 6 Ağustos 1331'dir (1915). Seyyid Ahmet tarafından imtiyaz alınmıştır. Ancak, daha sonra bu kişinin vefat ettiği ve imtiyazın mirasçılara düştüğü anlaşılmaktadır.

Gediz Kazası'ndaki imtiyazlı maden aynüşşems madenidir. 4 Mayıs 1326 (1910) tarihli bu madenin imtiyaz sahibi Durkaol'dur. Kütahya madenlerinin içerisinde imtiyaz sahibi gayrimüslim olan tek maden budur. Maden Karabağa mevkiindedir.

Tavşanlı Kazası'nda imtiyazlı iki maden bulunmaktadır. Bunlardan birisinin imtiyaz tarihi Cumhuriyetten önce diğeri de Cumhuriyetin ilanından sonradır. 7 Nisan 1325(1909) tarihli olan Linyit Kömür Madeninin imtiyaz sahibi Alimzade Hasan Bey'dir. Kovanlıpınar mevkiinde yer almaktadır. Cumhuriyet döneminde imtiyaz alınan 20 Kânunusani 1340 (20 Ocak 1924) tarihli Dağardı Nahiyesindeki krom madenidir. Bu madenin imtiyaz sahibi Türk Anonim Maden Şirketi'dir. Türk Anonim şirketi Almanlar tarafından kurulmuştur. Buradan senelik 4.000 ton krom, Kütahya istasyonu vasıtasıyla Almanya'ya gönderilmektedir.⁹⁶ Bu maden imtiyazı Cumhuriyet döneminde alınan ve bir şirkete ait olan tek madendir.

Eğrigöz Kazası'nda Mahmut Celaleddin Bey'in imtiyaz sahibi olduğu birkaç tane maden bulunmaktadır. Bu madenler manganez, bakır, demir ve kromdur. Haler ve Kürece mevkiindeki bu madenlerin imtiyaz tarihi 29 Kânunuevvel 1336 (1920) tarihlidir.

⁹⁶ 1927 Türkiye Salnamesi

2.6. ESNAFLAR⁹⁷

Tablo 2.42: Kütahya Vilayeti Dahilindeki Esnafın Kazalara Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Esnaf, Tüccâr ve İşyeri Sayısı
Kütahya Merkez Kazası	186
Uşak Kazası	352
Gediz Kazası	61
Simav Kazası	58
Eğrigöz (Emet) Kazası	69
Tavşanlı Kazası	101
TOPLAM	827

1927 Yılı Türkiye Salnamesine göre Kütahya Vilayetindeki esnaf, tüccâr ve diğer iş yerlerinin sayısı 827'dir. En fazla esnaf 352 ile Uşak kazasında yer almaktadır. Bunu 186 ile Kütahya Merkez Kazası, 101 ile Tavşanlı takip etmektedir. Diğer kazalardaki esnaf sayısı 100'ün altında olup, Emet'te 69, Gediz'de 61 ve Simav'da da 58 esnaf bulunmaktadır.

2.6.1. Kütahya Merkez Kazası Esnafı

Tablo 2.43: Kütahya Merkez Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri

S.N.	Esnaf Grubu	Sayısı
1	Eczay-ı Tıbbiye Tüccârları	1
2	Afyon Tüccârları	3
3	Av Derileri Tüccârları	5
4	İmalathaneler	1
5	Bankalar ⁹⁸	2
6	Bakkaliye Tüccârları	61
7	Tuhafiye Tüccârları	4
8	Tiftik Tüccârları	6
9	Tütün Tüccârları	1
10	Haşhaş Tüccârları	3
11	Hancı	2
12	Hırdavat Tüccârları	5
13	Haffafiye Tüccârları	16
14	Deri Tüccârları	4
15	Zahire Tüccârları	14
16	Singer Dikiş Makine Kumpanyası	1
17	Susam Tüccârları	6
18	Attariye Tüccârları	9
19	Fabrikalar	2
20	Kantariye Tüccârları	3
21	Kereste Tüccârları	5
22	Kösele Tüccârları	2
23	Manifatura Tüccârları	29
24	Müskirat Amili	1
	TOPLAM	186

⁹⁷ Esnaflar hakkındaki bilgilerin tamamı 1927 Türkiye Salnamesi'nin ilgili sayfalarından derlenmiştir.

⁹⁸ Bu bankalar, Ziraat Bankası ile Osmanlı Bankasıdır. (bkz. 1927 Türkiye Salnamesi)

Kütahya'daki esnaf, tüccâr ve ticari merkezlerin sayısı 186'dır. Çeşitli meslek dallarına ait 24 çeşit işyeri bulunmaktadır. İnsanların temel ihtiyaçları olan yiyecek ve giyecek üzerine olan meslek gruplarının fazlalığı dikkat çekmektedir. En fazla meslek grubu 61 ile bakkaliye tüccârıdır. Sonrasında 29 ile manifatura ve 16 ile de haffafiye (ayakkabıcı) dikkat çekmektedir. Bunlardan başka 14 zahire tüccârı, 9 attariye tüccârı (aktar), 6'şar tiftik tüccârı ve susam tüccârı, 5'er av derileri tüccârı, hırdavat tüccârı ve kereste tüccârı vardır. Bunlardan başka 4'er tuhafiyeye ve deri tüccârının yer aldığı kazada, 3'er tane de afyon, haşhaş ve kantariye tüccârı, 1 tütün ve 2 kösele tüccârı da bulunmaktadır. Saydığımız bu esnaf grupları 1927 yılında Kütahya'nın tipik bir Anadolu Kasabası olduğu izlenimini vermektedir.

Sayısı az olmasına rağmen, dönemin Kütahya'sında yer alan 1 eczacı, 1 imalathane, 2 banka, 2 hancı, 1 Singer Dikiş Makine Kumpanyası ve Müskirat Amili (İçki imalatçısı) dikkati çekmektedir.

2.6.2. Uşak Kazası Esnafları

Tablo 2.44: Uşak Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri

S.N.	Esnaf Grubu	Sayısı
1	Eczacılar	3
2	Afyon Tüccârları	1
3	Urgan Tüccârları	6
4	İplik Tüccârları	4
5	Bakır Tüccârları	6
6	Bakkaliye Tüccârları	59
7	Boya Tüccârları	6
8	Terzi Ticârethaneleri	16
9	Halı Tüccârları	17
10	Hancılar	7
11	Haşhaş Tüccârları	14
12	Debbağiye Tüccârları	59
13	Dakik (Un) Tüccârları	23
14	Demir İmalathaneleri	20
15	Dişçi	1
16	Sebze Tüccârları	6
17	Simsarlar	5
18	Kundura Tüccârları	33
19	Kereste Tüccârları	1
20	Manifatura Tüccârları	58
21	Marangozlar	6
22	Yapağı Tüccârları	1
	TOPLAM	352

Uşak'taki esnaf ve işyeri sayısı, Kütahya merkez kazasından çok daha fazladır. 22 çeşit olan esnaf ve işyerlerinin sayısı 352'dir. Bu çeşitlilikte dokuma işçiliği grubuna ait iplik, boya ve yapağı gibi iş kollarının bulunması, Uşak'ın bugünkü ekonomisinin temellerinden birisi olan tekstil sektörünün temelini o yıllarda atıldığını göstermektedir. Bunun yanında son yıllarda eski önemini yitirmesine rağmen, dericiliğin 1927 yılında da Uşak'ta önemli bir ticari faaliyet kolu olduğu görülmektedir.

Uşak'ta 59 bakkaliye tüccârı ve debbağıye (derici) tüccârı bulunmaktadır. Bunu 58 ile manifatura tüccârı ve 33 kundura takip etmektedir. Bunlardan başka, 23 un tüccârı, 17 halı tüccârı, 16 terzi, 14 haşhaş tüccârı, 6'şar urgan, sebze, bakır ve boya tüccârı, 4 iplik, 1 afyon, 1 kereste ve 1 yapağı tüccârı bulunmaktadır.

Bahsi geçenler dışında 3 eczacı, 7 hancı, 20 demir imalatçısı, 1 dişçi, 5 simsar ve 6 marangoz bulunması Uşak'taki ticari canlılığın göstergeleridir.

2.6.3. Gediz Kazası Esnafları

Tablo 2.45: Gediz Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri

S.N.	Esnaf Grubu	Sayısı
1	Afyon Tüccârları	7
2	Bakkaliye Tüccârları	17
3	Terzi Ticârethanesi	3
4	Halı Tüccârları	4
5	Demir Ticârethanesi	2
6	Kunduracılar	2
7	Manifatura Tüccârları	18
8	Yüncü Tüccârları	8
	TOPLAM	61

Gediz'de toplam 61 adet esnaf ve tüccâr bulunmaktadır. 18 manifatura tüccârı bulunmaktadır. Bunu bakkaliye tüccârları takip etmekte olup, sayıları 17'dir. Bunlardan başka 8 yüncü tüccârı, 7 afyon tüccârı, 4 halı tüccârı bulunmaktadır. Tüccâr grubundan başka 3 tane terzi, 2 tane demir ticârethanesi ve 2 tane de kunduracı bulunmaktadır.

2.6.4. Emet Kazası Esnafları

Tablo 2.46: Emet Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri

S.N.	Esnaf Grubu	Sayısı
1	Afyon Tüccârları	7
2	İdhalat ve ihracat tüccârları	33
3	Tuhafiye Tüccârları	14
4	Zahire Tüccârları	7
5	Manifatura Tüccârları	8
	TOPLAM	69

Emet çeşitlilik olarak en az tüccâr ve esnaf grubunun yer aldığı kazadır. 5 çeşit esnaf grubu bulunmakta olup, toplam 69 adet tüccâr ve esnaf vardır. Bu çeşitliliğin az olmasının sebebi, Emet'teki tüccâr grupları ayrı ayrı yazılmadan ithalat ve ihracat tüccârları olarak geniş bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu şekildeki tüccârların sayısı 33'tür. Bunlardan başka 14 tuhafiye tüccârı, 8 manifatura 7'ser afyon ve zahire tüccârı bulunmaktadır.

2.6.5. Simav Kazası Esnafları

Tablo 2.47: Simav Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri

S.N.	Esnaf Grubu	Sayısı
1	Bakkaliye Tüccârları	18
2	Halı Tüccârları	2
3	Debbağiye Tüccârları	13
4	Dakik Fabrikaları	2
5	Koyun Tüccârları	2
6	Manifatura Tüccârları	21
	TOPLAM	58

Simav da esnaf çeşitliğinin az olduğu kazalardan birisidir. Ayrıca, esnaf ve tüccâr sayısı olarak en az olan kaza olup, 58 tüccâr ve işyeri bulunmaktadır. Sayıca en fazla tüccâr 21 ile Manifatura tüccârı başı çekmektedir. Bunu 18 ile bakkaliye tüccârları takip etmektedir. Simav'da da dericiliğin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Çünkü 13 tane debağat tüccârı (derici) bulunmaktadır. Bunlardan başka 2'ser adet halı ve koyun tüccârı vardır. Tüccâr grubundan başka 2 tane de dakik (un) fabrikası bulunmaktadır.

2.6.6. Tavşanlı Kazası Esnafları

Tablo 2.48: Tavşanlı Kazasındaki Esnaf, Tüccâr ve İşyerleri

S.N.	Esnaf Grubu	Sayı
1	Bezzaziye Tüccârları	1
2	Bakkaliye Tüccârları	33
3	Haffafiye Tüccârları	6
4	Debbağiye Tüccârları	23
5	Zahire Tüccârları	2
6	Fabrika	1
7	Keçeci Tüccârları	2
8	Manifatura Tüccârları	28
9	Muytabiye Tüccârları	3
10	Yağ Tüccârları	2
	TOPLAM	101

Tavşanlı Kazası'nda diğer kazalarda olduğu gibi bakkaliye tüccârları ve manifatura tüccârları başı çekmektedir. 33 Bakkaliye tüccârı ve 28 manifatura tüccârı bulunmaktadır. Uşak ve Simav'da olduğu gibi Tavşanlı'da da dericilik sektörü önemli yer tutmaktadır. Burada 23 adet debbağiye tüccârı (derici) bulunmaktadır. 6 haffafiye tüccârının (ayakkabıcı) yer aldığı Tavşanlı'da 3 muytabiye tüccârı, 2'şer de zahire, keçeci ve yağ tüccârı bulunmaktadır. Diğer kazalarda bulunmayan bezzaziye tüccârı Tavşanlı'da yer alan tüccârlardandır. Manifatura tüccârları ile hemen hemen aynı işi yapan bezzaz⁹⁹ sadece bir tane kayıtlıdır. Bunlardan başka 1 tane de fabrika yer almaktadır.

2.7. TARIM

Kişilerin, toplumların veya milletlerin hayatı üzerinde yaşadıkları coğrafyanın önemli etkileri bulunmaktadır. Yaşadıkları coğrafyayı en iyi şekilde tanıyıp oralara her anlamda hakim olabilen, toprağı ve tabii çevreyi en iyi şekilde kullanabilen toplumlar gelişme gösterip iktisadi kalkınmalarını tamamlamışlardır. Buna paralel olarak da siyasi olarak güçlenmişlerdir¹⁰⁰. Bunun tarihte örneklerine çokça rastlamak mümkündür. Ancak Osmanlı devleti şüphesiz bunun en güzel örneğidir.

Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik yapıyı belirleyen en önemli unsur ziraattır. Orhan Gazi zamanından başlayarak, yerleşik bir

⁹⁹ Bezzaz, bezci, kumaş satan, manifaturacılık işi yapan kişidir. Bkz. Ferit Devellioğlu, (1986), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: s.123.

¹⁰⁰ Bayram Kodaman,(1999), "Kalkınmada Çağdaş Devletlerin Görevleri", *Cumhuriyetin Tarihi ve Fikri Temelleri ve Atatürk*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yay., Isparta: s. 105-106.

toplum düzeni ve gittikçe gelişen idarî ve askerî düzen üzerine oturmaya başlayan Osmanlılarda, tarım ağırlıklı bir ekonomik düzenin hâkim olduğu bir gerçektir. Aynı durum, Cumhuriyet Türkiye'sinde de devam etmiştir.

İncelemiş olduğumuz dönemde Kütahya Vilayeti'nin genelinde tarımın önemli bir yer tuttuğunu salnamelerden anlamak mümkündür. Salnamelerde hem arazilerin kullanımı, hem de yetiştirilen ürünler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bu durum o dönemde gerçekleşen Kütahya'daki tarım faaliyetleri hakkında önemli bilgiler edinme imkânı sağlamıştır.

İklim koşullarının uygunluğundan dolayı Kütahya İli her türlü tarım ürünü yetiştirmeye müsaittir. En verimli arazi Porsuk Suyu'nun geçtiği vadi ve ovadır. Bunun yanında Altıntaş ve Gireği Nahiyeleri Ovaları ile Örencik Ovası ve Uşak'ın Banaz Ovaları da verimli arazilerdendir. Vilayetin dağlık kısımları oldukça yüksektir¹⁰¹.

Vilayet dahilinde önemli ve geniş ormanlar bulunmaktadır. Buralarda tarıma elverişli olan alanlar sınırlıdır. Bu ormanlarda akçam, sarıçam, karaçam, köknar, meşe ve gürgen ağaçları bulunmaktadır. Yine bu ormanlık alanlarda geniş yayla ve meralar bulunduğu için koyun ve keçi yetiştirmek için gayet uygundur¹⁰².

Yetiştirilen tarım ürünlerinden en önemlisi buğday ve arpadır. Bu ürünlerin en çok yetiştirildiği yerler merkez kaza, Tavşanlı, Eğrigöz ve Uşak Kazalarıdır. Burçak ve benzeri ürünler ise vilayetin hemen hemen her tarafında yetiştirilmektedir.

Bakliyatgillerden ise en fazla nohut ve fasulye yetiştirilmekte olup bunu bakla ve mercimek takip etmektedir. Bu mahsüller en fazla Tavşanlı, Eğrigöz ve Uşak kazalarında yetiştirilmektedir. Tavşanlı'da yetiştirilen nohut birinci kalitedir. Birinci derecede soğan yetiştirilen yerler ise Kütahya Şehri civarındaki köyler ile Eğrigöz ve Uşak Kazalarıdır.

Kütahya'da yetiştirilen ürünlerin başında patates gelmektedir. Bu bağlamda merkez kazada, merkeze yakın olan civar köylerde patates yetiştirilmektedir. Özellikle Kütahya yakınlarındaki Bölice Köyü patates üretiminde birinci durumdadır. Bu köyde, 100-120 haneden 80-90 hanesi patates tarımı ile uğraşmakta olup senelik 100.000-150.000 kıyye arasında ürün elde edilmektedir. Burada yetiştirilen patatesin cinsi erken

¹⁰¹ 1925-1926 Devlet Salnamesi

¹⁰² a.g.s.

yetişen Marsilya Patatesi olup lezzeti daha iyi olan Viktorya, Railuru, Marjulen ve Malta gibi patates çeşitleri henüz yetiştirilmemektedir¹⁰³.

Bundan başka tarımı yapılan bir başka ürün beyaz turptur. Bu ürün de Kütahya'nın içinde ve çevre köylerinde oldukça fazla miktarda yetiştirilmektedir. Bundan başka sebze olarak, Eğrigöz ve Uşak kazalarında havuç, pancar, şalgam, turp, pırasa, lahana, ıspanak, kabak, bamya, fasulye, hıyar, patlıcan, biber, domates, marul ve salatalık yetiştirilmektedir. Kütahya merkezinde yetiştirilen lahanaların ağırlığı 50 kg. kadar gelmektedir.

Bunların yanında yaş ve kuru meyvecilikte de Kütahya önde gelen illerdendir. Bu bağlamda armut, erik, vişne, kiraz, ceviz ve fındık yetiştirilmektedir. Vişne, kiraz ve erikler daha çok vilayet merkezi ve yakın köylerinde yetiştirilirken, Emet, Simav, Gediz ve Uşak kazalarında ise üzüm yetiştiriciliği önemlidir. Bunlar yaş olarak tüketime sunulduğu gibi, pekmez, bulama ve sirke olarak da değerlendirilerek, tüketime sunulmaktadır. Ancak son senelerde filoksera (asma biti) hastalığı sebebiyle üretimde büyük düşüşler görülmüştür. Bağların büyük bir çoğunluğu harap olmuştur.

Kütahya vilayetinde sanayi bitkilerinin de üretildiği görülmektedir. Uşak'ta pamuk, Simav'da keten ve kenevir yetiştirilmektedir. Yağlık bitkilerden Uşak'ta susam, Tavşanlı, Gediz, Simav ve Eğrigöz'de haşhaş üretimi önemlidir. Tütün ise, başta Kütahya merkez kazası köyleri olmak üzere, Tavşanlı, Eğrigöz, Uşak kazalarında üretimi yapılmaktadır. Bütün bu kazalarda tütün üretimine ayrılan arazi miktarı bin dönümden fazladır.

¹⁰³ a.g.s.

Tablo 2.49: Salnamelere Göre Kütahya’da Yetiştirilen Tarım Ürünleri ve Miktarı

Tarımı Ürünü	Ölçü Cinsi	1925-26	1926-1927
Buğday	Kile	4.503.256	4.503.256
Arpa	Kile	5.416.059	5.416.000
Çavdar	Kile	36.296	36.296
Yulaf	Kile	31.900	31.900
Mısır	Kile	28.0620	280.620
Darı	Kile	66.600	28.350
Burçak	Kile	419.340	419.240
Mercimek	Kile	23.728	22.288
Nohut	Kile	64.320	64.320
Mürdük	Kile	13.065	-
Fasulye	Kile	30.560	46.410
Haşhaş	Kile	39.684	-
Anason	Kilo	2.700	2.200
Patetes	Kilo	1.817.500	1.817.500
Tütün	Kilo	4.633.500	3.433.500
Pamuk	Kilo	416.000	416.000
Afyon sakızı	Kilo	-	15.255

Tablo 2.49’da 1925-1926 Yılı ve 1926-1927 Yılı salnamelerine göre Kütahya’da yetiştirilen tarım ürünleri verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi, ürünlerin büyük bir çoğunluğunun miktarları her iki salnamede de aynı verilmiştir. Bu durum, bir önceki yılın verilerinin aynı şekilde girildiği izlenimini uyandırmaktadır. Fakat bunu doğrulayacak bir bilgi olmadığı için, değerlerin bu haliyle tabi tutulması gerekmektedir.

Her iki salnamedeki bilgilere göre Kütahya’da yetiştirilen buğday 4.503.256 kiledir. Bunun kilogram olarak değeri yaklaşık olarak 115.535.536 kg’dır.¹⁰⁴ Temel tüketim gıdası hububat olan toplumlarda, ihtiyacı karşılamak için kişi başına tekabül eden yıllık buğday miktarı 190 ila 235 kg arasında değişmektedir¹⁰⁵. 1925-1926 Yılında Kütahya’nın nüfusu 293.356 olduğu tespit edilmişti. Bu durumda kişi başına düşen buğday miktarı 394 kg. olarak hesaplanmıştır.¹⁰⁶ Bu durumda Kütahya’da üretilen buğdayın tüketim miktarından daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Buğday üretiminde gerçekleşen fazla miktarın çevre illere satıldığı, yine salnamelerin “ihracat” kısmında belirtilmektedir.

¹⁰⁴ Kilenin İstanbul Kilesi’nin esas alındığı varsayımından hareketle bu sonuca ulaşılmıştır. Bir İstanbul Kilesi buğday için 25,656 kg’dır. Bkz. Walter Hinz, (1990), *İslam’da Ölçü Sistemleri*, Acar Sevim, (Çev.)Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul: s.51.

¹⁰⁵ Nejdet Bilgi, (2008) “Temettuât Defterlerine Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Salihli”, *Türk İncelemeleri Dergisi*, XXIII, S.1, s.46.

¹⁰⁶ Bu rakam elde edilen buğday miktarının nüfusa bölümüyle elde edilmiştir.

Arpa kile cinsinden değerlendirildiği zaman en fazla kaldırılan tarım ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen arpanın miktarı 5.416.000 kiledir. Bunun kg. olarak karşılığı, yaklaşık 120.506.000 kilogramdır¹⁰⁷. Arpa, daha çok hayvan yemi olarak kullanılan bir ürün olmakla birlikte, biranın da hammaddesidir. Salnamelerde Kütahya'da yetiştirilen arpanın bira üretiminde kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bira fabrikası kurulması tavsiye edilmektedir. Kütahya'daki hayvan sayısına bakarak, daha çok hayvan yemi olarak tüketildiğini anlamak mümkündür.

Bunlardan başka, üretilen tarım ürünleri, çavdar, yulaf, mısır, darı, burçak, mercimek, nohut, mürdük, fasulye, haşhaş, anason, patates, tütün ve pamuktur. Bu ürünlerden tütün ve patatesin üretiminin fazla olduğu görülmektedir.

Vilayetin tarım yapmaya elverişli toprakları 5.291.555 dönümdür.¹⁰⁸ Bu arazilerden tarım yapılan arazi miktarı 1925 yılı itibariyle 1.169.073 dönümdür¹⁰⁹, 1926 yılında ise 1.264.973 dönümdür.¹¹⁰ 1928 yılında ise, veriler kilometre kare cinsinden verilmiştir. Buna göre, vilayetin toplam alanı 17.150 kilometrekare olup, 5.096 kilometrekaresinde ziraat yapılmaktadır. Arazilerin 12.039 kilometrekaresi ise ekilip-dikilmeyen (gayr-i mezru) arazidir. Gayr-i mezru arazilerin 2.466 kilometresi dağlık taşlık, 40 kilometrekaresi göl ve bataklıktır. Geri kalan kısmı ise, meradır.¹¹¹ Bu arazilerde yukarıda belirtilen miktarlarda buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, darı, burçak, mercimek, nohut, mürdük, fasulye, haşhaş, anason, patates, tütün ve pamuk yetiştirilmektedir.

1927-1928 Yılı salnamelerinde yetiştirilen tarım ürünleri kazalara göre ayrı ayrı verilmiştir. Bunun yanında, ürünlerin hem kaç dönüm ekildiği hem de ne kadar ürün elde edildiği belirtilmiştir. Yetiştirilen tarım ürünlerini daha anlaşılır biçimde değerlendirmek amacıyla, hububat ürünleri, sebze ve sanayi ürünleri olarak ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun bulduk.

¹⁰⁷ 1 kile arpa 22.25 kg.dır. Bkz. Hinz, *a.g.e.*, s.51.

¹⁰⁸ 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹⁰⁹ 1925-1926 Devlet Salnamesi

¹¹⁰ 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹¹¹ 1927-1928 Devlet Salnamesi

2.7.1. Hububat Yetiştiriciliği

Tablo 2.50: Kazalara Göre Dönüm Cinsinden Hububat Tarımı

Kazaların İsimleri ¹¹²	Buğday (Dönüm)	Arpa	Yulaf	Çavdar	Burçak	Mısır	Darı
Kütahya Kazası	345.409	219.945	2.200	-	8.990	9.675	5.150
Uşak Kazası	216.659	128.700		-	24.780	4.200	-
Gediz Kazası	100.175	52.892	4.300	-	13.290	960	2.900
Simav Kazası	102.412	78.171	6.172	4.733	20.330	9.940	-
Eğrigöz Kazası	42.665	33.186		-	3.770	1.750	1.010
Tavşanlı Kazası	67.246	40.685	3.180	-	4.980	1.150	-
Yekün	874.566	553.579	15.852	4.732	76.140	27.675	9.060

Kütahya’da hububat tarımı için ayrılan arazi miktarı 1927-1928 salnamesinde 1.561.604 dönüm olarak belirtilmiştir. Bunun büyük bir çoğunluğu buğday tarımı için ayrılmıştır. Bunu arpa tarımı takip etmektedir. Daha sonra sırasıyla mısır, yulaf, burçak, darı ve çavdar gelmektedir.

Buğday, arpa, yulaf, burçak ve mısır bütün kazalarda tarımı yapılan ürünlerdendir. Ancak, çavdar sadece Simav Kazası’nda yapılmakta iken, darı ise, Kütahya, Gediz ve Eğrigöz kazalarında ekilip kaldırılmaktadır.

Tablo 2.51: Kazalara Göre Kilogram Cinsinden Hububat Tarımı

Kazaların İsimleri ¹¹³	Buğday (Kilogram)	Arpa	Yulaf	Çavdar	Burçak	Mısır	Darı
Kütahya Kazası	34.540.900	26.393.400	36.400		899.000	1.451.250	4.003.000
Uşak Kazası	21.665.900	15.444.000			2.478.000	630.000	
Gediz Kazası	10.017.500	6.347.160	516.000		1.329.000	144.000	580.000
Simav Kazası	10.241.200	9.380.400	740.640	567.960	20.032.000	1.491.000	
Eğrigöz Kazası	4.266.500	3.982.320			377.000	262.500	202.000
Tavşanlı Kazası	6.724.600	4.882.200	381.600		498.000	172.500	
Yekün	87.456.600	66.429.480	1.674.620	567.960	25.613.000	4.151.250	4.785.000

¹¹² 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹¹³ a.g.s.

Bu bilgiler doğrultusunda Kütahya’da 1927-1928 yılı salnamesine göre üretilen buğdayın 87.456.600 Kg. olduğu ortaya çıkmaktadır. Verilerde herhangi bir yanlışlığın olmadığından yola çıkılarak, bir önceki verilerle karşılaştırıldığında buğday üretiminde düşüşün olduğu gözlemlenmektedir. Çünkü, önceki verilere göre Kütahya genelindeki buğday üretimi 115.535.536 kilogram olarak hesaplanmıştı. Arpa üretimi 66.429.480 Kg olarak verilmiştir. Arpada da bir önceki verilere göre büyük farklılık bulunmaktadır. Diğer ürünlerin, önceki yıllarda üretilen miktarları cins olarak birbirlerinden farklı olduğu için değerlendirme imkanı bulunmamaktadır.

2.7.2. Sebze Yetiştiriciliği

Tablo 2.52: Kazalara Göre Sebze Yetiştiriciliği

Kazaların İsimleri ¹¹⁴	Bakla		Patetes	
	Kg.	Kg.	Dönüm	Kg.
Kütahya Kazası			2.670	1.235.000
Uşak Kazası			2.700	1.350.000
Gediz Kazası	-		-	-
Simav Kazası	80	6.400	730	36.500
Eğrigöz Kazası	-		-	-
Tavşanlı Kazası	-		-	-
Yekün	80	6.400	6.100	2.621.500

Sebze olarak değerlendirebileceğimiz ürünler patetes ve bakladır.¹¹⁵ Bakla sadece Simav kazasında üretilmekte olup 80 dönümlük bir arazide 6.400 kg. bakla üretimi gerçekleşmiştir. Kütahya ve civarında üretilen patates miktarı 2.621.500 Kg’dır. Patetes özellikle Kütahya’nın merkez kazasına bağlı Bölice Köyü’nde çok fazla yetiştirilmektedir. Bu köydeki 120 haneden yaklaşık olarak 90 hanesi patetes yetiştirmektedir. Yetiştirilen patetes Marsilya cinsidir. Bu cins patetesler çabuk yetişen

¹¹⁴ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹¹⁵ Baklanın hem kuru hem de yaş tüketilmektedir. Salnamelerde bunun nasıl tüketildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Biz bunun yaş olarak tüketime sunulduğunu varsayarak, sebze olarak değerlendirmeyi uygun bulduk.

cinstendir. Kütahya'nın merkez kazasında, Uşak ve Simav'da patates tarımı yapılmaktadır. Kütahya merkez kazasında yapılan patates üretimi oldukça önemlidir. Bu husus yukarıda, diğer salnamelerde verilen bilgiler doğrultusunda açıklanmıştır.

2.7.3. Sanayi Bitki Yetiştiriciliği

Tablo 2.53: Sanayi Bitkilerinin Kazalara Göre Dağılımı

Kazaların İsimleri ¹¹⁶	Afyon		Pamuk		Tütün	
	Dönüm	Kg.	Dönüm	Kg.	Dönüm	Kg.
Kütahya Kazası	2168	4236	-	-	1490	149000
Uşak Kazası	3750	7500	3120	156000	2320	23200
Gediz Kazası	5950	11900	-	-	-	-
Simav Kazası	4220	8440	-	-	-	-
Eğrigöz Kazası	965	1930	-	-	950	95000
Tavşanlı Kazası	531	1062	70	3500	630	63000
Yekün	17584	35168	3190	159.500	5390	539000

Sanayi bitkileri olarak değerlendirmeye tabi tuttuğumuz afyon (haşhaş), pamuk ve tütün Osmanlılar döneminden beri Anadolu'da yetiştirilen ürünlerdendir. Bu bitkilerden afyon (haşhaş) 16. Y.Y.'dan itibaren özellikle Batı Anadolu'da yaygın bir halde yetiştiriliyordu. Bu durum Evliya Çelebi ve 19. Yüzyıl Batılı Seyyahı Texier'in eserlerinde açıkça belirtilmektedir.¹¹⁷ Afyonun Kütahya'nın merkez kazası ve diğer kazalarında yaygın olarak ekilip kaldırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda 17.584 dönüm arazi afyon için ayrılmış ve buradan 35.168 Kg. haşhaş elde edilmiştir. Pamuk çok yaygın olmasa da yine Batı Anadolu'da tarımı yapılan sanayi ürünlerindendir. Kütahya'da sadece Uşak ve Tavşanlı'da pamuk üretimi gerçekleştirilmekte olup, 3.190 dönüm arazide 159.500 Kg. pamuk elde edilmiştir. Bu grupta değerlendirilen tütün ise Gediz ve Simav'ın haricindeki bütün kazalarda üretilen bir bitkidir. Tütün için ayrılan arazi 5.390 dönüm olup, 539.000 Kg. tütün elde edilmiştir.

¹¹⁶ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹¹⁷ Ahmet Gümüşçü, Osman Gümüşçü, (1996), "Türkiye'de Haşhaş ve Haşhaş Tarımının Coğrafi Dağılışı", *A.Ü Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.6. Ankara: s. 134.

2.7.4. Bağcılık

Seyyah Cuinet¹¹⁸ 1890 yılında Kütahya Sancağı'nda toplam olarak 5.000.000 kg. kuru üzüm üretildiğini belirtmektedir. Ancak bunların hangi kaza ve köylerden üretildiği açıkça belirtilmemiştir.¹¹⁹ Salnamelerde ise kazalar bazında üretim verilmiş olup, toplam üretim 910.500 Kg. olarak belirtilmiştir.¹²⁰ Cuniet'in verdiği bilgilerin doğru olduğu kabul edilirse, 35 yıl içinde üzüm üretiminde önemli bir düşüşün olduğu görülmektedir. Salnamelerde filoksera (asma biti) hastalığı sebebiyle, üretimde önemli düşüşlerin olduğu belirtilmiştir. Bu bilgilere dayanarak, filoksera hastalığının Kütahya üzüm üretiminde büyük düşüşlere sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.54: Kütahya Vilayeti'ndeki Bağlar ve Elde Edilen Üzüm Miktarı

Kazaların İsimleri ¹²¹	Üzüm Bağı (Dönüm)	Üzüm (Ton)
Kütahya Kazası	-	-
Uşak Kazası	7300	185
Gediz Kazası	250	10,5
Simav Kazası	4200	452
Eğrigöz Kazası	520	26
Tavşanlı Kazası	150	3
Yekün	12420	676,5

1926 yılı verilerine göre Kütahya merkez ve merkeze bağlı köylerde bağcılık faaliyeti yapıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Üzümün en çok yetiştirildiği kaza Simav olup Kütahya vilayetindeki üretilen üzümlerin yarısına yakını Simav'da üretilmektedir. Kütahya'nın tamamında üretilen üzüm 676,5 tondur. Bunun 452 tonu Simav'da üretilmiştir. Uşakta 185 ton, Eğrigöz Kazası'nda 26 ton, Gediz Kazası'nda 10.5 ton ve Tavşanlı Kazası'nda ise 3 ton üzüm elde edilmiştir.

Kütahya vilayetinde bağ olarak kullanılan arazi miktarı 12.420 dönümdür. En çok bağ 7300 dönüm ile Uşak'tadır. Bunu 4200 ile Simav, 520 dönüm ile Eğrigöz, 250

¹¹⁸ Vital Cuniet Fransız bir seyyah olup, 19. yüzyılın sonlarında Anadolu'nun bir çok yerini gezmiş ve gezmiş oldukları yerlerin demografi ve ekonomisi hususunda bir takım derlemeler yapmıştır. Bu bilgileri "La Turguie' d'Asie" isimli eserinde toplamıştır. Eserinde Kütahya ve kazaları ile ilgili de istatistiki bilgiler vermektedir. Bu eser Fransada 1894 yılında basılmıştır.

¹¹⁹ *Yurt Ansiklopedisi*, s. 5303.

¹²⁰ Salnamelerde üzüm üretimi kazalara göre üretilen miktar verildikten sonra toplam 910.500 Kg. olarak verilmiştir. Ancak, kazalarda üretilen üzümün yola çıkılarak, yapılan hesaplamada 676.500 Kg. üzüm üretildiği tespit edilmiştir.

¹²¹ 1927-1928 Devlet Salnamesi

dönüm ile Gediz ve 150 dönüm ile Tavşanlı takip etmektedir. Kütahya merkez kazası ve bu kazaya bağlı köylerde bağ olarak kullanılan arazi bulunmamaktadır.

2.8. SANAYİ

Kütahya Merkez Kazada 6 adet fabrika bulunmaktadır. Bunlardan 2 tanesi çini, 1 tanesi halı, 1 tanesi tuğla ve kiremit, iki tanesi de un fabrikasıdır. Çini fabrikalarından birisi Sırrı-zade Rıfat ve kardeşi Sadık Bey'e aittir. "Şark Çini Fabrikası" ismiyle anılan bu fabrika 1925 yılında tesis edilmiştir. 35 beygir gücünde, gazojen bir motorla çalışmaktadır. Bir senede 35.000 Liralık çini üretilmektedir.¹²² Modern anlamda işletmeye açılmış olan bu fabrikada 100 işçi İstihdâm edilmektedir.¹²³ Çini fabrikalarından diğeri ise 1927 yılında tesis edilmiş olup "Azim ve Sebat Çini Fabrikası" adını almıştır. Hacıalizade Mehmet'in sahip olduğu bu fabrika, bir senede 30.000 liralık mal üretmektedir.¹²⁴

Bundan başka "Kütahya Çini İşleri Türk Anonim Şirketi" adında yeni bir fabrika açılmıştır. Henüz yeni olduğu için her hangi bir faaliyeti görülmeyen fabrikanın, çiniciliğin gelişmesine büyük katkıda bulunacağı tahmin edilmektedir. Bu şirket, devlet tarafından da teşvik edilmiş ve devlet parasal yardımında bulunmuştur.¹²⁵

Halı fabrikası ise, Hacı Alaaddinzade Ethem tarafından tesis edilmiştir. Tesis yılı 1923 olarak kaydedilmiş olan fabrikada, bir senede 6500 metrekare halı üretilmektedir.¹²⁶ 1925-1926 salnamesinde halı fabrikasının iki adet olduğu ve buralarda ellişer tezgah bulunduğu, günlük 100 ila 150 metrekare arasında halı dokunduğu belirtilmektedir.¹²⁷ Bundan başka irili ufaklı halı tezgahları da bulunmaktadır.¹²⁸

Kiremit ve tuğla fabrikasının ismi "Tuğla ve Marsilya Kiremit Fabrikası" olarak kaydedilmiştir. Bu fabrika "Malzeme-i İnşaiyye Limited Şirketi" tarafından tesis edilmiştir. Fabrikanın yıllık üretimine ve tesis yılına ait bilgi bulunmamaktadır.

¹²² 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹²³ 1927 Türkiye Salnamesi

¹²⁴ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹²⁵ 1927 Türkiye Salnamesi

¹²⁶ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹²⁷ 1925-1926 Devlet Salnamesi

¹²⁸ 1927 Türkiye Salnamesi

İki un fabrikasından birincisi “Sultanbağı Dakik Fabrikası” ismiyle kaydedilmiş olup sahibi Dülgerzade Salih Efendi’dir. Bu fabrika 1925 yılında tesis edilmiş olup 22 beygir kuvvetinde traktör ve lokomobil ile çalışmaktadır. Senelik 250 ton un işleme kapasitesine sahiptir. Diğer un fabrikası ise “dolap” yöntemi ile çalışmaktadır. Senelik 200 ton un üretme kapasitesine sahip bu fabrikanın sahibi Haydarzade Hacı İsmail’dir. 1908 yılında kurulmuş olan fabrikanın ismi “Aksu Dakik Fabrikası”dır.¹²⁹

1925-1926 salnamesinde merkez vilayette 3 tane su ile çalışan un fabrikasının olduğu ve buralarda günlük 250 kile buğday öğütüldüğü bilgisi yer almaktadır.¹³⁰ Ancak, yukarıdaki diğer un fabrikalarına ait bilgilere yer verilmemektedir.

Ayakkabıcılık sektörü de Kütahya merkez kazada hızla gelişen sanayi kolları arasında yerini almıştır. Bu iş üzerine çalışan 300 civarında tezgah bulunmaktadır. Buralarda senelik 100.000 liraya yaklaşan üretim gerçekleşmekte olup, üretilen ayakkabılar Ankara ve Konya’ya gönderilmektedir.

Kütahya’da yapılmakta olan bir diğer sanayi faaliyeti yağcılıktır. İrili ufaklı susam ve haşhaş yağhanelerinin sayısı 30 kadardır. Ancak, burada üretilen yağlar iç piyasada tüketilmekte olup dışarıya gönderilmemektedir.

Özel idare tarafından tesis edilen “Sanayi-i Ziraiyye Müessesesi” bulunmaktadır. Burada 12 beygir kuvvetinde bir lokomobil bulunmakta olup, günlük 10 pulluk imal edilmektedir. Ayrıca 8 işçi istihdâm edilmektedir.

Küçük sanayi erbabı olarak adlandırılan esnaflardan ise, 6 tane testi ve ibrik üreticisi, 4 bakırcı, 19 demirci ve 9 tane de araba imalatçısı ve tamircisi bulunmaktadır.¹³¹

Uşak Kütahya’nın kazaları arasında sanayi bakımından en ileri olanıdır. Buradaki fabrikalarından bir tanesi “Şayak Fabrikası” ismiyle anılmaktadır. Burada halı ipliği ve şayağın yanında un da üretilmektedir. Fabrikanın sahibi Türkiye Anonim Şirketi Şayak Fabrikası’dır. 1898 yılında tesis edilmiş olan bu fabrika, gaz, buhar ve majon ile çalışmaktadır. Burada üç adet motor bulunmakta olup, iki tanesi 35 beygir

¹²⁹ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹³⁰ 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹³¹ 1927 Türkiye Salnamesi

gücünde bir tanesi ise 75 beygir gücündedir. Bu fabrikada bir yılda 12.300 metre battaniye imal edilmektedir. Halı ipliği ve un üretimi hakkında bilgi verilmemiştir.

Bir diğer fabrika iplik fabrikasıdır. Yılancızadeler'e ait olan bu fabrikanın tesis tarihi de 1898'dir. Bu fabrika gaz, buhar ve majon ile çalışmaktadır. Senelik iplik üretimi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Uşak'ta iki tane de halı ipliği fabrikası bulunmaktadır. Bunlardan birisi Alaşehirizadeler Halı İpliği Fabrikası'dır. Fabrikanın sahibi de Alaşehirizadelerdir. 1924 yılında tesis edilmiş olan bu fabrika gazla çalışmakta olup, 16 beygir kuvvetinde bir motor bulunmaktadır. Senelik 230.000 kg. iplik üretimi gerçekleştirilmektedir. Bir diğer fabrika Bacakzadeler Fabrikasıdır. Bu fabrikanın tesis tarihi ise 1902'dir. Hem buhar ile ve hem de gazla çalışmaktadır. İki tane motor olup bunlar 70 ve 50 beygir gücündedir. Senelik 130.000 kg. iplik üretilmektedir.

Uşak kazasında iki adet de un fabrikası bulunmaktadır. Bunlardan Hızırzadeler Fabrikası'nın tesis tarihi 1921'dir. Sahibi Hızırzade Hüseyin Bey'dir. 40 beygir gücünde, gazotla çalışan bir motor bulunmaktadır. Senelik 6 ton civarında un üretimi gerçekleştirilmektedir. Diğer un fabrikası ise, Aksekili Hacı Ahmed Fabrikası adını taşımaktadır. Sahibi Hacı Ahmet olarak kaydedilen bu fabrikanın tesis tarihi 1925'dir. Bu fabrika da gazotla çalışmakta olup, motor gücü 20 beygirdir. Senelik 2.5 ton civarında un üretilmektedir.¹³²

1926-27 Yılı salnamesinde Uşak'ta 5 tane un fabrikası olduğu belirtilmektedir. Ancak, bunlara ait bilgilere diğer salnamelerde ulaşılamamıştır. Bunlardan başka bir deri işleyen fabrika bulunmaktadır. Ayrıca, kaza dahilinde ikibin civarında halı dokuma tezgahı bulunmakta olup, bu tezgahlarda on bin kişi kadar işçi çalışmaktadır.¹³³

Simav Kazasında ise 3 un ve 2 yün tarama fabrikası bulunmaktadır. Un fabrikalarından birisi motor ile iki tanesi de su gücü ile çalışmaktadır. Motorla çalışan fabrikanın sahibi Salihcizade Ahmed Efendi'dir. 1341 yılında tesis edilmiş olan bu fabrikanın, gazolta çalışan 22 beygir kuvvetinde bir motoru bulunmaktadır. Burada senelik 4.8 ton un elde edilmektedir. Su gücü ile çalışan un fabrikalarından birisinin

¹³² 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹³³ 1926-1927 Devlet Salnamesi

sahibi Uzun Oğlu Salih'tir. Senelik 130.000 kg. un elde edilmektedir. Diğerinin sahibi ise Kahya Oğlu Hacı Salih'tir. Bunun üretim kapasitesi ise 250.000 kg.dır.¹³⁴

Simav'da yün tarama ve temizleme fabrikalarından birisi su gücü ile diğerı de buharla çalışmaktadır. Buharla çalışan fabrikanın sahibi Adavzade Hüseyin Efendi'dir. 45 beygir kuvvetindeki bu fabrikada bir senede 50.000 kg. yün işlenmektedir. Bu fabrika 1926 yılında tesis edilmiştir. Su gücü ile çalışan yün fabrikası ise 1925 yılında tesis edilmiş olup sahibi Çömezzade Arif Efendi'dir. Senede 18.000 kg. yün temizleme işi gerçekleştirmektedir.¹³⁵

Simav Kazasında su ile çalışan elektrik üretim fabrikası bulunmaktadır.¹³⁶ 1925-26 salnamesinde yer alan bu bilgilere diğer salnamelerde rastlanmamıştır.

Gediz, Tavşanlı ve Eğrigöz Kazalarında dikkate şayan fabrika ve tezgah yoktur.¹³⁷ Ancak, Tavşanlıda henüz faaliyete geçmemiş olan "Krom Tathir Fabrikası" adıyla bir, krom temizleme fabrikası yapılmıştır. Odun ve kömürün kullanıldığı bu fabrikada 70 beygir gücünde bir motor bulunmaktadır. Fabrikanın sahibi Türk Maden Anonim Şirketi'dir.¹³⁸

2.9. ŞİRKETLER

1925 Yılında Kütahya vilayetinde bulunan şirketler şunlardır:¹³⁹

Tablo 2.55: Kütahya Vilayeti'ndeki Şirketler

Şirketin Bulunduğu Yer	Sermayesi	Şirketin Adı
Kütahya Merkez Kaza	100.000	Kütahya Çini İşleri Türk Anonim Şirketi
Uşak	600.000	Terakkî-i Ziraat Anonim Şirketi
Uşak Kazası	36.965	Türk Debbağ-ı Feyz Komandit Şirketi
Uşak Kazası	20.000	Esnaf Şirketi
Uşak Kazası	12.000	Sebat Şirketi
Uşak Kazası	9.000	Demircilik Kollektif Şirketi
Uşak Kazası	8.000	Pabuşçu ve Kunduracı Kooperatif Şirketi
Uşak Kazası	5700	İşçi ve Sanatkaran Kooperatif Şirketi
Uşak -Ulubey Nahiyesi	13.000	Pabuşçu ve Kunduracı Kooperatif Şirketi

¹³⁴ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹³⁵ a.g.s.

¹³⁶ 1925-1926 Devlet Salnamesi

¹³⁷ 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹³⁸ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹³⁹ 1925-1926 Devlet Salnamesi

Kütahya merkez kazasında 100.000 Lira sermayeli “Kütahya Çini İşleri Türk Anonim Şirketi” adında bir şirket ile bir cam fabrikası bulunmaktadır. Uşak Kazası’nda ise, 600.000 sermayeli “Terakkî-i Ziraat Anonim Şirketi” ve 36.965 lira sermayeli “Türk Debbâğ-ı Feyz Komandit Şirketi”, 20.000 lira sermayeli “Esnaf Şirketi”, 12.000 lira sermayeli “Sebat Şirketi”, 9.000 lira sermayeli “Demircilik Kollektif Şirketi”, 8.000 lira sermayeli “Pabuşçu ve Kunduracı Kooperatif Şirketi” 5700 lira sermayeli “İşçi ve Sanatkarın Kooperatif Şirketi” ile 13.000 lira sermayeli Ulubey Nahiyesi “Pabuşçu ve Kunduracı Kooperatif Şirketi” vardır.

Simav, Gediz, Tavşanlı, Eğrigöz Kazalarında şirket yoktur. Kütahya merkez kazasıyla Uşak, Simav, Gediz, Tavşanlı ve Eğrigöz kazalarında birer tüccâr odası vardır.¹⁴⁰

1926 Yılında “Gıyas Bey ve Şürekası Kollektif Şirketi” adıyla bir şirket daha kurulmuştur. Bunun yanında, resmi olmayan küçük şirketler de bulunmaktadır.¹⁴¹ Ancak, bu küçük şirketlerin isimlerine ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu şirketler muhtemelen ortaklaşa iş yapan küçük esnafalara ait şirketlerdir.

2.10. EĞİTİM

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında eğitimin temel amacı, milli birliği sağlamak, eğitimi demokratlaştırmak, laikleştirmek ve devletleştirmektir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde birlik, her ne kadar pratikte olmasa bile yasal anlamda gerçekleştirilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’ndan önce, Kütahya’da eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren, medrese, tekke, zaviye gibi dini eğitim kurumlarının yanında, Osmanlı Devletinin modern eğitim kurumları olan idadi, rüştiye gibi mekteplerin kapatıldığı veya yeni sisteme uydurulduğu görülmektedir.¹⁴² Buna bağlı olarak yeni eğitim kurumları da açılmıştır.

¹⁴⁰ a.g.s.

¹⁴¹ 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹⁴² Cumhuriyet Öncesi Kütahya’daki eğitim kurumları için bkz. Serap Kölemen (Yüce), (2007), *19. Yüzyılın Sonu ve 20. Yüzyılın Başlarında Kütahya Sancağında Eğitim*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar: s.102.

Tablo 2.56: Kütahya Merkez Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları

Kazanın İsmi	Okulun Niteliği	Sayısı	Öğrenci Sayısı
Kütahya Kazası	Orta Mektep	1	197
	İmam Hatip Mektebi	1	38
	Sanayi ve Ziraat Mektebi	1	42
	Leyli İlk Mekteb	1	50
	Erkek Numune Mektebi	1	-
	Kız Numune Mektebi	1	-
	Erkek İlk Mektebi	3	823
	Kız ilk Mektebi	2	
	Ana Mektebi	1	117
Armudili Nahiyesi	İlk Mektep	3	567
Altıntaş Nahiyesi	İlk Mektep	4	
Gireği Nahiyesi	İlk Mektep	4	

Kütahya Merkez kaza ve merkez kazaya bağlı mektepler yukarıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre, Kütahya merkezinde Ortaöğretim ve İlköğretim bazında okullar bulunmaktadır. Orta Mektep sayısı bir tane olup, 197 öğrencisi bulunmaktadır. Yine birer adet bulunan İmam Hatip Mektebinde 38, Sanayi ve Ziraat Mektebinde 42 öğrenci bulunmaktadır.¹⁴³ Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'nin bir çok yerinde İmam-Hatip mektepleri açılmıştır. Bunlardan büyük bir çoğunluğu birkaç yıl içinde kapandığı halde, Kütahya İmam-Hatip Mektebi 1930 yılına kadar açık kalmıştır.¹⁴⁴ Sanayi ve Ziraat Mektebi özel idare tarafından açılmış olan bir mekteptir.¹⁴⁵

İlkokul ayarındaki ilk mekteplerin çeşitliliği de dikkat çekmektedir. Buna göre bir yatılı ilk mektep olup, 50 öğrencisi bulunmaktadır. Yine birer erkek ve kız numune mektepleri bulunmakta olup, bunlara ait öğrenci bilgisine ulaşılamamıştır. Bunlardan başka 3 erkek ve 2 kız ilk mektebi bulunmaktadır. Bu mekteplerde toplam 823 öğrenci bulunmaktadır. Ana mektebi sayısı ise 1 olup 117 öğrencisi bulunmaktadır.

Kütahya merkez kazaya bağlı nahiyelerde ise 11 adet ilk mektep olup, bunlardan 4'er tanesi Altıntaş ve Gireği nahiyelerinde, 3 tanesi ise Armudili Nahiyesi'nde bulunmaktadır. Bu üç nahiyenin ilk mekteplerindeki öğrenci sayısı 567'dir.

¹⁴³ 1925-1926 Devlet Salnamesi

¹⁴⁴ Mustafa Öcal, (2008) "Künye Defterlerine Göre İstanbul İmam ve Hatip Mektebi (1924-1930)", *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.17, S.2, Bursa: s. 176.

¹⁴⁵ 1926-1927 Devlet Salnamesi

Tablo 2.57: Tavşanlı Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları

Kazanın İsmi	Okulun Niteliği	Sayısı	Öğrenci Sayısı
Tavşanlı Kazası	Kız İlk Mektebi	1	258
	Erkek ilk Mektebi	1	
	Köy İlk Mektepleri	9	656
Gümüş Nahiyesi	İlk Mekteb	5	

Tavşanlı Kazası, okulu en az olan kazadır. Burada bir kız ve bir erkek ilk mektebi olmak üzere iki mektep bulunmaktadır. Öğrenci sayısı toplam 258'dir. Tavşanlı'nın merkezine bağlı köylerdeki mektep sayısı 9, Gümüş Nahiyesi'ne bağlı köylerde ise 5 adet ilk mektep bulunmaktadır. Bu 14 mektepteki öğrenci sayısı 656'dır.

Tablo 2.58: Emet Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları

Kazanın İsmi	Okulun Niteliği	Sayısı	Öğrenci Sayısı
Emet Kazası	Kız İlk Mektebi	1	154
	Erkek İlk Mektebi	1	
	İlk Mektep	7	517
Emet-Virancık Nahiyesi	İlk Mekteb	5	

Emet Kazası ve köylerinde 9 ve buraya bağlı Virancık Nahiyesi'nde 5 mektep olmak üzere toplam 14 mektep bulunmaktadır. Mekteplerin tamamının öğrencisi sayısı toplam 671'dir. Kazadaki okullardan bir tanesi kız ilk mektep, bir tanesi erkek ilk mektep ve 7 tanesi de ilk mekteptir. Virancık Nahiyesindeki okulların tamamı ilk mekteptir.

Tablo 2.59: Uşak Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları

Kazanın İsmi	Okulun Niteliği	Sayısı	Öğrenci Sayısı
Uşak Kazası	Orta Mektep	1	1184
	İmam Hatip Mektebi	1	
	Yatılı Yetimler Yurdu	1	
	Erkek Numune Mektebi	1	
	Kız Numune Mektebi	1	
	Kız İlk Mektebi	1	
	Erkek İlk Mektebi	2	
	Ana Mektebi	1	
	İlk Mektep	5	
Ulubey Nahiyesi	İlk Mektep	6	1467
Karahallı Nahiyesi	İlk Mektep	8	
Sivaslı Nahiyesi	İlk Mektep	4	
Banaz Nahiyesi	İlk Mektep	4	

Uşak Kazası okullaşma yönünden Kütahya'nın en gelişmiş kazasıdır. Kazada bir orta mektep, bir İmam-Hatip mektebi, bir yatılı yetimler yurdu, bir erkek numune mektebi, bir kız numune mektebi, iki tane erkek ilk mektebi, bir tane kız erkek mektebi,

bir ana mektep ve beş tane de ilk mektep olmak üzere 14 tane mektep bulunmaktadır. Bu mekteplerdeki toplam öğrenci sayısı 1184'tür.

Bunlardan başka Uşak'a bağlı nahiyelerde de mektepler bulunmaktadır. Bunların tamamı ilk mektep olmak üzere, Ulubey'de 6, Karahallı'da 8, Sivaslı ve Banaz'da dörder olmak üzere 22 mektep bulunmaktadır. Bu mekteplerdeki toplam öğrenci sayısı 1467'dir.

Tablo 2.60: Gediz Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları

Kazanın İsmi	Okulun Niteliği	Sayısı	Öğrenci Sayısı
Gediz Kazası	Erkek Numune Mektebi	2	525
	Kız Mektebi	2	
	İlk Mektep	12	588

Gediz Kazasında ise 2 erkek numune mektebi, 2 kız mektebi ve 12 ilk mektebi bulunmaktadır. Erkek Numune mektebi ve kız mekteplerindeki öğrenci sayısı 525, ilk mekteplerdeki öğrenci sayısı ise 588'dir.

Tablo 2.61: Simav Kazasındaki Okullar ve Öğrenci Sayıları

Kazanın İsmi	Okulun Niteliği	Sayısı	Öğrenci Sayısı
Simav Kazası	Erkek Numune Mektebi	2	297
	Kız Mektebi	1	
	İlk Mektep	12	512

Simav Kazasındaki okulların sayısı 15'tir. Bunlardan iki tanesi erkek numune mektebi ve bir tanesi kız mektebidir. Diğer mektepler ise ilk mekteptir. Erkek numune mektepleri ve kız mektebindeki öğrenci sayısı 297, ilk mekteplerdeki öğrenci sayısı ise 12'dir.

2.11. TABİİ GÜZELLİKLER, SAĞLIK KURUMLARI VE KAPLICALAR

2.11.1. Tabii Güzellikler

Kütahya'ya 5 km. mesafede Sanatoryum¹⁴⁶ yapmaya elverişli olduğu ilmi bir heyet tarafından yapılan tedkikler sonucunda tespit edilen Çamlıca Mesire alanı bulunmaktadır. Buranın akarsuları bol ve manzarası oldukça güzeldir. Bundan başka iki

¹⁴⁶ Sanatoryum, uzun süreli tedavi gerektiren hastalıkların tedavisi için kurulan hastanedir.

tane kaplıcaları vardır. Bir tanesi Kütahya-Tavşanlı yolu üzerinde¹⁴⁷ diğeri ise Kütahya-Bursa yolu üzerinde¹⁴⁸ iki kaplıca vardır. Bu kaplıcalar, Haziran ayının ortasından Eylül ayının ortasına kadar gerek Kütahya'nın içinde ve gerekse çevre köy ve nahiyelerden gelenler için yazlık durumundadır.¹⁴⁹

2.11.2. Sağlık Kurumları ve Kaplıcalar

Vilayetin genel olarak sağlıkla ilgili belirgin bir problemi yoktur. Vilayet merkezi olan Kütahya ve Uşak Kazası'nda birer Gureba Hastanesi bulunmaktadır.¹⁵⁰ Bu iki hastane ellişer yataklıdır. Ayrıca Gediz ve Simav Kazalarında da birer dispanser mevcuttur. Çok fazla olmamakla beraber vilayetin bazı mahallerinde sıtma hastalığına tesadüf edilmektedir.¹⁵¹

Kütahya Kazası kaplıcalar yönünden oldukça zengindir. Bu bağlamda Kütahya Merkez Kazasında iki tane kaplıca bulunmaktadır. Bunlar Ilıca ve Yoncalı Kaplıcalarıdır. Bunlardan Yoncalı kaplıcasının suyu tetkik edilmiş ve sanatoryum inşasına elverişli bulunmuştur. Bu kaplıcalardan Yoncalı Kaplıcası, Kütahya merkez kazasına 5 km. uzaklıkta Tavşanlı-Kütahya şosesi üzerinde bulunmaktadır. Ilıca Kaplıcası ise, Kütahya-Bursa şosesinin 20. Km. sindedir.¹⁵²

Uşak Kazası'nda bir tane kaplıca bulunmakta olup, Hamam Boğazı Kaplıcasıdır.¹⁵³ Bu kaplıca, Banaz Nahiyesi'ne bir buçuk saat mesafededir. Tavşanlı'da ise Göbel kaplıcaları bulunmaktadır. Bu kaplıca, Tavşanlı'ya bir buçuk saat mesafede yer almaktadır. Gediz'de birisi Ilıcasu Kaplıcaları ve diğeri Murat Dağı Kaplıcaları olmak üzere iki adet kaplıca bulunmaktadır. Eğrigöz Kazasının ise Samrık Deresi, Hamam ve Yenice Köyü kaplıcaları olmak üzere üç tane kaplıcası vardır. Simav'da ise Simav'a bir saat mesafede Eynal Kaplıcası önemli kaplıcalardandır. Bu kaplıcanın suyu kükürtlüdür.¹⁵⁴

¹⁴⁷ Bahsi geçen yer Yoncalı Kaplıcaları olmasına rağmen, Salname'de isim belirtilmemiştir.

¹⁴⁸ Buradaki kaplıca Ilıca Kaplıcasıdır. Ancak, buranın da salnamede ismi verilmemiştir.

¹⁴⁹ 1925-1926 Devlet Salnamesi

¹⁵⁰ 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹⁵¹ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹⁵² 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹⁵³ Bu kaplıca, Uşak ili Banaz İlçesine bağlı Hasanköy sınırları içerisindedir.

¹⁵⁴ 1926-1927 Devlet Salnamesi

Bu kaplıcalardaki tesisler ve bu tesislere ait bilgiler ise şu şekildedir:¹⁵⁵

Tablo 2.62: Kütahya Merkez Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler

Kazanın Adı	Kaplıcanın İsmi	Mevkii	Ait Olduğu Kurum	Kimyevi Tertipleri	Geliri
Kütahya Kazası	Ilıca	Armutlil Nahiyesi	Belediyeye aittir	Tahlil edilmemiştir.	500
	Yoncalı	Etrafşehir Nahiyesi	Belediyeye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	520

Yukarıda da ifade edildiği gibi Kütahya Merkez kazasında Ilıca ve Yoncalı Kaplıcaları olmak üzere iki adet kaplıca bulunmaktadır. Ilıca Kaplıcası Armutlil Nahiyesi'nde olup mülkiyeti belediyeye aittir. Buranın suyu tahlil edilmemiştir. Kaplıcanın bir yıllık geliri 500 liradır. Yoncalı Kaplıcası ise Etrafşehir Nahiyesindedir. Buranın suyu da tahlil edilmemiş olup senelik geliri 520 liradır.

Tablo 2.63: Uşak Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler

Kazanın Adı	Bulunduğu Yer veya Tesisin İsmi	Mevkii	Ait Olduğu Kurum	Kimyevi Tertipleri	Geliri
Uşak Kazası	Hamam Boğazı	Banaz	Muhasebe-i hususiyeye aittir.	Kükürt ve karbonlu	800

Uşak Kazası'nda sadece bir tane kaplıca bulunmaktadır. Bu kaplıca özel idareye ait olan Hamam Boğazı kaplıcasıdır. Suyu kükürtlü ve karbonlu olan bu kaplıcanın senelik geliri 800 liradır.

Tablo 2.64: Gediz Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler

Kazanın Adı	Bulunduğu Yer veya Tesisin İsmi	Mevkii	Ait Olduğu Kurum	Kimyevi Tertipleri	Geliri
Gediz Kazası	Ilıca	Murat Dağı	Belediyeye aittir.	Henüz tahlil edilmemiştir.	800
	Ilıca	Gediz-Simav Caddesi	Belediyeye aittir.	Henüz tahlil edilmemiştir.	

Gediz'de ise iki adet kaplıca bulunmaktadır. Bu kaplıcaların her ikisi de "Ilıca" olarak isimlendirilmiştir. Bunlardan birisi Murat Dağı'nda olup belediyeye aittir. Suyu tahlil edilmeyen bu kaplıcanın senelik geliri 800 liradır. Diğer Ilıca ise Gediz-Simav yolu üzerinde bulunmakta olup buranın mülkiyeti de belediyeye aittir. Bu kaplıcanın suyu da tahlil edilmemiştir. Kaplıcanın geliri hakkında her hangi bir bilgi kaydı bulunmaktadır.

¹⁵⁵ Buradaki verilerin tamamı 1927-1928 Devlet Salnamesinden derlenmiştir.

Tablo 2.65: Simav Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler

Kazanın Adı	Bulunduğu Yer veya Tesisin İsmi	Mevkii	Ait Olduğu Kurum	Kimyevi Tertipleri	Geliri
Simav Kazası	Eynal	Eynal	Muhasebe-i hususiye aittir.	Korbanit, kibritiyet çok cüz”i demir ve saire olub müzmin romatizma ve mafsalsal akıntıları, siyatik ve intacat-ı muhtelifeye karşı iyidir.	400

Simav’da da bir tane kaplıca olup, Eynal Kaplıcası’dır. Burası da özel idareye aittir. Buranın suyu detaylı bir tahlile tabi tutulmuş olup, suyunda karbonit, kibritiyet ve demir bulunmaktadır. Kaplıcanın suyu müzmin romatizmaya ve mafsalsal akıntılara ve siyatığe iyi gelmektedir.

Tablo 2.66: Eğrigöz Kazasındaki Kaplıcalara Ait Bilgiler

Kazanın Adı	Bulunduğu Yer veya Tesisin İsmi	Mevkii	Ait Olduğu Kurum	Kimyevi Tertipleri	Geliri
Eğrigöz	Kaynarca Hamamı	Kaynarca Mahallesi	Belediyeye aittir	Tahlil edilmemiştir.	Meccanendir.
	Gedizlizada Hamamı	Kaynarca Mahallesi	Gedizlizadelere aittir.	Tahlil edilmemiştir.	500
	Aşağı Hamam	Hamam Mahallesi	Belediyeye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	600
	Yeniceköy Hamamı	Yenice Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccanendir.
	Sığırlık Hamamı	Sığırlık Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccanendir.
	Dereli Hamamı	Dereli Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccanendir.
	Hamam köy	Hamam Karyesi	Köye aittir.	Tahlil edilmemiştir.	Meccanendir.

Kaplıcalar yönünden en zengin kaza Eğrigöz Kazası’dır. Kazada 3 tanesi kaza merkezinde ve 4 tanesi de köylerde olmak üzere 7 tane kaplıca bulunmaktadır. Merkezdeki kazalardan iki tanesi belediye ait olup bir tanesi de özel kaplıcadır. Belediye ait olan kaplıcalardan bir tanesi Kaynarca Hamamı’dır. Suyu tahlil edilmemiş olup kullanıcılardan her hangi bir ücret talep edilmemektedir. Belediyeye ait diğer kaplıca Aşağı Hamam’dır. Bunun da suyu tahlil edilmemiş olup senelik geliri 600 kuruştur. Kaza merkezindeki özel kaplıca Gedizlizada Hamamı adını taşımaktadır.

Sahibi de Gedizlizedeler olarak kaydedilmiştir. Suyu tahlil edilmemiş olan bu hamamın senelik geliri 500 liradır.

Eğrigöz Kazası'nın köylerindeki kaplıcalar ise, Yeniceköy, Sığırlık, Dereli ve Hamamköy'de bulunmaktadır. Bunların mülkiyetleri ve işletmeleri tamamen köye ait olup, hepsi de ücretsizdir. Yani her hangi bir gelir elde edilmemektedir.

Tablo 2.67: Tavşanlı Kazası'ndaki Kaplıcalara Ait Bilgiler

Kazanın Adı	Bulunduğu Yer veya Tesisin İsmi	Mevkii	Ait Olduğu Kurum	Kimyevi Tertipleri	Geliri
Tavşanlı Kazası	Göbel Hamamı	Göbel Karyesi	Muhasebei hususiye aittir.	Çelik	55

Tavşanlı Kazası'nda da bir tane kaplıca olup, Göbel Köyü'ndeki Göbel Kaplıcasıdır. Özel idareye ait olan bu kaplıcanın suyunda çelik bulunmakta olup, senelik geliri 55 liradır.

2.12. GAZETELER

Kütahya'da bu tarihte çıkan tek yayın organı Kütahya Mecmuası'dır. Sanayi-i Ziraiyye Yurdu tarafından çıkarılmaktadır. Ziraî, ilmî, edebî, fennî mecmuadır. On beş günde bir neşir olunmaktadır. İmtiyaz sahibi ve mesul müdürü Mehmet Nuri Beydir. Vilayet matbaasında basılmakta olup basım adedi 900'dür.¹⁵⁶

Bu gazete neşir hayatına 39 Teşrin-i Evvel 1341 (1925) de başlamıştır. Gazetenin baş yazarı İsmail Hakkı Bey'dir.¹⁵⁷

2.13. YOLLAR

Kütahya ve çevresindeki yolların bir kısmının inşası tamamlanmış sağlam durumda iken bir kısmı tamamıyla tamire muhtaç ve bir kısmının da tamirine başlandığı görülmektedir.¹⁵⁸ Bu yollar, Kütahya'dan diğer şehirlere uzanan yollar, Kütahya'dan çevre ilçe ve yerleşim birimlerine uzanan yollar ve Vilayet merkezi harici yollar olmak üzere 3 ana bölümde incelemeye tabi tutulmuştur.

¹⁵⁶ 1926-1927 Devlet Salnamesi

¹⁵⁷ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹⁵⁸ Yollar hakkındaki bilgilerin hepsi 1927-1928 Salnamesinden alınmıştır.

Tablo 2.68: Kütahya'nın Şehirlerarası Yolları ve Yolların Durumları

Yolun Başlangıcı ve Sonu	Yolun Uzunluğu	Şoseler			Yolun Durumu
		Sağlam	Tamire İhtiyaç Duyulan Kısım		
			Tamir Olunmakta	Tamire Başlanmamış	
Kilometre	Kilometre	Kilometre	Kilometre	Kilometre	
Kütahya-Bursa	42	15+000		27	-
Kütahya-Afyonkarahisar	54	-	-	-	Tamimiyle tamire muhtaçtır

Kütahya'nın şehirlerarası yolları Bursa ve Afyonkarahisar'a giden yollardır. Kütahya-Bursa şose yolun uzunluğu 42 km. olarak belirtilmiştir. Bunun 15 km. sağlam ve 27 km.'sinin de tamirine başlanmıştır.

Afyonkarahisar'a giden yolun uzunluğu ise 54 km.'dir. Bu yolun tamamı tamire muhtaç olarak belirtilmiştir.

Tablo 2.69: Kütahya'nın İlçelerine ve Vilayete Bağlı Diğer Yerlerine Giden Yollar

Yolun Başlangıcı ve Sonu	Yolun Uzunluğu	Şoseler			Yolun Durumu
		Sağlam	Tamire İhtiyaç Duyulan Kısım		
			Tamir Olunmakta	Tamire Başlanmamış	
Kilometre	Kilometre	Kilometre	Kilometre	Kilometre	
Kütahya-Tavşanlı	49	20		29	
Kütahya-Gediz	80	25	55		
Kütahya-Emet	90	50	40		
Kütahya - Çamlıca	6				Tesviyesi ve köprüsü yapılmış ve taşları hazırlanmış vaziyette
Kütahya-İsatsyon	1	1			
Kütahya - Ahırardı	1				Tamire muhtaçtır.
Kütahya-Yokuşbaşı-Susuzkaya-Hacı köy	45		45		Tamire muhtaçtır
Kütahya-Alayund	10		10		
Kütahya- İlica	3		3		

Kütahya'dan ilçelerine giden şose yollar 3'tür. Bunlar Tavşanlı, Gediz ve Emet'e giden yollardır. Bunlardan Tavşanlı'ya giden yolun uzunluğu 49 km. olup 20 km. sağlam ve 29 km.sinin de tamirine başlanmıştır. Gediz'e giden yol ise 80 km'dir.

Bunun 25 km'si sağlam ve 55 km'si tamir olunmaktadır. Emet yolunun uzunluğu ise 90 km'dir. Bu yolun 50 km'si sağlam ve 40 km'si tamir edilmektedir.

Kütahya-İstasyon yolu 1 km olup, sağlamdır. Kütahya-Ahırardı yolu yine 1 km olup, tamire muhtaç olarak belirtilmiştir. Kütahya-Yokuşbaşı-Susuzkaya-Hacı Köy yolu 45 olup, burası tamir edilmeye başlanmıştır. Kütahya-Alayund yolu 10 km'dir. Yine bu yol da tamir edilmektedir. Kütahya-Ilıca yolu ise 3 km'dir. Bu 3 km'lik yol da tamir edilmektedir.

Tablo 2.70: Kütahya'nın Vilayet Merkezinin Dışındaki Yolları ve Yolların Durumları

Yolun Başlangıcı ve Sonu	Yolun Uzunluğu Kilometre	Şoseler			Yolun Durumu Kilometre
		Sağlam Kilometre	Tamire İhtiyaç Duyulan Kısım		
			Tamir Olunmakta Kilometre	Tamire Başlanmamış Kilometre	
Gediz-Simav	56	38	22		
Simav-Uşak	55	38	17		
Çeküler-Sadık Kırı	13				Tamire muhtaçtır.
Altıntaş-Dumlupınar	36				Tamire muhtaçtır.
Gediz-Uşak	65				Tamire muhtaçtır.
İnay-Ulubey	6				Tamire muhtaçtır.
Banaz-İslamköy	1				Tamire muhtaçtır.
Uşak-Çivril	50				Tesviyesi tamamlanmıştır.
Hamam Sultan-Karahallı	30			30	
Gediz-Simav yolundan Şaphane Yolu	6				
Simav-Emet	40			40	
Emet-Çavdarhisar	45		45		
Emet Tavşanlı	40		40		
Tavşanlı-Harmancık	25		25		

Kütahya'nın ilçelerinden diğer ilçelere ve bağlı yerlere giden yollara gelince, Gediz-Simav arası yolun uzunluğu 56 km'dir. Bu yolun 38 km'si sağlam ve 22 km'sinin tamiri devam etmektedir. Simav-Uşak yolunun uzunluğu ise 57 km'dir. Bu yolun da 38 km'si sağlam ve 17 km'si nin tamirine devam edilmektedir. Bunlardan

başka Çeküler-Sadikkırı¹⁵⁹ arası 13, Altıntaş-Dumlupınar arası 36, Gediz-Uşak arası 65, İnay-Ulubey arası 6, Banaz-İslamköy arası 1, Uşak-Çivril arası 50 km'dir. Bu yolların tamamı tamire muhtaçtır. Uşak-Çivril arası 50 km'lik yolun tesviyesi tamamlanmıştır.

Halam Sultan-Karahallı arası 30, Gediz-Şaphane arası 6, Simav-Emet arası 40, Emet-Çavdarhisar arası 45, Emet-Tavşanlı arası 40 ve Tavşanlı-Harmancık arası yol da 25 km'dir. Bu yollarda tamirat devam etmektedir.

1927 Yılı Türkiye Salnamesi'nde de Kütahya'nın yolları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Burada diğerlerinden farklı olarak demiryolları hakkında da bilgiler verilmiştir. Buna göre, Kütahya Şehri, Anadolu Demiryolları'nın Eskişehir-Konya ana hattına on kilometrelik bir şube ile bağlı bulunmaktadır. Salnamede Kütahya'nın ana hat üzerinde bulunduğu cihetle eskiden beri elinde bulundurduğu iktisâdî mevkiyi kaybetmeye başladığı ve hinterlandı gittikçe daraldığı yazmaktadır. İnşası düşünülen Kütahya-Tavşanlı hattı tamamlanarak, Bursa-Mudanya hattıyla birleştirildiği takdirde, Kütahya'nın ekonomi merkezi olma özelliği kazanacağı belirtilmiştir.¹⁶⁰ Bununla beraber Kütahya, ticâret merkezinden daha çok bir sanayi merkezi olmaya layık olduğu düşünülmektedir. Çünkü birçok sanayi dalının tesis için gerekli olan hammadde ve işgücü burada bulunmaktadır. Sermayedar ve müteşebbislerin hayallerini gerçekleştirmek için gerekli olan her şey Kütahya topraklarında gömülü durduğu özellikle vurgulanmıştır.¹⁶¹

¹⁵⁹ Sadikkırı şimdi Kütahya'nın Altıntaş ilçesine bağlı bir köydür. Ancak, Çeküler'in neresi olduğu tespit edilememiştir.

¹⁶⁰ Kütahya-Tavşanlı Demiryolu 1928 yılında faaliyete geçmiştir. Abdülkerim Erdoğan, Gökçe Günel, Mehmet Narince, (2014), *Cumhuriyet ve Başkent Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, s.224.

¹⁶¹ 1927 Türkiye Salnamesi

2.14. VİLAYETTE BULUNAN KURUM VE KURULUŞLAR

Tablo 2.71: Kütahya ve Kazalarındaki Kurum ve Kuruluşlar

Bulunduğu Yer	Kurum veya Kuruluşun Adı
Merkez Kaza	Cumhuriyet Halk Fırkası
	Muallimler Birliği
	Hilal-i Ahmer Cemiyeti
	Türk Ocağı
	Himaye-i Etfal Cemiyeti
Uşak Kazası	Cumhuriyet Halk Fırkası
	Gençler Birliği
	Ergenekon İdman Yurdu
	Spor Mıntıkası
	Esnaf Cemiyeti
	Terziler Cemiyeti
Gediz Kazası	Cumhuriyet Halk Fırkası
	Öksüzler Yurdu Komisyonu
Simav Kazası	Cumhuriyet Halk Fırkası
Eğrigöz Kazası	Cumhuriyet Halk Fırkası
Tavşanlı Kazası	Cumhuriyet Halk Fırkası

1925 Yılında, Merkez Kaza ile diğer kazalarda Cumhuriyet Halk Fırkası, Muallimler Birliği, Hilal-i Ahmer, Tayyare, Türk Ocağı, Himaye-i Etfal cemiyetlerinin şubeleri vardır. Bundan başka merkez kazada Osmanlı ve Ziraat Bankası'nın birer şubeleri ve Uşak Kazası'nın Gençler Birliği, Ergenekon İdman Yurdu, Spor Mıntıkası, Esnaf Cemiyetleri ve Terziler Cemiyeti, Gediz Kazası'nda da Öksüzler Yurdu komisyonu vardır.¹⁶²

1926 Yılında Kütahya Muallimler Birliği seçimi yapılmış ve aşağıda isimleri belirtilen şahıslar bu birliğin yönetim kuruluna seçilmiştir.¹⁶³

Tablo 2.72: 1926 Yılı Kütahya Muallimler Birliği Yönetim Kurulu

Sn.	Görevi	İsmi	Görev Yeri
1	Başkan	Ahmet Tevfik Bey	İmam Hatip Mektebi Müdürü
2	Katip	Abdullah Azmi Bey	3 Numaralı Erkek Mektebi Muallimi
3	Veznedar	Hüseyin Rahmi Bey	2 Numaralı Erkek Mektebi Muallimi
4	Aza	Mehmet Hayri Bey	İmam-Hatip Mektebi Muallimi
5	Aza	Gilan Bey	1 Numaralı Erkek Mektebi Baş Muallimi
6	Aza	Hadi Bey	3 Numaralı Erkek Mektebi Baş Muallimi
7	Aza	Müdrüke Hanım	2 Numaralı Erkek Mektebi Baş Muallimi

¹⁶² 1925-1926 Devlet Salnamesi

¹⁶³ "Kütahya Muallimler Birliği İntihabı", *Kütahya Mecmuası*, S.17, Tarih: 31 Temmuz 1926, s.10

2.15. BANKALAR

Tablo 2.73: Kütahya ve Kazalarında Bulunan Bankalar

Bankaların İsimleriyle Buldukları Yerler ¹⁶⁴	Merkezi	Şubenin Tesis Tarihi
Kütahya Ziraat Bankası Şubesi	Ankara	1899
Uşak Ziraat Bankası Sandığı	Ankara	1899
Gediz Ziraat Bankası Sandığı	Ankara	1899
Simav Ziraat Bankası Sandığı	Ankara	1899
Kütahya Osmanlı Bankası Şubesi	İstanbul	1906
Uşak Osmanlı Bankası Şubesi	İstanbul	1867

Kütahya ve kazalarında 3 şube ve 3 sandık olmak üzere toplam 6 tane banka bulunmaktadır. En yaygın banka Ziraat Bankası olup, Kütahya merkezde şube ve Uşak, Gediz ve Simav'da da sandık olarak bulunmaktadır. Ziraat Bankalarının merkezi Ankara'dır. Bütün şubelerin açılışı 1899 olarak kaydedilmiştir.

Bir diğer banka Osmanlı Bankası'dır.¹⁶⁵ Kütahya merkez ve Uşak'ta birer şubesi bulunmaktadır. Bunlardan Uşak Şubesi 1867 tarihinde, Kütahya Şubesi ise 1906 yılında açılmıştır. Osmanlı bankasının merkezi İstanbul'dur.

¹⁶⁴ 1927-1928 Devlet Salnamesi

¹⁶⁵ Osmanlı Bankası, 1862 yılında kurulmuştur. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Kaya Bayraktar, (2002), Osmanlı Bankasının Kuruluşu, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.3, S.2 s.79

2.16. DEVLET GÖREVLİLERİ

Tablo 2.74: Kütahya Merkez Kazası İdari Görevlileri¹⁶⁶

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927- 1928
Vali	Fevzi Bey	Fevzi Bey	Fevzi Bey
Defterdar	Hasan Lütfi Bey	Hasan Lütfi Bey	Lütfi Bey
Tahrirat Müdürü	Agah Bey	Agah Bey	İsmail Hakkı Bey
Müfti	Hacı Bekir Efendi	Hafız Bekir Efendi	Bekir Efendi
Jandarma Kumandanı	Binbaşı Hamdi Bey	Binbaşı Abdurrahman Bey	Abdurrahman Bey
Maarif Müdürü	Şükrü Bey	Şükrü Bey	Şükrü Bey
Muhasebe-i Hususiye Müdürü	Hasan Basri Bey	Hasan Basri Bey	Hasan Basri Bey
Sıhhiye Müdürü	Murad Bey	Murad Bey	Murad Bey
Ziraat Müdürü	Fuad Bey	Fuad Bey	Fuad Bey
Baytar Müdürü	Niyazi Bey	Niyazi Bey	-
Nüfus Müdürü	Nuri Bey	Nuri Bey	Nuri Bey
Orman Müdürü	Hakkı Bey	Arif Bey	Asım Bey
Eytam Müdürü	İsmail Bey	İsmail Bey	-
Tapu Müdürü	Seyfeddin Bey	Abdülaziz Bey	Abdülaziz Bey
Evkaf Müdürü	İbrahim Bey	Mehmed Hasbi bey	Hüsnu Bey
Posta Telgraf Müdürü	Abdullah Vehbi Bey	Vehbi Bey	Vehbi Bey
Muhasebe Mümeyyizi	Lütfü Bey	Lütfü Bey	-
Varidat Mümeyyizi	Kamil Bey	Hüsameddin Bey	-
Belediye Reisi	Ali Bey	Ali Bey	Ali Bey
Merkez Hükümet Tabibi	-	-	Nuri Bekir Bey
İskan Müdürü	-	-	Nihad Bey

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni Türkiye’de bazı kurumlar Osmanlı devletinden miras alınmış, bazı kurumlar da yeniden teşekkül ettirilmiştir. Teşkilat-ı Esasiye Kanununa göre, vilayetlerin yöneticilerine önce “mutasarrıf” denilmiş, daha sonra 1923 yılında “vali” olarak değiştirilmiştir.¹⁶⁷ Kütahya’nın ilk valisi Fevzi Bey’dir.¹⁶⁸

Salnamelerdeki görevlilerden anlaşılacağı üzere, Kütahya’daki devlet kurumları defterdarlık, tahrirat müdürlüğü (yazı işleri müdürü), müftülük, jandarma kumandanlığı bulunmaktadır. B, maarif müdürlüğü (milli eğitim müdürlüğü), muhasebe-i hususiye müdürlüğü (özel idare müdürlüğü), sıhhiye müdürlüğü (sağlık müdürlüğü), ziraat müdürlüğü, baytar müdürlüğü, nüfus müdürlüğü, orman müdürlüğü, eytam müdürlüğü (çocuk esirgeme kurumu), tapu müdürlüğü, evkaf müdürlüğü (vakıflar müdürlüğü), posta telgraf müdürlüğü olduğu görülmektedir. Bu kurumlarda ki görevlilerin büyük bir çoğunluğu 1925 yılından 1928 yılına kadar bulunmaktadır.

¹⁶⁶ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

¹⁶⁷ Nuray E. Keskin, (2007), Cumhuriyet Döneminde Toprağa Dayalı Örgütlene: İl Yönetim Sisteminin Kuruluşu, *Siyaset Yönetim Dergisi*, C.2, S.5, 2007/5, s.132.

¹⁶⁸ Fevzi Bey, 1923-1930 yılları arası Kütahya Valisi olarak devam etmiş ve soyadı kanunu ile TOKER soyadını almıştır. Bkz. <http://www.kutahya.gov.tr/kutahya-valileri>

Ancak, 1927-1928 yılında baytar müdürü ile eytam müdürü bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Muhasebe Mümeyyizi ile Varidat (Gelirler) mümeyyizi 1925-1926 ve 1926-1927 salnamelerinde bulunduğu halde, 1927-1928 salnamesinde görülmemektedir. Yine daha önceki salnamelerde Merkez Hükümet tabibi ve İskan Müdürü bulunmadığı halde, 1927-1928 salnamesinde bunların isimleri görülmektedir.

Salnamelerin tamamında belediye başkanı olarak “Ali Bey” görülmektedir. Ali Bey, Germiyan-zadelerdendir. 1922 yılında başladığı görevini 1929 yılına kadar sürdürmüştür. Belediyenin itfaiye teşkilatı bu dönemde kurulmuştur.¹⁶⁹

Tablo 2.75: Kütahya Merkez Kazası Adli Görevlileri¹⁷⁰

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927- 1928
Mahkeme-i Asliye reisi	-	Ramazan Bey	Ramazan Bey
Mahkeme-i Cinayet Reisi	Rıfat Bey	-	
Müdde-i Umumi	Ahmed Şakir Bey	Ahmed Şakir Bey	
Müdde-i Umumi Muavini	Osman Bey	Osman Bey	
Mahkeme-i Asliye Azası	İbrahim Bey	İbrahim Hilmi Bey	Osman Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	-	Adil Bey	Adil Bey
Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Bedreddin Bıy	Bedri Bey	
Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Ahmed Bey	Ahmed Bey	Ferid Bey
Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	-	Hilmi Bey	
Mahkeme-i Asliye Hukuk Reisi	-	Ahmet Tevfik Bey	
Mahkeme-i Asliye Azası	-	Faiz Bey	
Mahkeme-i Asliye Azası	-	Nesib Bey	
Ağır Ceza Müdde-i Umumi			Derviş Bey
Ağır Ceza Müdde-i Umum Muavini			Hilmi Bey
Mahkeme-i Asliye Birinci Hukuk Reisi			Kadri Bey
Mahkeme-i Asliye Ceza Hakimi			Abdülkerim Bey
Müstantik	-	Lütfi Bey	Lütfi Bey

Salnamelerdeki adli görevliler, adalet teşkilatının Kütahya'daki yansımaları hakkında ipuçları vermektedir. Buna göre Kütahya'da Mahkeme-i Asliye, Mahkeme-i Cinayet, Ağır Ceza Mahkemesi bulunmaktadır. Mahkeme-i Asliye görevlileri, reis, müdde-i umum (savcı), müdde-i umum muavini (savcı yardımcısı), aza, aza mülazımı, birinci hukuk reisi ve ceza hakiminden oluşmaktadır. Ancak, tablo'da da görüldüğü gibi, adli görevlilerin bazı yıllarda bulunmadığı anlaşılmaktadır. Cinayet mahkemesinde ise sadece reis bulunmaktadır. 1925-1926 ve 1926-1927 salnamelerinde ağır Ceza mahkemesi müdde-i umum ve müdde-i umum muavini yer almamaktadır. Ancak 1927-

¹⁶⁹ <http://www.kutahya.bel.tr/belediyebaskanlari.asp>

¹⁷⁰ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

1928 salnamesinde bu görevlerde vazifelerini icra eden kişiler belirtilmiştir. Bunlardan başka bir de müstantık (sorgu yargıcı) bulunmaktadır.

Tablo 2.76: Uşak Kazası'nın İdari Görevlileri¹⁷¹

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927-1928
Kaymakam	Ali Sabri Bey	Ali Sabri Bey	Mehmed Kazım Bey
Mal Müdürü	Galip Bey	Ali Galip Bey	Mehmet Tevfik Bey
Müftü	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Efendi	Ali Rıza Efendi
Eytam Müdürü	Mehmed Sadık Bey	Mehmed Sadık Bey	
Posta Telgraf Müdürü	-	Mehmed Yaşar Bey	Yaşar Hadi Bey
Hükümet Tabibi			Cavid Bey

Kaymakamlık kurumu, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden mü'esseselerdendir. Kaymakamlık, zaman zaman değişik görevlerdeki yöneticilerin ismi olmuşken, 1874 yılından itibaren kazaların yöneticisinin ünvanı olarak belirlenmiştir. Bu tarihten sonra kaymakam, hem kazanın idarecisi hem de kaza idare meclisinin başkanı idi.¹⁷² Cumhuriyetin ilk yıllarında Kütahya Vilayetinin bir kazası olan Uşak'ın Kaymakamı 1925-1927 yılında Ali Sabri Bey'dir. 1927 yılında ise Mehmet Kazım Bey Kaymakam olarak görev yapmaktadır.

Uşak Kazasında kaymakamdan başka, mal müdürü, müftü, eytam müdürü, posta telgraf müdürü ve hükümet tabibi görevlileri bulunmaktadır. Mal müdürünün, müftünün ve eytam müdürünün bütün salnamelerde isimleri belirtilmişken, posta telgraf müdürü ve hükümet tabibinin isimleri 1925-1926 yılındaki salnamelerde belirtilmemiştir.

¹⁷¹ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

¹⁷² Mustafa Gençoğlu, (2011), "1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.41.

Tablo 2.77: Uşak Kazası'nın Adli Görevlileri¹⁷³

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927-1928
Mahkeme-i Asliye Hukuk Reisi	Ali Zühdü Bey	Ali Zühdü Bey	
Ağır Ceza Mahkeme Reisi		Kemal Bey	
Cinayet Müddei Umumisi	Şemseddin Bey		
Mahkeme-i Asliye Reisi	Ramazan Bey		
Merkez Müddei Umumisi	Mehmed Hilmi Bey		
Ağır Ceza Müddei Umumisi		Şemseddin Bey	Şemseddin Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	İbrahim Celal Bey		
Mahkeme-i Asliye Azası	Ali Süreyya Bey		
Mahkeme-i Asliye Azası	Mustafa Bey	Mustafa Sabri Bey	
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı	Mehmed Emin Bey	İbrahim Hakkı	
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı	Ali Rıza Bey		
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı	Hüseyin Hüsnü Bey		
Müstantık	Ali Rıza Bey	Muhyiddin Bey	Muhyiddin Bey
Ağır Ceza Müddei Umumiyesi Muavini		Ferid Bey	
Ağır Ceza Mahkeme Azası		Emin Bey	
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı		Ali Galib Bey	
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı		Ali Rıza Bey	
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı		Hüseyin Hüsnü Bey	
Ağır Ceza Mahkeme Mülazımı		İbrahim Hakkı Bey	
Müddei Umumi Muavini			Hamdi Bey
Ağır Ceza Mahkemesi Azası			Ali Rıza Bey
Ağır Ceza Mahkemesi Azası			Galip Bey
Hukuk Hakimi			Zühtü Bey
Aza			Emin Ali Bey

Sosyal yönden ve ekonomik yönden Kütahya'nın en büyük kazası konumunda olan Uşak'ın adli görevlilerinin çokluğu dikkat çekmektedir. Görevlilerden yola çıkarak Uşak'ta Mahkeme-i Asliye, Ağır Ceza Mahkemesi, Cinayet Mahkemesi bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu mahkemelerden mahkeme-i Asliyenin hukuk reisi, ağır ceza mahkeme reisi, azalar, aza mülazımları görevlileri bulunmaktadır. Fakat salnamelerin hepsinde bu görevlilerin isimleri kayıtlı değildir. Bazı yıllarda her hangi bir isim belirtilmemiştir. Cinayet mahkemesinin müdde-i umum olmak üzere tek bir görevlisi bulunmaktadır. Ağır Ceza mahkemesinin ise reis, müdde-i umum, müdde-i umum muavini, mahkeme mülazımları ve mahkeme azası görevlileri vardır.

Bunlardan başka hangi mahkemeye bağlı olduğu belirtilmeden merkez müdde-i umumisi, müstantık ve hukuk hakimi gibi Uşak mahkemelerindeki görevlilerin isimleri bulunmaktadır.

¹⁷³ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

Tablo 2.78: Simav Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri¹⁷⁴

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927-1928
Kaymakam	Cavid Bey	Cavid Bey	Mehmed Cavid Bey
Mal Müdürü	Hüseyin Hüsnü Bey	Hüseyin Hüsnü Bey	Hüseyin Hüsnü Bey
Müftü	Hacı Arif Efendi	Hacı Arif Efendi	Hakkı Arif Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Kemal Bey	Kemal Bey	
Mahkeme-i Asliye Müddei Umumisi	Hüseyin İzzet Bey	Salahaddin Bey	Salahaddin Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	İskender Bey	İskender Bey	
Aza	-	Basri Bey	
Hukuk Hakimi			Kemal Bey
Ceza Hakimi			Hasan Basri Bey
Müstantık	Salih Bey	Salih Bey	Ali Rıfki Bey
Posta Telgraf Müdürü			Faik Bey
Hükümet Tabibi			Salahaddin Kadri Bey

Simav Kazasında ise idari görevli olarak kaymakam, mal müdürü, müftü, posta telgraf müdürü ve hükümet tabibi bulunmaktadır. Kaymakam her üç salnamede de Cavid Bey olarak belirtilmiştir. Adli görevliler ise mahkeme-i Asliye reisi, mahkeme-i Asliye müdde-i umumisi, mahkeme-i Asliye azası, aza, hukuk hakimi, ceza hakimi ve müstantık olarak belirtilmiştir.

Tablo 2.79: Gediz Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri¹⁷⁵

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927-1928
Kaymakam	Osman Nuri Bey	Osman Nuri Bey	Halid Bey
Mal Müdürü	Mustafa Bey	Mustafa Bey	Mustafa Bey
Müftü	Kemal Efendi	Kemal Efendi	Mehmet Tevfik Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Fikri Bey	Fikri Bey	
Mahkeme-i Asliye Müddei Umumisi	Said Bey	Mehmed Said bey	Osman Lütfü Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Mustafa Sabri Bey	Mustafa Sabri Bey	
Mahkeme-i Asliye Azası	Abdülkerim Bey	Abdülkerim Bey	
Müstantık	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	Reşid Bey
Ceza Hakimi			Hüseyin Hüsnü Bey
Hukuk Hakimi			Ali Rıza Bey
Eytam Müdürü	Reşad Bey	Reşad Bey	
Posta Telgraf Müdürü	Ali Rıza Bey	Ahmed Tevfik Bey	
Hükümet Tabibi			Osman İsmail Bey
Şaphane Sulh Hakimi			Mustafa Hayri Bey

Gediz Kazasında da idari görevli olarak Kaymakam, mal müdürü, müftü, eytam müdürü, posta telgraf müdürü ve hükümet tabibi bulunmaktadır. Kaymakam olarak 1925-1926 ve 1926-1927 salnamelerinde Osman Nuri Bey'in ismi verilirken, 1927-1928 salnamesinde Halid Bey ismi yazılmıştır. Adli görevli olarak ise, mahkeme-i Asliye reisi, mahkeme-i Asliye müdde-i umumisi, mahkeme-i Asliye azası, müstantık,

¹⁷⁴ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

¹⁷⁵ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

ceza hakimi ve hukuk hakimi bulunmaktadır. Ayrıca, Gediz'in nahiyesi olan Şaphane'de de sulh mahkemesinin olduğu ve burada sulh hakimi bulunduğu görülmektedir.

Tablo 2.80: Tavşanlı Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri¹⁷⁶

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927-1928
Kaymakam	Mehmed Kamil Bey	Hayri Bey	Hayri Bey
Mal Müdürü	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey
Müftü	Halil Zeki Efendi	Halil Zeki Efendi	Halil Zeki Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Hüseyin Hüsnü Bey	Hüseyin Hüsnü Bey	Hüseyin Hüsnü Bey ¹⁷⁷
Mahkeme-i Asliye Müddei Umumisi	Mustafa Rükneddin Bey	Mustafa Rükneddin Bey	Rükneddin Bey
Müstantık	Fehmi Bey	Fehmi Bey	Vehbi Bey
Posta Telgraf müdürü		İbrahim Edhem Bey	Edhem Bey

Tavşanlı Kazası'nda idari ve adli görevliler diğer kazalara göre daha azdır. İdari görevliler kaymakam, mal müdürü, müftü ve posta telgraf müdürü; adli görevli olarak ise mahkeme-i Asliye reisi, mahkeme-i Asliye müdde-i umumisi ve müstantık yazılmıştır. Kaymakam olarak 1925-1926 yılında Mehmet Kamil Bey, diğer salnamelerde ise Hayri Bey'in ismi belirtilmiştir.

Tablo 2.81: Eğrigöz Kazası'nın İdari ve Adli Görevlileri¹⁷⁸

Memuriyet	1925-1926	1926-1927	1927-1928
Kaymakam	Zihni Bey	Celal Bey	Memduh Bey
Mal Müdürü	Mustafa Remzi Bey	Mustafa Remzi Bey	Mustafa Remzi Efendi
Müftü	Hafız Osman Efendi	-	-
Mahkeme-i Asliye Reisi	Mehmed Saib Bey	Mehmed Said Bey	Saib Bey
Mahkeme-i Asliye Müddei Umumisi	Hüseyin Kazım Bey	Hüseyin Kazım Bey	Hüseyin Kazım Bey
Müstantık	--	Ferid Bey	Eyup Sabri Bey
Posta Telgraf Müdürü	-	Mehmed Bey	Mehmed Said Bey
Hükümet Tabibi			Halid Bey

Eğrigöz Kazasında da kaymakam, mal müdürü, müftü, posta telgraf müdürü ve hükümet tabibi ile mahkeme-i Asliye reisi, mahkeme-i Asliye müdde-i umumisi ve müstantık gibi görevlilerin isimleri belirtilmiştir. Kaymakam her üç salnamede farklı kişilerdir. 1925-1926 yılında Zihni Bey, 1926-1927 yılında Celal Bey ve 1927-1928 yılında da Memduh Bey'in ismi yazılmıştır.

¹⁷⁶ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

¹⁷⁷ 1927-1928 Devlet Salnamesinde hakim olarak geçmektedir.

¹⁷⁸ Görevlilerin isimleri ilgili yılların salnamelerinden alınmıştır.

SONUÇ

Kütahya İli Anadolu'nun en eski yerleşim bölgelerindedir. Sırasıyla Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Makedonya ve Bergama krallıkları hakim olmuş, daha sonra Roma İmparatorluğu ve arkasından da Doğu Roma İmparatorluğu'nun hakim olduğu saha içerisinde kalmıştır. Bu dönemlerde Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri olmuştur.

Anadolu'da Türk hâkimiyetinin başlamasından kısa bir müddet sonra Kütahya'da Türklerin yani Selçukluların idaresine geçmiştir. Kütahya'nın Türk idaresine geçişi Selçuklu Hükümdarı Alâeddin Keykubat zamanında olduğu kabul edilmektedir. Selçukluların inkırazından sonra başlayan Anadolu Beylikleri döneminde Kütahya'ya Germiyanogulları hakim olmuştur.

Germiyanoglu Süleyman Şah kızı Devlet Hatun'u Yıldırım Bayezid'e vermiş ve çeyiz olarak da Kütahya ve çevresini Osmanlılara bırakmıştır. Ankara Savaşı'ndan sonra Kütahya toprakları tekrar Germiyanogullarının eline geçmiş, ancak II. Yakup Bey'in 1429 yılında vefat etmesi sebebiyle, oğlu olmadığı için toprakları vasiyeti gereği Osmanlılara bırakılmıştır.

Kütahya Osmanlılar zamanında, önce sancak merkezi daha sonra da Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olmuştur. Beylerbeylik merkezi olarak 1825 yılına kadar kalmıştır. Bu tarihte Afyon, Sultanönü ve Ankara topraklarını içine alarak kurulan Anadolu Eyaleti'nin merkezi olmuştur. 1841 yılında yeniden teşkil edilen Hüdavendigâr Vilayeti'nin bir sancağı haline getirilmiş ve bu durumunu Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar muhafaza etmiştir.

Milli Mücadele döneminde önemli bir yere sahip olan Kütahya, Cumhuriyetin ilanından hemen önce müstakil vilayet durumuna getirilmiştir. Günümüzde 13 ilçeye sahiptir.

Tarihinden kısaca bahsettiğimiz Kütahya'nın Cumhuriyetin ilk yıllarındaki durumunu bir nebze ortaya koyabilmek için yapılan bu çalışmada temel kaynak olarak Cumhuriyet dönemindeki salnameler kullanılmıştır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Devlet Salnameleri ve Türkiye Salnamesinin Kütahya bölümleri bire bir transkripsiyonu yapılmıştır. Değerlendirme bölümü olan ikinci

bölümde ise, metinlerden ve tablolardan yararlanılarak, Kütahya hakkında bilgiler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Salnameler kaza ve vilayet düzeyindeki yerleşim birimlerinin tarihi, coğrafi şartları, idari bilgileri, teşkilat yapısı, ekonomik durumu, nüfus, tarım ve sanayi ürünleri, maden ve ormanları, görev yapan devlet görevlileri gibi bilgiler ihtiva eden kaynaklardır.

1925-1928 yılları arasında Kütahya merkez kaza ile birlikte Uşak, Gediz, Simav, Tavşanlı ve Eğrigöz isimli kazalardan müteşekkil bir vilayettir. Kütahya merkez kazanın Altıntaş, Gireği, Armutdili; Uşak Kazasının Banaz, Sivaslı, Karahallı, Ulubey; Gediz'in Şaphane; Simav'ın Dağardı; Tavşanlı'nın Gümüş ve Eğrigöz'ün de Örencik isimli nahiyeleri bulunmaktadır.

Kütahya'nın 1927 yılında 163.038 kadın ve 140.603 erkek olmak üzere toplam 303.641 nüfusu bulunmaktadır. Buradaki kadın nüfusunun fazlalığı dikkat çekmektedir. Uzun yıllar süren savaşlar neticesinde erkek nüfusunun azaldığını tahmin edebiliriz. Çünkü verilen tarihler savaşı takip eden yıllardır.

Bu dönemde Kütahya ticâretine baktığımız zaman, Kütahya'nın buğday, et ve süt gibi temel gıda ürünlerini kendilerinin ürettiği, hatta üretim fazlası ürünlerin dışarıya satıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında, Kütahya'da üretilmeyen şeker, çay, zeytin gibi gıdaların yanında manifatura, kibrit, iplik, petrol gibi ürünleri de dışarıdan aldığı anlaşılmaktadır. Diğer Anadolu vilayetlerinde olduğu gibi Kütahya'da, büyük baş hayvan olarak inek ve manda, küçükbaş hayvan olarak da tiftik keçisi ve koyun yetiştirilmektedir. Bunun yanında at, katır ve öküz gibi yük ve binek hayvanları da görülmektedir.

Salnamelerdeki verilerden yola çıkarak Kütahya'nın orman yönünden zengin bir bölge olduğu anlaşılmaktadır. Bu ormanların kapladığı toplam alan 292.000 hektardır. Kütahya ormanlarında akçam, karaçam, ardıç, meşe ve diğer çalimsi bitkiler bulunmaktadır. Bölge halkı ormanlardan kereste, odun ve kömür üreterek ekonomik gelir elde etmektedir .

Kütahya'da madenciliğin şimdi olduğu gibi, o yıllarda da ileride olduğu görülmektedir. Hemen hemen her kazasında muhtelif madenler bulunmaktadır. Bunların bir kısmı işletilmeye başlanmış, bir kısmı ise keşfedildiği halde faaliyete

geçirilememiştir. Madencilikte kömür, krom, antimon, kurşun ve demir, maden üretiminin başında gelmektedir.

1927 yılı Türkiye Salnamesinde Kütahya ve kazalarındaki esnaf, gruplarına ve isimlerine göre tek tek kaydedilmiştir. Buna göre, Kütahya'daki toplam esnaf sayısı 827'dir. En fazla esnaf Uşak Kazası'nda bulunmaktadır. Bu durum, Uşak'ın o yıllarda bile ticâret merkezi olduğunun açık bir göstergesidir. Esnaf gruplarında bakkalcılık ön planda olurken, bunu manifatura ve ayakkabıcılık gibi esnaflar takip etmektedir. Uşak'ta dericilik ve dokuma üzerine birçok esnafın bulunması dikkat çeken durumlar arasındadır. Diğer kazalarda bu şekilde dikkat çekici bir esnaf grubu bulunmamaktadır.

Kütahya'da yetiştirilen tarım ürünlerinin çeşitliliği de dikkat çekmektedir. Başta buğday olmak üzere, arpa, çavdar, yulaf, mısır, darı, burçak, mercimek, nohut, mürdük, fasulye, haşhaş, anason, patetes, tütün, pamuk ve afyon sakızı başlıca tarım ürünleridir. Bu tarım ürünlerinin bir kısmı Kütahya'da tüketilirken, bir kısmı başka vilayet ve kazalara gönderilmektedir. Bu haliyle baktığımız zaman Kütahya'nın temel ekonomisinin yani halkın geçim kaynağının tarıma dayalı olduğu anlaşılmaktadır.

Kütahya'da sanayi olarak sayabileceğimiz bir takım faaliyetler bulunsa da kayda değer bir tesis bulunmamaktadır. Sanayi olarak en çok kaydedilen tesis değirmenciliktir. Bu tesislerin de ihtiyaca binaen yapıldığı şüphe götürmez bir gerçektir. Bunun yanında az da olsa Kütahya ve Uşak'ta modern anlamda motorla çalışan fabrikalar da bulunmaktadır.

Salnamelerden Kütahya'nın eğitim durumu hakkında da bilgi sahibi olmak mümkündür. Kütahya merkez ve diğer kazaların hepsinde ilkökul düzeyinde okulların olduğu görülmektedir. Bunun yanında Kütahya merkez ve Uşak Kazası'nda orta mektep ve imam hatip mektebi bulunmaktadır. Ayrıca yine bu ikisinde yatılı ilkökuller da vardır. Mesleki okul olarak Kütahya merkez kazasında Sanayi ve Ziraat Mektebi yer almaktadır.

Salnamelerden edindiğimiz bilgilerden bir tanesi de Kütahya'da kaplıcaların çokluğudur. Kütahya merkez, Uşak, Simav, Gediz, Tavşanlı ve Eğrigöz kazalarında kaplıcalar bulunmaktadır. Kayda alınan kaplıcaların büyük çoğunluğunun sularının tahlil edilmediği anlaşılmaktadır. Yine bu kaplıcaların büyük bir kısmı ücretsizken bazıları ücretli olarak işletilmektedir.

Kütahya'yı çevre illere ve ilçelere bağlayan yolların 1925 yılından itibaren temellerinin atıldığı ve bu tarihlerde yol yapımına hız verildiği görülmektedir. Belirlenen güzergahtaki yolların bazılarının tamamlanmış olduğu, bazılarının inşası devam etmekte ve bazılarının da planlama aşamasında olduğu tespit edilmiştir.

Kütahya'daki devlet görevlilerinden yola çıkarak buradaki devlet kurumları hakkında ipuçları elde etmek mümkündür. Buna göre, Kütahya il merkezinde vali, bütün ilçelerde kaymakam bulunmaktadır. Dolayısıyla valilik ve kaymakamlık kurumlarının Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren teşekkül ettirildiği ortaya çıkmaktadır. Bunlardan başka vilayet merkezlerinde defterdar ve kaza merkezlerinde mal müdürleri bulunmaktadır. Müftülük kurumu il merkezi ve ilçelerin hepsinde bulunan kurumlar arasındadır. Bunlardan başka jandarma kumandanlığı, maarif müdürlüğü (milli eğitim müdürlüğü), muhasebe-i hususiye müdürlüğü (özel idare müdürlüğü), sıhhiye müdürlüğü (sağlık müdürlüğü), ziraat müdürlüğü, baytar müdürlüğü, nüfus müdürlüğü, orman müdürlüğü, eytam müdürlüğü (çocuk esirgeme kurumu), tapu müdürlüğü, evkaf müdürlüğü (vakıflar müdürlüğü), posta telgraf müdürlüğü kurumlarının görevlileri bulunmaktadır. Ayrıca, mahkemelerin hakim, müstantık ve aza gibi görevlileri de vardır. Kazalara 1927 yılından itibaren hükümet tabibi tayin edilmiştir. Bu tarihlerde hemen hemen bütün kazaların hükümet tabibi bulunmaktadır.

Çalışmamızın temel amacı devlet salnamelerindeki bilgiler ışığında Kütahya örneğinden yola çıkarak Cumhuriyetin ilk yıllarında bir Anadolu şehrinin sosyal, ekonomik, demografik yapısı hakkında bilgiler ortaya koymaktır. Yapılan bu çalışma ile salnamelerde verilen sayısal bilgilerin doğru olduğu kabul edilerek çalışmanın amacı gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

EKLER

Ek-1: 1925-1926 Yılı Devlet Salnamesinin Kütahya Bölümünün İlk Sayfası

تورکیه جمهوری

کوتاهیه ولایتی

ولایتک وضعیت و احوال عمومی سی . — زرع ابریلون اراضی مقدار بله
محصولات را خراجانی . — واردات عمومی و خصوصیه سی ابله بلدیله لرداردانی . —
نفوس عمومی سی . — مکتبلر ، جمعیتلر ، شرکتلر ، و فابریقلری . — بر سنه
ظرفنده وقوعه لاده متنوع بصر مملک دقداری . — مأمورلرک اسملری وصفه
مأموریتلری :

ولایتک وضعیت و احوال عمومی سی :

کوتاهیه ولایتی ؛ شمالاً اسکیشهر ، ارطغرل ، خداوندکار ، شرقاً اسکیشهر
قره حصار ، غرباً قره سی ، صاروخان ، جنوباً دکزلی ، صاروخان ، آیدین
ولایتلیله محدود اولوب ، کوتاهیه ، عشاق ، کدوس ، سیاو ، طاوشانلی ،
اکریکوز قضالردن و کوتاهیه قضاسنه مربوط آلتون طاش ، کره کی نام دیکری
آرسلان آبا ، آرمود ایلی نام دیکری صابونچی ، عشاق قضاسنه مضاف بناز ،
سیواسلی ، قره حاللی ، اولوبک . کدوس قضاسنه ملحق شابخانه ، سیاو قضاسنه
تابع طاغ آردی ، طاوشانلی قضاسنه ملحق کوموش نام دیکری کوپری اورن
اکری کوز قضاسنه مربوط اوره نچک ناحیه لردن متشکلدر .

نفوس عمومی سی : کوتاهیه مرکز قضاسنک ۶۷۳۳۵ ، عشاق قضاسنک
۹۱۲۹۸ ، سیاو قضاسنک ۳۵۲۲۶ ، کدوس قضاسنک ۳۷۳۵۳ ، طاوشانلی
قضاسنک ۳۲۹۰۸ ، و اکریکوز قضاسنک ۲۹۲۳۶ که جمعاً ۲۹۳۳۵۶ در .
قصبه یه بش کیلو مترو مسافه ده ساناتوروم اتخادینه الوری شلی اولدینی هیئت
علمیه نک تدقیقات فیه سیله ثابت آقار صولری ولطیف مناظرلیله مشهر چاملیجه
مسیره سی وارددر . بری کوتاهیه طاوشانلی شوسه سنک اون بشنجی کیلومتر وسنده

Ek-2: 1926-1927 Yılı Devlet Salnamesi'nin Kütahya Bölümünün İlk Sayfası

تورکيه جمهوریتی

۱۰۷۲

کوتاهیه ولایتی

جرود و تقسیمات ملکیه . — نفوس عمومیسی . — تاریخی معلومات . — قابل زرع اراضی مقرراری، زرعیات و محصولات بکوتی . — حیوانات اهلیه . — اورماندر و معدندر . — صنایع و قابریقلر، دستاقلر و یا برفلری ایسدر . — بانکلر ، شرکتلر . — احوال صحیسی . — واردات عمومییه ، خصوصیه و بلدییه لر وارداتی . — مکتبلر، جمعیتلر . — عرائم غزلیه . — غزیرلر — مأمورلرک اسمایسیدلر صفت مأموریتلری .

جرود و تقسیمات ملکیسی : کوتاهیه ولایتی شرقاً اسکیشهر، آفیون قره حصار ، غرباً صاروخان و قره سی ولایتلری ، جنوباً دکنلی صاروخان و آبدین ولایتلری ، شمالاً اسکیشهر ارطغرل و خداوندکار ولایتلریله محدوددر .

ولایت مرکز قضا ایله عشاق ، کدیز ، سیاو ، طاوشانی ، اکر بکوز قضا لرلندن متشکل اولوب کوتاهیه مرکز قزاسنه مربوط آلتون طاش ، آرمود ایلی کره کی ناحیه لری عشاق قزاسنک سیواسلی ، اولوبک ، نیاز ، قره چالی ، کدیز قزاسنک شاخانه ، سیاو قزاسنک طاغ آردی ، طاوشانی قزاسنک کوموش ، اکر بکوز قزاسنک ده اوره نچک ناحیه لری وارددر .

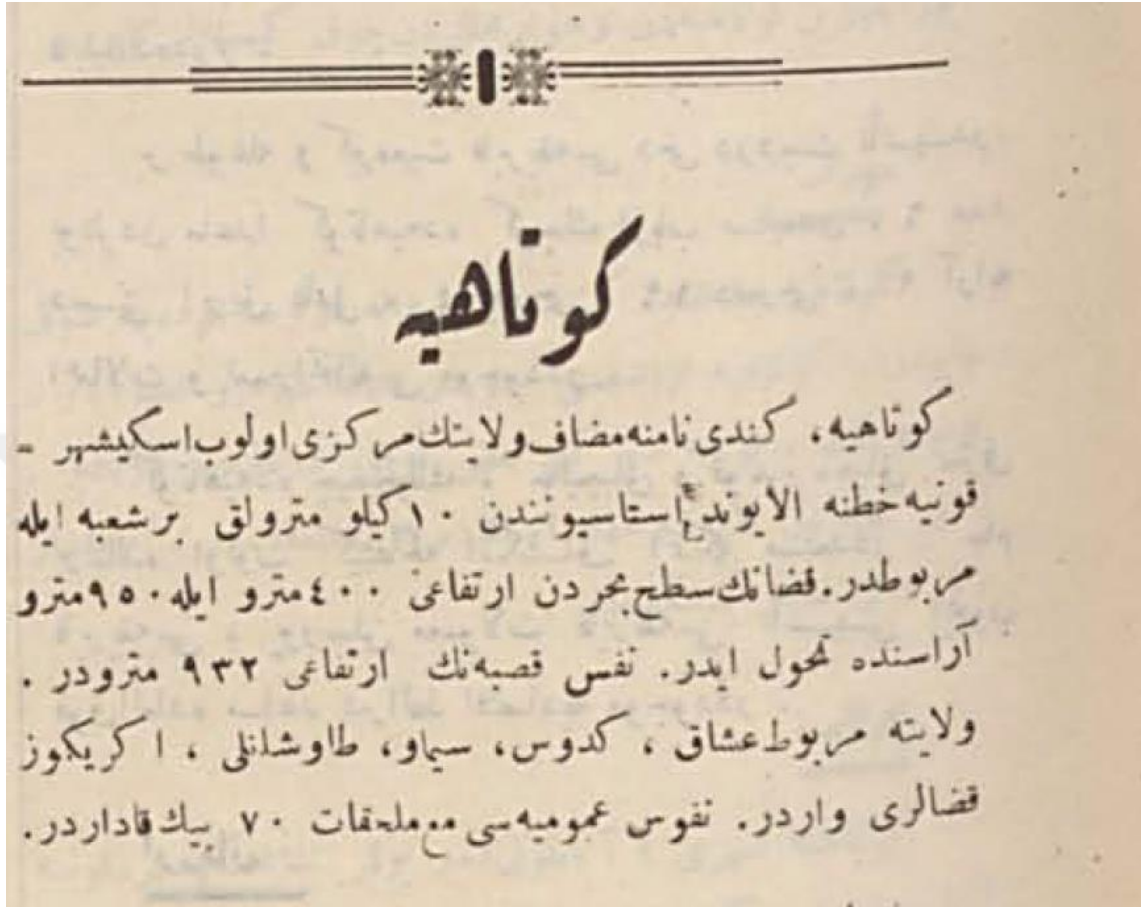
مرکز قزاسنک ۲۴۶ ، طاوشانی قزاسنک ۱۱۰ ، اکر بکوز قزاسنک ۹۰ ، عشاق قزاسنک ۱۶۵ ، سیاو قزاسنک ۱۱۳ ، کدیز قزاسنک ۸۵ . عدد قریه سی وارددر .

نفوس عمومیسی : کوتاهیه مرکز قزاسنک ۶۳۰۵۰۴ ، طاوشانی قزاسنک ۳۲۰۷۱۸ ، اکر بکوز قزاسنک ۳۲۰۳۴۹ ، کدیز قزاسنک ۳۷۰۰۲۴ ، سیاو قزاسنک ۳۷۰۳۷۹ ، عشاق قزاسنک ۸۵۰۱۰۸ که جمعاً ۲۸۸۰۰۸۲ عدد نفوسی وارددر .

Ek-3: 1927-1928 Devlet Salnamesi'nde Kütahya Milletvekillerinin Gösterildiği Sayfa

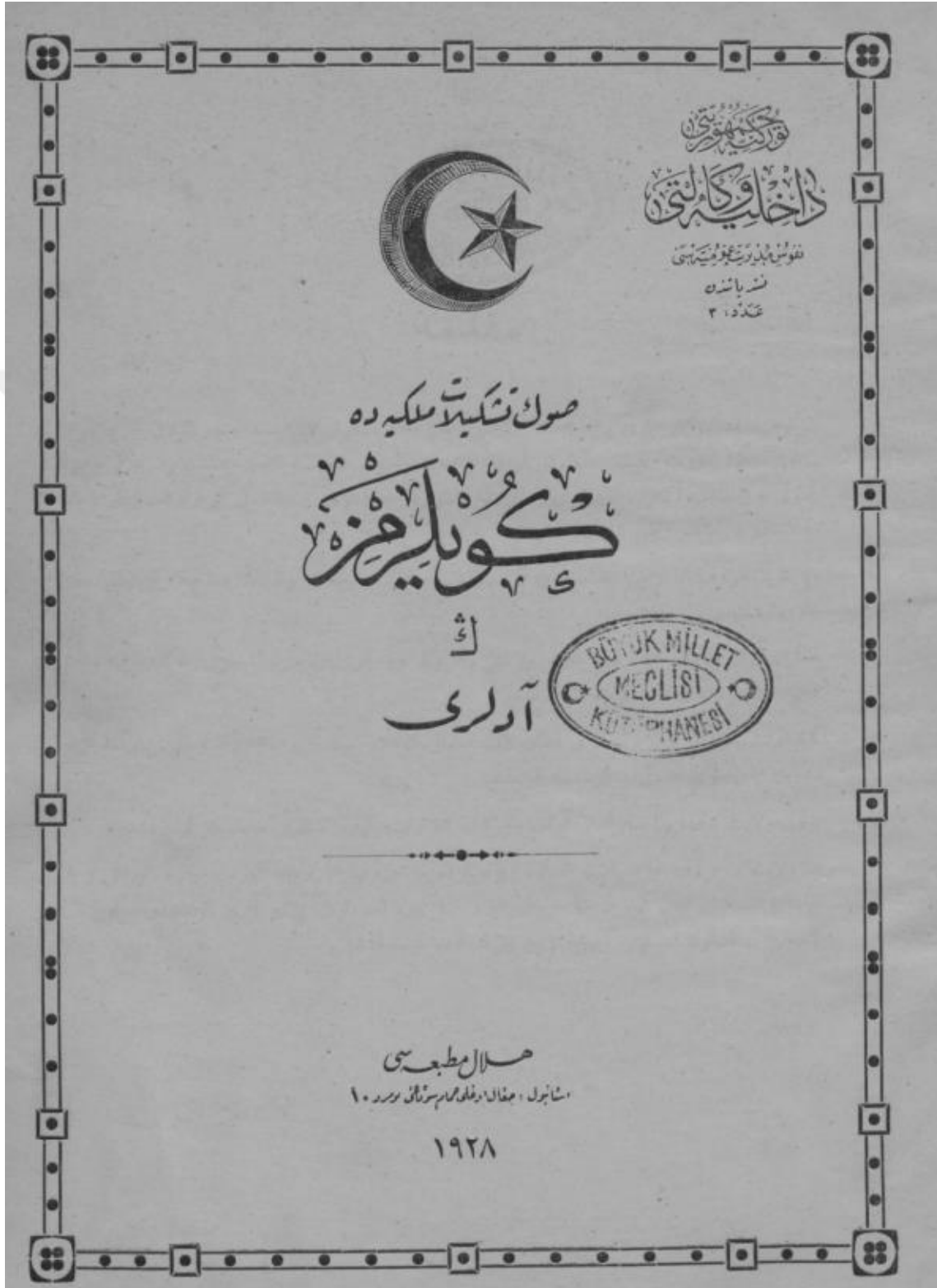
Ek-4: 1927 Türkiye Salnamesi'nden Kütahya'nın Tanıtıldığı Bölüm

Ek-5: Salnamelerde Adı Geçen Kütahya İmam-Hatip Mektebi'nin İzci Takımı

Ek-6: İdari Taksimat Bölümünde Köylerin Adlarını Derlediğimiz “Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları” İsimli Eserin Kapak Sayfası

KAYNAKÇA

- APAN, Ahmet, (2004), “Türkiye’de Mülki İdare: Tarihsel Gelişimi ve İşlevsel Dönüşümü”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara
- AYDIN, Bilgin, (2009), “Salnâme”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 2009, c. XXXVI, s. 51-52.
- Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyet-i Umumiyesi, **Umumi Nüfus Tahriri, 28 Teşrinievvel (1927)**, T.C. Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi Yayınları, Ankara.
- BAYRAKTAR, Kaya, (2002), “Osmanlı Bankasının Kuruluşu”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.3, S.2
- BİLGİ, Nejdet, (2008), “Temettuât Defterlerine Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Salihli”, **Türk İncelemeleri Dergisi**, XXIII, S.1
- BÜYÜKSARIKULAK, Tevfik, (1988), “II. Abdülhamit Dönemi Salnâmelerine Göre Konya Vilayeti Merkez Sancağı’nın İktisadi Durumu”, Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya
- ÇADIRCI, Musa, (1991,)**Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, TTK Yay., Ankara
- Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdüriyet-i Umumiyesi, **Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları**, (1928) Hilal Matbaası, T.C. Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdüriyeti Umumiyesi Neşriyatından, Aded:3, İstanbul,
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (1986), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara.
- ERDOĞAN, Abdülkerim, GÜNEL, Gökçe, NARİNCE, Mehmet, (2014) **Cumhuriyet ve Başkent Ankara**, Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara.
- GENÇOĞLU, Mustafa, (2011), “1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s. 29-50

- GÖKER, Yener ve AKBULUT, Turgay, (1994), “Odun Kömürü ve Seyyar Madeni Kömür Ocaklarında Üretimi” **İÜ Orman Fakültesi Dergisi**, C.44, Sayı:3-4, s.33-48
- GÜMÜŞÇÜ, Ahmet, GÜMÜŞÇÜ, Osman, (1996), “Türkiye’de Haşhaş ve Haşhaş Tarımının Coğrafi” Dağılışı, **A. Ü. Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S.6. Ankara
- GÜRAN, Tefik, (1987), **Osmanlı Tarım Ekonomisi**, Türk İktisat Yıllığı, Sayı: 1 İstanbul
- İNALCIK, Halil, (1996), **Osmanlı İmparatorluğu’nda Toplum ve Ekonomi**, İstanbul
- KAĞNICIOĞLU, Celal Kağncıoğlu, (1964), **Tarihi ve Turistik Yönü ile Kütahya**, İstanbul: Halk Basımevi
- KESKİN, Nuray E., (2007), Cumhuriyet Döneminde Toprağa Dayalı Örgütlene: İl Yönetim Sisteminin Kuruluşu, **Siyaset Yönetim Dergisi**, C2, S,5, 2007/5, s.119-174
- KESKİN, Özkan, (2012),”Osmanlı Devleti’nde Maden Hukukunun Tekamülü”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM**, ss.125-147
- KODAMAN, Bayram Kodaman,(1999), “Kalkınmada Çağdaş Devletlerin Görevleri”, **Cumhuriyetin Tarihi ve Fikri Temelleri ve Atatürk**, SDÜ Yay, Isparta
- KÖLEMEN (YÜCE), Serap, (2007), “19. Yüzyılın Sonu ve 20. Yüzyılın Başlarında Kütahya Sancağında Eğitim”, Yüksek Lisans Tezi, **Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Afyonkarahisar
- MARDİN, Şerif, (1995), **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yayınları, İstanbul,
- ÖCAL, Mustafa, (2008) “Künye Defterlerine Göre İstanbul İmam ve Hatip Mektebi (1924-1930)”, **Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.17, S.2, Bursa s. 175-232

- ÖZTEL, Muharrem, (2013), “Tanzimat Dönemi ve Sonrasında İstanbul’un Temel İhtiyaçlarından Odun ve Kömürün (Mahrukut) Üretim Sürecinde ve Arz Piyasasında Yaşanan Problemler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.6, S.24
- PAKALIN, Mehmet Zeki, (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- PALALI, İlhan, (2010), “Osmanlı Salnameleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi”, **Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**.
- SATICI, Emre, (2008), “19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- SERTOĞLU, Midhat, (1986), **Osmanlı Tarihi Lügatı**, Enderun Kitapevi, İstanbul
- TEXIER, Charles, (2002), **Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Ali Suat (Çev.), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, C.2
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1925-1926)** Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1926-1927)**, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, (1927-1928)** Matbuta Müdüriyet-i Umumiyesi.
- Türkiye Salnamesi, (1927)**. Anadolu Matbaası.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1932). **Bizans ve Selçukilerle, Germiyan ve Osmanoğulları Zamanında Kütahya Şehri**, İstanbul: Devlet Matbaası
- VARLIK, M. Cetin, **Germiyan-oğulları Tarihi (1300-1429)**, Ankara: Sevinc Matbaası
- VARLIK, M. Çetin Varlık, (2003) “Kütahya”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 26, İstanbul
- VARLIK, Mustafa Çetin, (1988) “Evliya Çelebi’ye Göre Kütahya Ve Bu Bilgilerin Arşiv Belgeleri ile Karşılaştırılması”, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, Sayı 4’den Ayrıbasım, TTK Basımevi, Ankara

WALTER Hinz, (1990), **İslam'da Ölçü Sistemleri**, (çev.) Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul,

YEŞİL, Mustafa, (1937) **Kütahya İlinin Kısa Tarihi**, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul,

YILDIZ, Hakkı Dursun Yıldız, (1982) **“Kütahya'nın Tarihçesi”, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul: Kütahya Belediyesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Sanat Tarihi Enstitüsü Yay., İstanbul.

Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü Bugünü Yarın, (1982-83) “Kütahya” VII, İstanbul,

YÜKSEL, Abdullah, (2008), “H.1287(M.1870)-H.1297(M.1880) Yılları Arasında Hüdavendigâr Vilayeti Salnamelerinde Kütahya Sancağı”, Yüksek Lisans Tezi, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kütahya.

“103 İlçe Kurulması Hakkında Kanun”, **Resmi Gazete**, 4 Temmuz 1987, S.19507

“130 İlçe Kurulması Hakkında Kanun”, **Resmi Gazete**, 20 Mayıs 1990, S.20523

“Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu”, **Resmi Gazete**, 26 Haziran 1926, S. 404

“Kütahya Muallimler Birliği İntihabı”, **Kütahya Mecmuası**, S.17, Tarih: 31 Temmuz 1926

Elektronik Kaynaklar

<http://www.eskisehir.gov.tr/tarihce> (01/02/2017)

<http://www.kutahya.bel.tr/belediye başkanları.asp> (04/03/2017)

<http://www.kutahya.gov.tr/kutahya-valileri> (06/03/2017)

DİZİN

- A**
Arıcılık, viii, 130, 131
- D**
Debbağ, 17, 27, 28, 158
- E**
Emet, vi, vii, viii, x, xii, 9, 11, 44, 45, 66, 67, 68, 102, 108, 109, 119, 120, 123, 140, 144, 147, 161, 168, 169, 170
Esnaf, xi, xii, 17, 27, 28, 72, 140, 141, 142, 144, 145, 158, 172, 182
- G**
Gediz, v, vii, viii, x, xii, xiii, 6, 11, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34, 35, 39, 40, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 55, 61, 62, 63, 102, 103, 105, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 136, 138, 140, 142, 143, 147, 150, 151, 152, 153, 154, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 172, 173, 178, 181, 182
- H**
Haffafiye, 52, 59, 97, 124, 140, 145
Hayvancılık, viii, xi, 125, 129
Hububat, ix, xii, 150
- K**
Kaza, x, 16, 17, 22, 27, 28, 40, 62, 63, 94, 96, 102, 104, 108, 109, 111, 118, 133, 158, 166, 172
Köy, x, 104, 108, 109, 111, 113, 116, 161, 169
Kütahya, i, ii, 1, 2, v, vi, vii, viii, x, xi, xii, xiii, 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 61, 62, 66, 68, 90, 94, 96, 97, 98, 101, 102, 103, 104, 105, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 180, 181, 182, 183, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195
- N**
Nahiye, 104, 108, 109, 111
Nüfus, viii, xi, 13, 19, 22, 29, 42, 49, 51, 61, 104, 118, 119, 120, 122, 174, 192
- S**
Sanayi, ix, xii, 72, 152, 156, 160, 167, 182
- T**
Tarım, xii, 125, 127, 148, 193
Tavşanlı, vi, vii, viii, x, xii, xiii, 6, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 51, 54, 55, 94, 95, 96, 102, 103, 111, 112, 113, 118, 119, 120, 122, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 140, 145, 146, 147, 150, 151, 152, 153, 154, 158, 159, 161, 163, 164, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 179, 181, 182

U

Uşak, v, vii, viii, x, xi, xii, xiii, 6, 11,
13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23,
25, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36,
37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49,
51, 61, 62, 68, 70, 72, 102, 103, 113,

114, 115, 116, 118, 119, 120, 122,
127, 128, 129, 130, 132, 133, 134,
136, 137, 138, 140, 141, 142, 145,
146, 147, 150, 151, 152, 153, 154,
156, 157, 158, 159, 161, 162, 163,
164, 169, 170, 172, 173, 176, 177,
181, 182, 194

